

Gireidi Ya 1

THEMO YA 2

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUITELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha d̄ivhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dzinwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha maṅwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiṅisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

1 Kha vha rumele imeḷi kha iresi yo teaho:

xitsonga@homelanguage.co.za

tshivenda@homelanguage.co.za

sepedi@homelanguage.co.za

siswati@homelanguage.co.za

isizulu@homelanguage.co.za

isindebele@homelanguage.co.za

isixhosa@homelanguage.co.za

sesotho@homelanguage.co.za

setswana@homelanguage.co.za

afrikaans@homelanguage.co.za

english@homelanguage.co.za

2 Kha mutaladzi wo ṅwalwaho “*subject*” kha imeḷi, vha ṅwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 2 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47

3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeḷi, vha ṅee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeḷi.

4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoda uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ṅwalwaho “*subject*” kha imeḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḶEKITHI YA DZINGU

5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeḷi.

6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayo na nomboro dza luṅingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhodea ya u vha na therisano navho.

7 **Ri vha livhutshela u engedza n d̄ivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoda u vha na vhuṭanzi ha uri maṅwalwa aluambo luṅwe na luṅwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Ngonathikho	xii
Vhege ya 1 Thero: Khonani	1
Musumbuluwo	3
Ḳavhuvhili	8
Ḳavhuraru	13
Ḳavhuḽa	18
Ḳavhuḽanu	22
Vhege ya 2 Thero: Khonani	27
Musumbuluwo	29
Ḳavhuvhili	34
Ḳavhuraru	40
Ḳavhuḽa	45
Ḳavhuḽanu	50
Vhege ya 3 Thero: U ḽavha zwimedzwa	55
Musumbuluwo	57
Ḳavhuvhili	62
Ḳavhuraru	67
Ḳavhuḽa	73
Ḳavhuḽanu	77
Vhege ya 4 Thero: U ḽavha zwimedzwa	81
Musumbuluwo	83
Ḳavhuvhili	88
Ḳavhuraru	93
Ḳavhuḽa	99
Ḳavhuḽanu	103
Vhege ya 5 Thero: Zwipuka	107
Musumbuluwo	109
Ḳavhuvhili	114
Ḳavhuraru	119
Ḳavhuḽa	125
Ḳavhuḽanu	129

Vhege ya 6 Thero: ... tharu thukhu	135
Musumbuluwo	137
Lāvuhvili	142
Lāvuraru	148
Lāvhuṅa	154
Lāvhuṭanu	159
Vhege ya 7 Thero: Mitambo	165
Musumbuluwo	167
Lāvuhvili	172
Lāvuraru	177
Lāvhuṅa	183
Lāvhuṭanu	187
Vhege ya 8 Thero: Mitambo	191
Musumbuluwo	193
Lāvuhvili	198
Lāvuraru	203
Lāvhuṅa	209
Lāvhuṭanu	213
Vhege ya 9 Thero: Zwiguluzwana zwiraru	217
Musumbuluwo	219
Lāvuhvili	224
Lāvuraru	228
Lāvhuṅa	233
Lāvhuṭanu	237
Vhege ya 10 Thero: Zwiguluzwana zwiraru	241
Musumbuluwo	243
Lāvuhvili	248
Lāvuraru	253
Lāvhuṅa	258
Lāvhuṭanu	263

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Themo heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiṅa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bveledza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṅalutshedza zwiṅori
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhaipfi i tevhelaho:

ndeme	ṅhoni	takalela	piringedzea	sinyusa	sinyuwa
luga	u sa luga	hangwela	a zwo ngo ḁowelea	ntsa	kholomo ya ḁaka
fula	vhumvumvu	khamphani	ḁowelea	a zwo ngo ḁoweleaho	a thi tendi maṅo anga
ṅavha	mavu	mbeu	kuya	baka	goroi
bvafha	mushumi wa biko	lutange	mbeu	pfushi	zwimela
zwalulula	ḁeaho	mutshelo	miroho	tshila	midzi
fhasi ha mavu	tshugulu	songo tsireledzea	mutswa-zwipuka	paṅirola	tsireledza
bvelela	zwi si mu-layoni	hanganea	fhola	iḁama	uḁu
u sa fushea	vhuthu	vhutenda-tenda	shango ḁa nṅha	govha	vhadzulapo
naka	zwavhudi	zwi si zwavhudi	ṅdowendowe	fene	zwishumiswa
khaphu	ngweṅa	vhugweṅa	tama	ngweṅa	kapuṅeni
sekwa	mulayo	kuvhanganya	tshiṅhopho	thawara	wisa
zwikoṅi	kora/nwisa	ṅaṅisa	ṅaṅisana	fhaṅa	zwishumiswa
khwaṅha	zwidina	daka	tsileledzea	gidimisa	tsireledzea

kuma	mapfene maṭuku	buludoza	tshinyadza	vhudzulo	hwetekana
kunakisa	kongdelela	nuniuna	kombet- shedza		

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ṭalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshelesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u ḍivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisandowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

k	p	n	ṅ	s	t
w	x	v	y	z	r
zw	bv	ṅḍ	vh		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

kala	kula	kela	kera	kola
kopa	pala	pima	pata	nona
nanga	nipi	ṅama	ṅula	ṅoka
sase	sema	sima	sumba	sola
tata	teta	tota	tila	tumula
wina	wela	xaxara	xoxo	xuxuxu
vula	veta	via	vumba	vorosi
yelana	hayani	iyi	yone	zipi
zozo	zuwa	rema	ruma	ridili
rula	zwela	zwimba	zwienda	zwone
bvisa	bvani	bvela	bvelela	ṅḍala
ṅḍila	ṅḍuhu	vhala	vhona	vhenga

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

kala	kula	kela	kera	kola
kopa	pala	pima	pata	nona
nanga	nipi	ṅama	ṅula	ṅoka
sase	sema	sima	sumba	sola
tata	teta	tota	tila	tumuta

wina	wela	xaxara	xoxo	xuxuxu
vula	veta	via	vumba	vorosi
yelana	hayani	iyi	yone	zipi
zozo	zuwa	zuu	rema	ruma
rama	rula	zwela	zwimba	zwienda
zwe	zwi	bvuma	bvisa	bvani
bvelela	ndala	ndevhe	ndila	nduhu
vhala	vhia	vhona	vhenga	vhumba

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o doweleaho a tevhelaho:

ni	songo	sea	khonani	yanu
vhv	doweleaho	vhv khwiṅe	ndi	nnyi
nthusa	u tavha	do	tola	mbeu
ri	tea u	tsireledza	phukha	dzashu
tou	i	pomba	shumani	nga maanda
ndowendowe	kha	tambe	mitambo	iyi
ndu	dzo	khwaṭhaho	nange	nga

Vhagudi vha tea u kona u vhala mañwalwa o tumekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

n/a

PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha mañwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidombedzwa nga mañwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u talutshedza mañwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhékanya zwiwo u bva mañwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfesesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso. tsha muhumbulo, u tumekanya, u humbulela, u divhudzisa nga mañwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga mañwalwa vha tshi shumisa fureme ya u talutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho kha mañwalwa.

U NŴALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u olazwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza lebulu nthihi kana mbili kha zwe vha ola.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u nŵala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u nŵala na u pulana.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zwe vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho newa zwiko zwi tevhelaho:

4 Bodo dza u tana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nwala.

5 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phanda klasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 2 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugandiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 2 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

6 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini duvha nga duvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

7 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise linwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nwala duvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

8 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiitori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiitori zwa malo zwa themo yeneyo.

9 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭaṭhanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo newa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiitori** o newa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiitori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshituku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho newa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

10 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 $\times 8$

Vho newa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musu wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musu vha tshi vho divha rothini.
- 4 Rothini iyi yo disendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipida tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha tane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i divha nga thoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUNA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza thodea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha di todea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha tngane na vhashumisani navho (vhagudisi vhothe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhothe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.

- 2** Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi ‘Thikho ya maitele’ vha vusuludze he zwa tea.
- 3** Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a** Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b** Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c** Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d** Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhofhe nga luḷekere.
- 4** Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5** Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6** Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7** Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8** Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndondangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

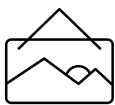
Shedulu ya Thero na U vhala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAÑWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI LA U SHUMELA LA U VHALA
1	Khonani	Khonani dza 'A'	
2	Khonani	Kholomo na Buka	
3	U țavha zwimedzwa	Kupambo kutswuku	3
4	U țavha zwimedzwa	Khwezi u wana lusudu	4
5	Zwipuka	Madyambila Matswu a Munene	5
6	Zwipuka	Ľima dzi dzulelani vhulegelegeni	6
7	Mitambo	Siphelo na muhali wawe vha a țangana	7
8	Mitambo	Kha ri tambe divheke	8
9	Zwiguluđzwana zwiraru	Zwiguluzwana zwiraru	9
10	Zwiguluđzwana zwiraru	Mapfeņe mațuku mararu	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuñhifhadzwaho Tshitatamennde Tsha Pholisi Tsha Kharikhulamu na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha țhirekha ya themo inwe na inwe.

Mațano a kiłasini

BODO DZA MAțANO

- Sa tshipiđa tsha phurogireme iyi, vha do fhiwa bodo nņa khulwane dza u țana dza mivhalavhala.
- Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i do shumiswa kha u țana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- Kha vha shumise bodo idzi nga nđila i tevhelaho:
 - Bodo dala** – kha vha țane maipfi a divhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.
 - Bodo ya lutombo** – kha vha țane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - Bodo ya muțada** – kha vha țane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - Bodo ya pinki** – kha vha țane fureme ya u nıwalela ya vhege yeneyo.

- 4 Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege inwe na inwe.
- 5 Vha songo țana ðivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa n̄waha woțhe. Mațano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayo. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou ðadza kilasi yoțhe, zwi ðadisa vhagudi nahone hu ðo swika hune vha sa tsha zwi londa.
- 6 Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi failē nga vhuronwane.
- 7 Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise n̄wakani.

TAFULA YA THERO

- 1 Kha vha lingedze u ita țafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2 Kha vha shumise fhethu afha kha u țana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3 Kha vha n̄wale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṭirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṭirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṭhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṭhe.

Ndivho: U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhuḍifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṬUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṭhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṭhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoda vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṭuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṭavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṭuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṭuku zwa vhaṅa nga u ṭavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṭavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṭhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1** Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no toḁa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2** Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a** Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b** Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c** Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3** U nga vha muhumbulo wavhuḁi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḁa/ toambo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a** Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḁa kana toambo, zwa mivhalavhala.
 - b** Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c** Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4** Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwinesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1** Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Nḁila, vhadededzi/ vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwiṭhili izwi.
- 2** U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḁa u shumela.
- 3** Kha vha zwi ite nga ndila i tevheleho:
 - a** Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b** Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c** Kha vha ite nyito ya Phanda u Vhalala na kilasi yoṭhe.

- d Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - e Kha vha talutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - f Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g Kha vha vhidze Tshigwada tsha 2 tshi de tshi shume navho.
- 4 Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhalala dza 4 vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha talutshedze uri vha khou ya u ita mitharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara thoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ningo; u fhufha kararu; nzw.
- 3 Vha thoma nga u amba uri 'mudededzi/mugudisi vha ri', vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4 Arali vhone vha nga ri 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ima dzii.
- 5 Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri 'mugudisi vha ri', mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
- 6 Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e ethe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha talutshedze uri vha do tamba muzika kha founu yavho.
- 3 Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4 Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii.
- 5 Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga, bidiga, dzii

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha ri: bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, dzii!
- 3 Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri 'bidiga'.
- 4 Musi vha tshi swika kha u 'dzii' vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5 Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡthe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowenḡdowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshaḡu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ḡudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ḡudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha ḡudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡthe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bammbiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholole ipfi lunzhilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhaṭa divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

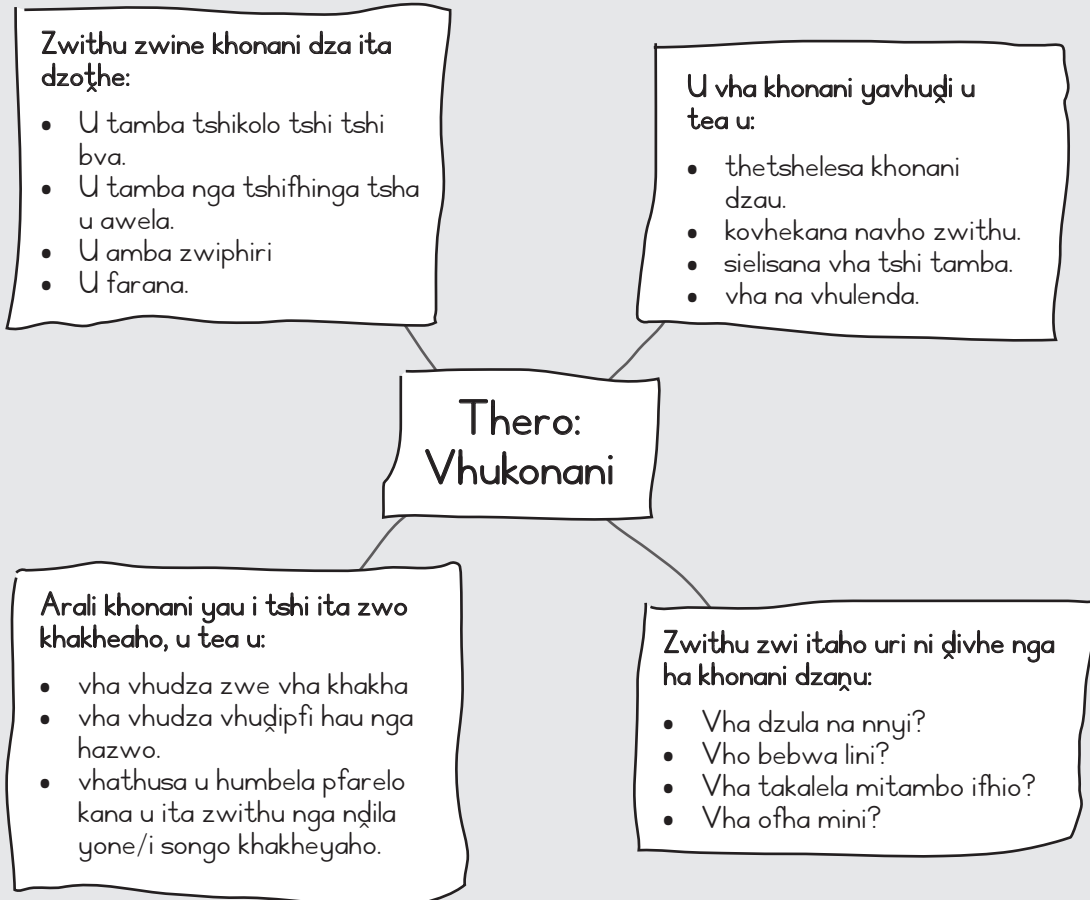
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tangedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhaṭa kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u ñwalela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho ñivha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha ñwala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetḥanḍu, mugudisi vha ḍo shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetḥanḍu.
- 6 Mugudisi vha ḍo vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshiḱori Vhege ya 1

Ndivho: U ñea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhañe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiḱori tshi no amba zwi pfallaho. U fhaḱa tshikili tsha u tevhékanya. U ñea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiḱuku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabambri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabambiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia lawe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshele zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabambiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/iḍaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshele tshiṭori Vhege ya 2

Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa nḍivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga linwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha nea tshifhinga tsha u ita ndowendowe uri vha bveledze izwi zwickili. U fhata vhudifulufheli ha vhagudi nga u vha nea tsha u fhata na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo disendeka nga vhutanzi na u humbula. U nea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tangelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga linwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga lavhutanu linwe na linwe.
- 2 Kha vha thome nga u nwala fureme ya u rera kha bodo ya u nwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha talutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khahulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela ntha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshinwe tshigwada tshi sumbedze zwinwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na thodeya ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u tokonya muhumbulo.

U talukanya mibvumo na Foniki/Munwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U talukanya mibvumo na Foniki/Munwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme

U Pfumbisa/khwathisedza: Musumbuluwo munwe na munwe

Ndivho: U linga thalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na munwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwathisedza ndivho ya foniki na munwalo nga u dikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwinisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo munwe na munwe nga tshifhinga tsha Munwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u nwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u nwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u nwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siatari nga vhukati, vha nwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siatari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi do fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou li amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ḍivha u vhumba ḷedere zwavhuḍi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ṭalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ḷedere, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiñwe na ḷiñwe

Ndivho: U bveledza na u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ḍivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaṭatai n̄ṭha, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovholola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi fhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maṅa.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ṭhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshandḽa tshavho tshauḽa ṅṭha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshandḽa tshauḽa u tevhezela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahū ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dongo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisanḽowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo:/o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi:/o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi:/b/
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi:/a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi:/n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi:/i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko:/mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi:/o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi:/mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho?/m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho?/a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho?/b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho/a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṅanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone:/m/-/a/-
b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?:/ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?:/ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṅanganya silabulu dzi fhaṅa/ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u nea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U nea vhagudi tshifhinga tsha u ita ndowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modeļa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo:**/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa**/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa**/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa:**/zw/-/i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy, sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bveledza zwikili zwa u vhalanga na u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipiḁa zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwiñisa na u khwañisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na tsho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miñanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi talutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

- 3 Goloi.
Dzigoloi.
- 4 Muthu.
Vhathu.
- 5 Mutukana.
Vhatukana.
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhalakana u n̄wala.
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiḁisa na u khwaḁisedza foniki na muñwalo u ḁilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhalakana nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
 - 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḁhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1-5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
 - 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhone arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
 - 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
 - 6 Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1 Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u hambela vhagudi vha sumbe kha phetheni iṱwe na iṱwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Khuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Goloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha hambule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u hambula mubvumo kana u nṱwala ledere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiṱwe na ḷiṱwe

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe muṅe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo.

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhuru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhura kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhuru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha nee vhagudi ndaela u tanganya mubvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifhio? /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vuvhili ya ipfi ndi ifhio? /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bvise bugu dzavho dza u n'walela, vha n'wale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u n'wala nomboro i no bva kha 1-5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwickili zwa fhandekanya na u t̄anganya uri zwi vha thuse u peleta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha n̄wale maipfi kha bodo ya tshoko nga ndila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha t̄alutshedze vhagudi uri vha do guda u n̄wala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUṆWALO

U n̄wala ma/leḁere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru Jinwe na Jinwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ndila yone na u n̄wala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ndila ya u t̄andavhudza nga u tevhkana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leḁere nga ndila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze maleḁere matuku na madanzi a mubvumo muṅwe na muṅwe.
- 3 Kha vha edzisele u n̄wala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha t̄alutshedze maitele a u vhumba leḁere musi vha tshi khou n̄wala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee t̄hoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshaula n̄tha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshaula u tevhedzela musi vha tshi khou n̄wala (ma)leḁere vha tshi khou n̄wala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholele maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muṅwe vhe vhavhili vha tshi n̄walana mitana nga minwe.
- 10 Murahū ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u n̄wala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u n̄wala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwaḁisedze nga ndila ine maleḁere a t̄umana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe o n̄waliwaho.

FONIKI**U tshintshana ha maledere: Lavhuna jinwe na jinwe**

Ndivho: u khwinisa na u khwaṭhisedza ndivho ya foniki. U bvedza zwickili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi ri ḑo ita ndowendowe ya u sedza phambano ṭhukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha ṭalutshedza uri namusi ri ḑo lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufhio wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha ṭalutshedze phambano, sa mubvumo/**b/na/s/yo** fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...**Tshipida tsha 1**

- 1 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a ḑe a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha ṭalutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufhio une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha ṅwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufhio u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha fhaṭe maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha ḑe kha bodo ya u ṅwalela vha ṅwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha tlatshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho **bola, lila, bula, bala.**

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u ñea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebulu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: **/kh/na/th-/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha tlatshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na muvango u re afho ñtha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mibvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: **/th/-/u/-/th/-/a/= thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa **/th/kana/kh/.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo mañwe maipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiinwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fhola, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma

Ḳavhuṅa: U vhala ha vhuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho ḍigeḍa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANḌA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḍa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḍaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo ḷa u vhala.
- 2 Mugudisi u vhalela tshiṭori nṯha a tshi edza zwiinwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siatari ḷa u thoma u ya kha siatari ḷa u fhedza, u vhala u bva nṯha a tshi ya fhasi ha siatari, u vhala u bva kha tshandḍa tsha u ḷa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḡa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḷiga ḷo teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḍipfi, hezwi zwi ita uri ṯhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḍi nga ḷiga ḷo teaho.
- 3 Musi mugudisi a tshi vhala, u ṯahisa ṯhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḍa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḍa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṯhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṯalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḷa amba zwone. Nga u

thetshesela na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

4 *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo.
- U ṭathuvha.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḷu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhala maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumbe, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhala. Vhagudi vha nga tou ṭungiwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaṅfho, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ṭithihi ṭa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiṭirathedzhi tsha vuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiṭori, sa kha bono ḷa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiṭori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musii vha tshi khou endela u vhalala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u ṅea ṭhaluso ya maipfi a re kha siaṭari tsha a shandukisa a nga sa a bono ḷa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi ṭumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhaṭa u pfesesa nga ha tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela, u fhira u vhalala siaṭari nga siaṭari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musii ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhalala maṅwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshaṅu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi waṅu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiṭori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musii Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ḷi tshi tou phopha ṭhoho yoṭhe heyi. Ndo vhona maṭo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u ṭhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshaṅu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini waṅu?
Tshiṭirathedzhi tsha vhuraru (3): Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa	
Ṭhalutshedzo.	U ṭala maṅwalwani ndi iṅwe ya ṅdila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha maṅwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siaṭari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siaṭari. Siṭirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u ṭoḍa maipfi a ndeme a ne a ḍo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u ṭala kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha maṅwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha ṭoḍe mafhungo maipfi ayo ndeme kha maṅwalwa. Hezwi zwi vha isa ṅdilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini ṅḍowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḡa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhathusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḡa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshoṭhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḡa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḡa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḡivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅṅha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḡa musii u tshi khou humbula/kana u ḡivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vhuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅila kwae dza u vhala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḡi thoma u ita izwi zwithu zwoṭhe nga vhoṭhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhala ha u ranga na ha ha vhuvhili kha buḡoko ire kha puḡane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḡivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḡivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiṭirathedzhi tsha vhurathi (6): U ṭumekanya mafhungo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi ṭumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiṭorini na zwa matshilo avho a ḍuvha na ḍuvha, kana mafhungo ane vha a ḍivha na e vha vhala huṅwevho.
Ndivho.	<i>U ṭumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese maṅwalwa zwavhuḍi nga u ṭumekanya ayo mafhungo na zwiṅwe zwine vha zwi ḍivha, kana vho vhuyaho vha ṭangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u ṭumekanya mafhungo: u bva kha maṅwalwa u ya kha maṅwe maṅwalwa, maṅwalwa u ya kha iwe muṅe, matshilo avho, na maṅwalwa a zwa shango – maṅwe mafhungo a ne a ḍivhea shangoni.</i>
Maga a u ṭumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeḷa u ṅea phindulo sa tsumbo yaṅu, sa: Musi Joe a tshi ṭoḍa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi ṭaṭisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza ṅṅha kha zwoṭhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi ḍihudza nga. Ndo vha ndi tshi ṭoḍa uri vhabebi vhanga vha ḍihudzevho nga ṅṅe.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo haṅu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi ḍo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o ḍipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbudzwa ufho?
Tshiṭirathedzhi tsha vhusumbe (7): U ṭahisa mihumbulo	
Ṭhalutshedzo.	U ṭahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi ḍivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuḍi nga ha tshiṭori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi ṭoḍa u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi ṭahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuḍi zve vha vhala kha tshiṭori. Tshiṅwe tshifhinga muṅwali ha ṅwali zwidodombedwa zwoṭhe nga ha tshiṭori. Muṅwali u siya zwiṅwe zwipiḍa zwa mafhungo kha tshiṭori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiṭori nga u ṭahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwo ṅwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi ḍivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshi ṅwalwa tshiṭori.</i>
Maga a u ṭahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni ḍivha mini nga hezwi? Maṅwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwiḍho zwiṅwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha maṅwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga ṭahisa mihumbulo ufho musu no sedza ṅḍila ye Joe a vha a tshi khou ita ṅḍowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṅea phindulo dzi pfalaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṅeeni tsumbo ya ṭahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apujayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U t̄ahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apujaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhonala o takala, ri bvumba uri o t̄anganedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U t̄haṭhuvha	
T̄halutshedzo.	Musi ri tshi t̄haṭhuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḽa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi t̄haṭhuvha zwine vha vhalala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho.</i>
Maga a u t̄haṭhuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u t̄haṭhuvha mañwalwa: ni vha humbele uri tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho. 3 Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani? 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṽnea phindulo dzi pfalaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṽneeni tsumbo ya u t̄haṭhuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u t̄haṭhuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haṅu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi t̄halutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhalala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhalala ha u thoma, u vhalala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhalala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḽo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḽo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḽo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 T̄alutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḽe. Vha tea u t̄umekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu nga itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumejanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhatu zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, kha vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou

modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.

- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaa zwikili zwa u pfesesa nga u vhala na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (kathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetshesha tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwahtisedza thalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhothe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo wanu, ni humbula u nga ...? Nani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhanwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfesesele kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nna:

- 1 Tsumbedzelo dza manwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3 Nganetshelo ya tshitori ya orala kana ya u tou nwalwa.
- 4 Thelokanyondivho ya u tou nwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MANWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u nwarela kana siatari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha manwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na munukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwitehwa zwi re kha manwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye mafo, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele manwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole mafo, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha manwalwa. Vhagudi vha nga lebulu na u talutshedza, munukho, muthetshelo, Nz
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u nwalwa fhungo kana u nwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nnda.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipida zwa tshitori tshe vha vhalu.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane ntha. Kha vha vhale siatari la u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHIṬORI YA ORALA KANA YA U TOU NṪWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḍi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḍa zwa tshiṭori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḍo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshiṭori tshavho.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha ṅekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhona vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḍo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ṅee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou nṪwala, vhagudi vha tea u ola/kana u nṪwala nganetshelelo buguni dzavho dza u nṪwalela.

THOLOKANYONḌIVHO YA U TOU NṪWALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha nṪwale ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u nṪwalela.
- 2 Ha tevhele, uri vha nṪwale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u nṪwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ṅea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u nṪwalela vha kone u nṪwala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u nṪwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha ṅee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u nṪwala mbudziso, vha tea u nṪwala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela nṭha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita nḍowenḍowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo nṪwalwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshelese mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e eṭhe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KIḶASI YOṬHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kiḶasi yoṭhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṭanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kiḶasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṭalutshedze bambiri ḷa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshelesa mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatsho.
 - e Kha vha nee kiḶasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuṭambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṅe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṭuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kiḶasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṭalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiswa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuḍi wa u dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri ḷa mushumo wa vhege inwe na inwe ḷi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḍo fhedza nyito dza bammbiri ḷa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḍo ita ḍuvha ḷiñwe na ḷiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṭo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṭhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

- e Tshanda tsho faraho tsha u n̄wala zwi humbudza vhagudi uri vha tea u ola kana u n̄wala.
- 3 Mutevhe wothe wa foniki na maipfi a no didovholola lunzhi e a funziwa a vhulungwe. Zwiṭori zwiswa zwo dzudzanyiwa hu tshi khou shumiswa foniki na maipfi a no dovholola lunzhi a vhege yeneyo na o gudwaho tshifhinga tsho fhiraho. Hezwi zwi amba uri vhagudi a vha tei tangana na maipfi vha sa athu a vhona kha bammbiri la mushumo

KOVHELANI ZWIGWADA L̄IN̄WALWA L̄O NANGELWAHO U VHALA HA TSHIGWADA:

- 1 Kha vhege mbili dza u thoma dza tshikolo, kha vha thetshesele mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalala e ethe.
- 2 Kha vha shumise ruburiki i re afho fhasi u dzudzanya vhagudi u ya nga vhukoni havho
- 3 Kha vha kovhekane vhaḡui u ya nga zwigwada zwa vhukoni vhu no fana.
- 4 Kha phurogireme hei, hu na zwifhinga zwa 10 zwa u thetsheselesa u vhalala. Zwi amba uri vha nga vhumba zwigwada zwa 10. Arali vha nga vhumba zwigwada zwiṭuku kha 10, vha nga shumisa tshifhinga tsho salaho kha u shuma na vhavhali vhane vha kondelwa.
- 5 Kha thireka yavho vha do wana fomo ine vha do n̄wala madzina a vhagudi u ya nga zwigwada, na thebulu i ne ya do vha tendela u dzula vhe na vhuṭumani na zwe vhagudi vha vhalala.
- 6 **Kha vha elelwe:** ruburiki i fhandekanya vhagudi zwo disendeka kha zwikili zwa maitele a vhukoni havho.
- 7 Arali hu na vhagudi vhanzhi kha vhuimo vhufanaho, vha nga shumisa u vhalala hu na u pfesesa sa in̄we ndila ya u isa phanda na u kovhekanya tshigwada.
- 8 Kha kilasi ya vhagudi vha 40, hu nga vha hu:
 - a si na vhuimo ha u 1 ha tshigwada tsho dalaho, hu na vhagudi vhaṭuku.
 - b tshigwada tsha 1 kha vhuimo ha 2.
 - c zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 3.
 - d zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 4.
 - e zwigwada 1 kana 2 kha vhuimo ha 5.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha vhonezhi ha mibvumo ya maJedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ñoda thuso nanzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u ñoda thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho na u kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ñoda thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiñuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuñinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kijasini.

ZWINE VHA ÐO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuñanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na liñwalwa lo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovholola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariñatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiñida zwa liñwalwa nga vhoñthe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nñha tshiñida tsha liñwalwa, e eñhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhololola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhone.
 - fhañ zwickili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ñavhanya, vha nga tou muñuñwedza uri kha vhañe ilo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u li ñanganya mibvumo u vhumbe ipfi na mugudi.

- c khoḁa na u tuṭuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḁifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwiṅisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi ṭhohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tuṭuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1 Ndi muhumbulo wavhuḁi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2 Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḁi o no shumiswa.
- 3 Vha ḁo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kiḁasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḁifari hu si havhuḁi kiḁasini musi vha tshi khou thetshesela tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1 Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri ḁa mushumo.
- 2 Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḁe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3 Kha vha thetshesele mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha ḁiṅwalwa ḁi bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4 Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5 Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kiḁasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshesela hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musi vha tshi shumisa u tevhokana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwipiḑa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musi vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭuku nga zwiṭuku.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musi vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musi vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musi vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vha thusa u ita mvetomveto
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1 Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2 Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3 Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhakhi ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musi vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3 Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḷa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṭhaḍu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6 Ri tshi ombedzela, vhuḍifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha la u vhathusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege inwe na inwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḁo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḁivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḁifulufheli.
- 3 Vha ḁo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḁi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḁifulufheli siani la zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṆWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kilaṣi kushumele (u sumbedza kilaṣi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṆWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṆWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u khetha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a** Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toda u li n'wala, vha li bulela n'ha.
- b** Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c** Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva n'ha ha siatari i tshi ya fhasi ha siatari.
- d** Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e** Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f** Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiawelo.
- g** Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u n'walela maipfi ane a ḁivhiwa, kana a lingedze u n'wala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h** Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaḁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u n'wala mañwalwa nga ḁila yeneyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u n'wala maipfi oḁhe ane vha sa a ḁivhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li ḁivhe. Sa tsumbo:
- b** Maipfi a re luvhondoni.
- c** Bugu dziñwe vho.
- d** Mitevhe ya mupeleḁo.
- e** Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kilasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a n'wala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAÑWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yalo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ñwala mubvumo muñwe na muñwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleta ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ñwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thotha** li nga ñwalwa sa **thotha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muñwali mupeleto wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala mañwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḏe uri vho shumisa ndivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAÑWALI VHA VHALA ZWINE VHA ÑWALA

- a** Vhagudi vha vhalela nṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhañwe ngavho. U vhalela vhañwe nga iwe kilasini zwe wa ñwala zwi ita uri maitele a u ñwala a pfadze.
- b** Musi vha tshi ita ngaurali, vha ita vha tshi tola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ndila ine vhana vha diphina nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ñwala.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAÑWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhañwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḏo ñwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u tola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/toḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

1

THERO:

Khonani

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Tshifanyiso tshaṅu ni na khonani dzaṅu, zwifanyiso zwa dzikhonani vha tshi khou tamba vhoṭhe, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso nga zwine khonani ya kwae ya tea u vha zwone.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi vhewa zwavhuḍi hune dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanyulule zwigwada zwavho zwa u vhalala nga zwigwada arali zwo tea.
- 9 Kha vha pulanele nyito dzoṭhe dza vhege yeneyo dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 24, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 26, Kha ri ite vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 27 na 28, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha khonani yaṅu ya mbiluni.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

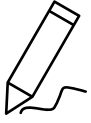
KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma tshi re kha Bugu Khulwane tsha: **Khonani dza 'A'**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Khonani
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwine khonani ya kwae ya tea u vha zwone.?
 - b Ndi zwifhio zwine dzikhonani dza ita musi vha dzoṭhe?
 - c Ndi zwifhio zwine dzikhonani a dzo ngo tea u ita?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Ndeme
 - Ṭhoni.
 - Takalela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanḡa vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitendeledzi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

Muñwalo

15 Minete

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ñwala (mbalo ya maipfi i fhambana u ya nga luambo.)
 - a baba
 - b meme
 - c fama
 - d omba
 - e luma
 - f gulu
 - g imela
 - h damu
 - i hola
 - j dada
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha ðiitele notsi u ði hambudza uri ndi mugudi ufho ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhone Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Khonani dza 'A'**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhone u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭmekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ðivhadze vhagudi ðivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha khonani ine na i funesa.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale na fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA: Khonani yanga ndi...

NYEDZISELO:

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do ñwala nga ha khonani ine vha i funesa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ñwala**.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Hoyu ndi khonani yanga Siya.
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho na khonani yavho.
- 5 Kha vha talutshedze uri vha do ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo**, u fana na: khonani yanga ndi Siya.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhañe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi uri: khonani yanga ndi nnyi? Ndi tshi ni tshine na tshi funesa nga khonani yanga?
- 2 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ñwala**.
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha 2-3 uri vha vhudze uri ndi mvumbo ifhio ine na i funa nga khonani yanga?
- 4 Vha tea u amba uri: Khonani yanga u...
- 5 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebulu zwifanyiso zwavho!

U ÑWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ñwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebulu. (ññe)
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhuntha vhu no swikelea mato** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ðuvha.*

Vuyo

Vuyo ndi khonani yanga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwiifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /k/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /k/ u a fambana hani kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya aḷifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga hambula maipfi ane a thoma nga /k/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **kola, kopa, kuma**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Kk**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

KHA VHA DIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele n̄tha ipfi l̄inwe na l̄inwe, l̄i tshi pfala, musi vha tshi khou ṽana garaṽathanwa/garaṽambali: **kala, kuma, kela, kera, kola**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṽathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṽana Mibvumo.

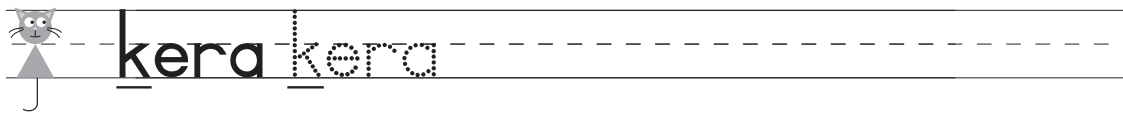
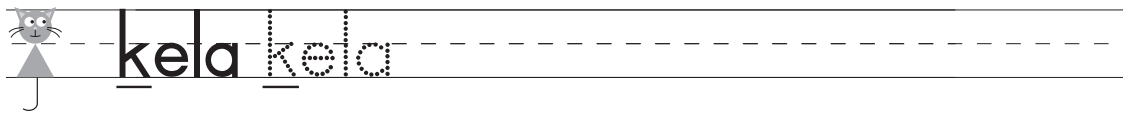
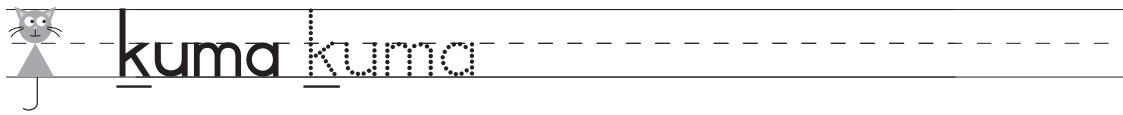
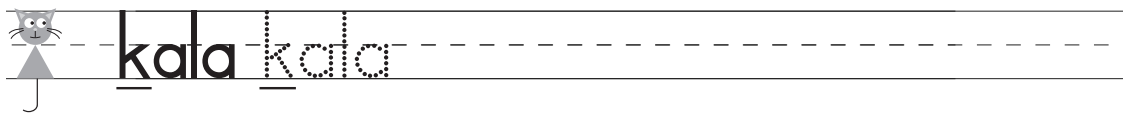
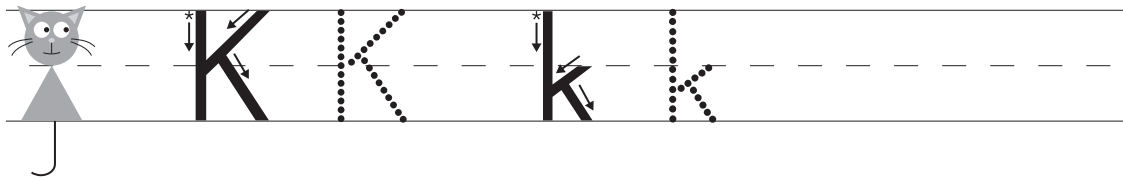

Muṽwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṽwale ma(ṽedere) maswa (ṽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṽwalele kwone kwa maṽedere maṽuku na ma(ṽederedanzi): **Kk**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṽwalele kwa (ma)ṽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ṽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṽwale (ma)ṽedere kha miṽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṽwale (ma)ṽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṽwalelwe kwa (ma)ṽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṽwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṽwe na maṽwe e a ṽwalwa.

kola kola

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/KHUMBULELO

Liñwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Khonani dza 'A'</u></p> <p>Anopa na Akani vho ḡi vha khonani dza mbiluni u bva tshee vha bebwa. Vhuvhili havho vho bebwa nga ṛwedzi wa Ṭhangule. Vhuvhili havho madzina avho a thoma nga 'A'. Anopa na Akani vha tamba vhoṭhe.</p>	
<p>Avha vhatukana vhavhili vha kīlasini dzo fhambanaho tshikoloni tshavho, fhedzi vha tamba vhoṭhe nga bureiki. Vha ṭangana Muungani ḡuvha liñwe na liñwe uri vha langane zwine vha tea u ita.</p>	
<p>Vha langana u gidima nga Musumbuluwo. Musi Anopa a tshi khou gidima, a khukhulwa nga tombo a wa. Anopa a thoma u lila. 'Iḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.</p>	<p>Ndi a divhudzisa uri Anopa u ḡipfa hani musi khonani yawe a tshi ri u ḡiita ṛwana?</p>
<p>Nga ḡavhuvhili vha humbula u tamba bola ya milenzhe. Muñwe mutukana a mbo ḡi raha Anopa musi a tshi khou tamba. Anopa a thoma u lila. 'Iḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.</p>	<p>Akani u vhona u nga u na miswaswo, fhedzi ndi a tou zwi humbulela nga zwi re tshifanyisoni uri Anopa ha zwi funi musi khonani yawe i tshi ri u ḡiita ṛwana.</p>
<p>Nga ḡavhuraru vha dzhia tsheo ya u ita zwa u ḡisuvhisa. Musi Anopa a tshi khou ḡisuvhisa a tshi tsa, a swenda nga luvhilo lwe a wa nga tshikondo. Anopa a thoma u lila. 'Iḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.</p>	<p>Ndi a tou zwi humbulela uri Anopa u khou ṛṛṛa u sinyuswa ngauri khonani yawe i ri u ḡiita ṛwana! Ndi a divhudzisa uri u ḡo ita mini?</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga Ḳavhuḡa, musi Akani a tshi swika Muungani, a wana Anopa a siho. Akani a dzhia tsheo ya u ṭoḡa hune khonani yawe ya vha hone. A sedza hoṭhehoṭhe. A fhedza mu wana madabetitini e na Bongani. 'Ndi nga mini Anopa a songo nndindela uri ri tambe roṭhe?' Akani u ḡivhudzisa a songo sinyuwa zwone. O fhedza o tamba e eṭhe bureiki yoṭhe.</p>	<p>Hoo! Ndi khou zwi vhona uri Anopa u khou tamba na khonani ntswa. Ndi a ḡivhudzisa uri kani-ha zwi khou itiswa ngauri Akani u dzulela uri Anopa u ḡiita ḡwana?</p>
<p>Nga madekwana a ḲeneḲo ḡuvha, khotsi a Akani vha mu vhudzisa arali o ṭwa zwavhuḡi.</p> <p>'Hai,' hu amba Akani, 'Anopa u vha a sa ṭoḡi u tamba na nḡe.'</p> <p>'Nga'ni?' khotsi awe vha a vhudzisa.</p> <p>'A thi ḡivhi,' Akani u vinyusa mahaḡa.</p> <p>'Hu na zwe zwa bvelela vhukati ha vhoiwe vhavhili kani?' hu vhudzisa khotsi awe.</p> <p>'A thi ḡivhi,' Akani u vinyusa mahaḡa.</p> <p>'Zwa vhukumakuma a hu na tshe tsha bvelela? khotsi awe vha a dovha u vhudzisa.</p> <p>Akani a ri duu! A thoma u humbula. 'Ndi uri... Anopa u dzulela u lila tshifhinga tshoṭhe nga bureiki... nḡe nda mbo ḡi ri u tou ḡiita ḡwana.'</p> <p>'Ni vhona u nga no vha ni tshi ḡo ḡipfa hani arali Anopa a ri ni ḡwana?' hu vhudzisa khotsi awe.</p> <p>Akani a dovha a zwi elekanya tshifhinga tshilapfu. 'Ndi vhona u nga ndo vha ndi tshi nga sinyuwa!' u a fhindula.</p> <p>'Ni vhona u nga ni tea u ita mini u lugisa mafhungo aya?' ndi khotsi awe vha tshi vhudzisa.</p>	<p>Akani o vha a tshi vhona u nga muswaswo wawe u a seisa. Ndi a humbulela uri o vha a songo humbula uri muswaswo u nga vhaisa khonani yawe.</p>
<p>'Ndi khou ṭoḡou mu itela garaṭa ya u humbela pfarelo,' ndi Akani a no ralo.</p> <p>A gidima a yo dzhia bammbiri. A Ḳi peta nga vhukati. A ola tshifanyiso tshawe e na Anopa vha tshi khou tamba vhoṭhe. A kona u ḡwala, 'Ni mpfarele!'</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa arali Anopa a tshi ḡo hangwela khonani yawe musi une a wana garaṭa iyi.</p>
<p>Nga Ḳavhuṭanu musi tshikolo tshi saathu dzhena, Akani a zwima hoṭhe a tshi ṭoḡa Anopa. Musi a tshi mu wana, a mu ḡekedza iḲa garaṭa. 'Ni mpfarele!' o ralo.</p>	

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga bureiki, Anopa o vha o lindela Akani fhaḽa Muungani. Fhedzi o vha a si eṭhe. O vha e na Bongani. 'ndo livhuha garaṭa,' ndi Anopa a no ralo.</p> <p>'Kha ri tambe, na Bongani kha tambe na riṅe!'</p> <p>Bongani o vha a si na dzina Ji no thoma nga 'A'. O vha a songo bebwa nga ṅwedzi wa Ṭhangule. Fhedzi ndi zwavhuḽi u tamba na khonani ntswa.</p>	<p>Ndi a tou zwi humbulela uri Anopa o hangwela khonani yawe, ngauri u ḽo tshixanganoni tshavho tsha maḽuvha.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi mini zwi no lidza Anopa?	O khukhulwa nga toambo, a rahiwa nga muṅwe mutukana, a wa nga tshikondo lu no vhavha.
Akani o vha a tshi ri mini musi Anopa a tshi lila.	O vha a tshi ri u ḽiita ṅwana.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Anopa o tamba na khonani ntswa nga ḽavhuṅa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa takaleli u vhidzwa u pfi u ḽiita ṅwana – goṅoṅo. • Ngauri Akani o vha o ri u ḽiita ṅwana nga Musumbuluwo, nga ḽavhuvhili, na nga ḽavhuraru zwino ene a sa zwi fune. • Ngauri o vha a tshi khou ṭoḽa khonani ine i si mu see musi o vha isala. • Ngauri Akani o vha a tshi mu vha isa mbilu.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḽila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḽasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḽasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḽasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraruru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

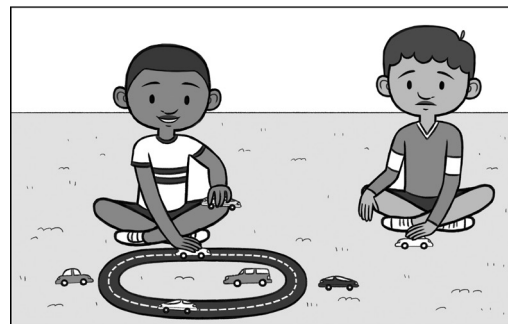
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Piringedzea.
 - Sinyusa.
 - Sinyuwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanḡa vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitendeledzi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandedede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḤTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve **zwigwada zwiḡuku.**
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya **zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡori.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **elekanye nga tshiḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.**
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri **vha elekanye nga mihumbulo yavho.**
- 5 Tshi tevhelaho, **vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡori tshawe.**
- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshesele zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiḡori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ðivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ÐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /p/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /p/ u a fana kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi a no thoma /p/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **paka, zwipuka, tshipembe**

PHUROGIROME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

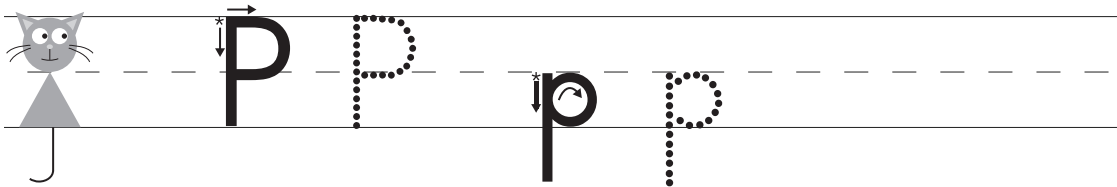

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ḽeḽeredanzi) na maṭuku na: **Pp**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḽa tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 paka paka

 kopa kopa

 pala pala

 pima pima

 pata pata

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U űwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha khonani yaűu, űwalani tshithu tshithihi tshine na tshi funesa ngae.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni űwale fhungo lithihi.

FUREME YA U űWALA: Khonani yanga ndi...

NYEDZISELO/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze uri űamusi, vhagudi vha do űwala nga tshithu tshithihi tshine vha tshi funesa nga khonani dzavho.
- 2 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu űwala.

- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Hoyu ndi khonani yanga Siya, ndi a mu funa ngauri u na miswaswo.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele/u modela** kha u ola tshifanyiso tshavho na khonani yavho.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḑo ṅwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi ḑiṅwe na ḑiṅwe, u fana na: khonani yanga Siya u na miswaswo.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḒA:

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo nga tshine vha tshi funesa nga khonani yavho vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: luga, swaswa, nkhumbelela, takalela nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: khonani yanu ndi nnyi? ṅwalani tshithu tshithihi tshine na tshi funesa nga.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ṅwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze zwithu zwine vha zwi funesa nga khonani dzavho.
- 6 Vha tea u amba uri: Dzina ḑa khonani yanga ndi ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala nga khonani dzavho!

U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha ṅwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzileulu.
- 5 Kha vha ṭutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nembeledze zve vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhunṭha hu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḑuvha.*

vhulenda

Vuyo ndi khohani yanga ya
vhulenda.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvthuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvthuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo na Muvanganyo

NḡE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kela**
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /k/-/e/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: /k/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḡo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: /a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **kela**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ke/ - /la/ = **kela**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **pima**

RḡE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kera**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi ufhio? /k/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? /e/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvharu wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? /r/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /k/-/e/-/r/-/a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **kera**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: /ke/ - /ra/ = **kera**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **paka**

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

VHEGE YA 1

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: KHUMBULELO

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Anopa na Akani vho ḡi vha khonani dza mbiluni u bva tshee vha bebwa. Vhuvhili havho vho bebwa nga ṛwedzi wa Ṳhangule. Vhuvhili havho madzina avho a thoma nga 'A'. Anopa na Akani vha tamba vhoṡhe.	
Avha vhatukana vhavhili vha kiḲasini dzo fhambanaho tshikoloni tshavho, fhedzi vha tamba vhoṡhe nga bureiki. Vha ṡangana Muungani ḡuvha Ḳiṛwe na Ḳiṛwe uri vha langane zwine vha tea u ita.	
Vha langana u gidima nga Musumbuluwo. Musi Anopa a tshi khou gidima, a khukhulwa nga tombo a wa. Anopa a thoma u lila. 'Ḳḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.	Ndi humbulela uri Anopa o pfa zwi sa seisi musi Akani a tshi ri u ḡiita ṛwana, ngauri ha ngo sea.
Nga Ḳavhuvhili vha humbula u tamba bola ya milenzhe. Muṛwe mutukana a mbo ḡi raha Anopa musi a tshi khou tamba. Anopa a thoma u lila. 'Ḳḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.	Ndi a humbulela uri Anopa ha takaleli muswaswo wa Akani ngauri ha ngo sea.
Nga Ḳavhuraru vha dzhia tsheo ya u ita zwa u ḡisuvhisa. Musi Anopa a tshi khou ḡisuvhisa a tshi tsa, a swenda nga luvhilo lwe a wa nga tshikondo. Anopa a thoma u lila. 'Ḳḡanu litsha u lila! Ni khou ḡiita ṛwana!' ndi Akani a tshi khou swaswa. Fhedzi Anopa a si see.	Musi Onopa a sa sei, ndi a kona u humbulela uri zwa u vhidzwa u pfi u ḡiita ṛwana ha zwi funi – naho u muswaswo!
Nga Ḳavhuḡa, musi Akani a tshi swika Muungani, a wana Anopa a siho. Akani a dzhia tsheo ya u ṡoḡa hune khonani yawe ya vha hone. A sedza hoṡhehoṡhe. A fhedza mu wana madabetitini e na Bongani. 'Ndi nga mini Anopa a songo nndindela uri ri tambe roṡhe?' Akani u ḡivhudzisa a songo sinyuwa zwone. O fhedza o tamba e eṡhe bureiki yoṡhe.	Ndi a humbulela uri Anopa o wana khonani ntswa ya u tamba nayo ngauri o vha a sa zwi funi musi Akani a tshi ri u ḡiita ṛwana. Zwo ita uri a si tsha funa u tamba na Akani.

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga madekwana a Jenejo ḍuvha, khotsi a Akani vha mu vhudzisa arali o ṭwa zwavhuḍi.</p> <p>'Hai,' hu amba Akani, 'Anopa u vha a sa ṭoḍi u tamba na nṅe.'</p> <p>'Nga'ni?' khotsi awe vha a vhudzisa.</p> <p>'A thi ḍivhi,' Akani u vinyusa mahaḍa.</p> <p>'Hu na zwe zwa bvelela vhukati ha vhoiwe vhavhili kani?' hu vhudzisa khotsi awe.</p> <p>'A thi ḍivhi,' Akani u vinyusa mahaḍa.</p> <p>'Zwa vhukumakuma a hu na tshe tsha bvelela? khotsi awe vha a dovha u vhudzisa.</p> <p>Akani a ri duu! A thoma u humbula. 'Ndi uri... Anopa u dzulela u lila tshifhinga tshoṭhe nga bureiki... nṅe nda mbo ḍi ri u tou ḍiita ṅwana.'</p> <p>'Ni vhona u nga no vha ni tshi ḍo ḍipfa hani arali Anopa a ri ni ṅwana?' hu vhudzisa khotsi awe.</p> <p>Akani a dovha a zwi elekanya tshifhinga tshilapfu. 'Ndi vhona u nga ndo vha ndi tshi nga sinyuwa!' u a fhindula.</p> <p>'Ni vhona u nga ni tea u ita mini u lugisa mafhungo aya?' ndi khotsi awe vha tshi vhudzisa.</p>	<p>Zwo konḍela Akani u wana uri ndi nga mini Anopa a sa funi u tamba nae. Zwo mu dzhiela tshifhinga u ṭalukanya uri ho tshinyala mini. Ndi nga humbulela uri Akani o vha a songo ḍiimisela u vhaisa vhuḍipfi ha khonani yawe – o vhona u nga u khou ita miswaswo.</p>
<p>'Ndi khou ṭoḍou mu itela garaṭa ya u humbela pfarelo,' ndi Akani a no ralo.</p> <p>A gidima a yo dzhia bammbiri. A ḷi peta nga vhukati. A ola tshifanyiso tshawe e na Anopa vha tshi khou tamba vhoṭhe. A kona u ṅwala, 'Ni mpfarele!'</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Akani u khou tama khonani yawe i tshi zwi ḍivha uri u khou ḍisola, ngauri u ḍiṅea tshifhinga tsha u mu itela garaṭa.</p>
<p>Nga Ḷavhuṭanu musi tshikolo tshi saathu dzhena, Akani a zwima hoṭhe a tshi ṭoḍa Anopa. Musi a tshi mu wana, a mu ṅekedza ḷa garaṭa. 'Ni mpfarele!' o ralo.</p>	
<p>Nga bureiki, Anopa o vha o lindela Akani fhaḷa Muungani. Fhedzi o vha a si eṭhe. O vha e na Bongani. 'ndo livhuha garaṭa,' ndi Anopa a no ralo.</p> <p>'Kha ri tambe, na Bongani kha tambe na riṅe!'</p> <p>Bongani o vha a si na dzina ḷi no thoma nga 'A'. O vha a songo bebwa nga ṅwedzi wa Ṭhangule. Fhedzi ndi zwavhuḍi u tamba na khonani ntswa.</p>	<p>Ndi a tou zwi humbulela uri Anopa o takalela u tamba na Bongani, ngauri o ḍa nae u ri vha tambe nayo – naho hu uri o no hangwela Akani khonani yawe ya kale.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ri nga humbulela hani uri Anopa o vha a sa takaleli muswaswo wa Akani?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa sei. • Ngauri o fhedza o wana khonani ntswa ya u tamba nayo.
Akani o itela khonani yawe mini?	O mu itela garaṭa ya u hambela pfarelo.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Akani na khotsi awe vho vha na nyambedzano tshitorini itshi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a songo ṭwa zwavhuḍi iḷo ḍuvha. • Ngauri o vha o ṭungufhala nge Anopa a tamba na khonani yawe ntswa vhudzuloni ha ene. • Ngauri o vha a sa pfesesi uri ndi ngani Anopa a sa ṭoḍi u tamba nae. • Ngauri o vha a tshi khou ṭoḍa thuso ya u pfesesa uri ho tshinyala mini.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Luga.
 - U sa luga.
 - Hangwela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanda vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitendeledzi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshitori itshi tshi amba nga...
Ndi humbula u nga Akani...
Zwe nda guda nga vhukonani kha tshitori itshi...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḷuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḷhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḇekane phindulo na vhaḆwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Lāvhuvhili na Lāvhuraru.

k	p	a
u	m	l
i	o	e

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /k/ na /p/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /k/-/a/-/l/-/a/ = **kala**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /k/ kana /p/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /m/-/e/-/m/-/e/ = **meme**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **k, p**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **kala, kuma, kela, kola, kopa, pala, pima, paka, meme, mema, luma, lema, imela**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA

U DOVHOLOLA U ṬALUTSHEDZA MANWALWA A TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḑo amba nga **zwine vha zwi takalela** na **zwine vha sa zwi takalele** kha tshiṭori: **Khonani dza 'A'**
- 2 Nga u modela kha vha sumbedze vhagudi uri vha nea hani mafhungo 1–3 u ṭalutshedza zwe vha si **zwi fune nga tshiṭori**, sa: **Zwe nda sa zwi fune** kha tshiṭori ndi musi Akani a tshi vhidza khonani yawe uri ndi nwana, ngauri zwi sumbedza lunyadzo. A thi zwi funi musi khonani dzi tshi kolelana.
- 3 Kha vha imiselele bugu khulwane nṭha u sumbedza vhagudi zwifanyiso. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha sedze izwo zwifanyiso vha humbule nga zwo iteaho.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha humbule nga zwe vha sa zwi takalele nga tshiṭori na uri ndi ngani?
- 5 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha nekane mihumbulo yavho na kilasi. Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa mafhungo.
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha humbule nga zwe vha sa zwi takalele nga tshiṭori na uri ndi ngani?
- 7 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha kovhe mihumbulo yavho na kilasi. Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa mafhungo.
- 8 Kha vha ṭalutshedze vha khakhulule thaidzo dzo ḑowealeho dzine vhagudi vha anzela u dzi ita.
- 9 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-zwine tshiṭori tsha amba ngazwo na phathinara. (*A vho ngo tea u dovhoolola zwe mugudisi a amba, vha tea u shumisa mihumbulo yavho vhone vhane!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

2

THERO:

Khonani

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi hune dza tea u dzula hone.
- 4 Kha vha engedze zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa zwifanyiso zwa dzikhonani dzi tshi khou ita zwithu zwo fhambanaho.
- 5 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 6 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe ya u dzudzanyela thero iyi. Sa tsumbo: u ita khonani ntswa.
- 7 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 8 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 29, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 30, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 31, 32, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwithu zwine na funa u zwi ita musu ni na khonani dzaṅu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI (THERO YA MAFHELO A VHEGE)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha kholomo na kholomo ya buka dzi tshi khou fula dzoṭhe kha bugu khulwane: **Kholomo na Buka**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: Khonani
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri tea u fara hani khonani dzashu?
 - b Khonani dzaṅu dzi ni ita uri ni ḁipfe hani?
 - c Ni vhona u nga u vha na khonani zwo leluwa kana zwi a takadza? Ndi ngani ni tshi ralo?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - A zwo ngo ḁowelea.
 - Ntsa.
 - Kholomo ya ḁaka.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanḁa vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitenedezi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandedede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a kala
 - b kuma
 - c kela
 - d kola
 - e pala
 - f pima
 - g paka
 - h pata
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Kholomo na Buka**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha tshithu tshavhuḍi tshine na nga itela khonani yaḅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA: Ndi nga...

VHEGE YA 2

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ola nga ha tsha **tshithu tshavhuḍi tshine na nga itela khonani yaḅu.**
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: ndi nga ramba khonani dzanga ha hashu uri ndi vha bikele tshiswiṭulo tsha u ḍifha!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou avhela khonani dzavho tshiswiṭulo
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liḅwe na liḅwe kutalo,** u fana na: Ndi nga bikela khonani dzanga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaḅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo nga ha **tshithu tshavhuḍi tshine na nga itela khonani yaḅu** na vhagudiswa, tsumbo:.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: kovhanani zwineke, olani tshifanyiso, hadzimani penisela, vha rambeni u ḍa u tamba, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi mini **tshavhuḍi tshine vha nga itela khonani dzavho?**
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ñwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri ndi mini **tshavhuḍi tshine vha nga itela khonani dzavho.**
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi nga...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḷebuḷa zwifanyiso zwavho!

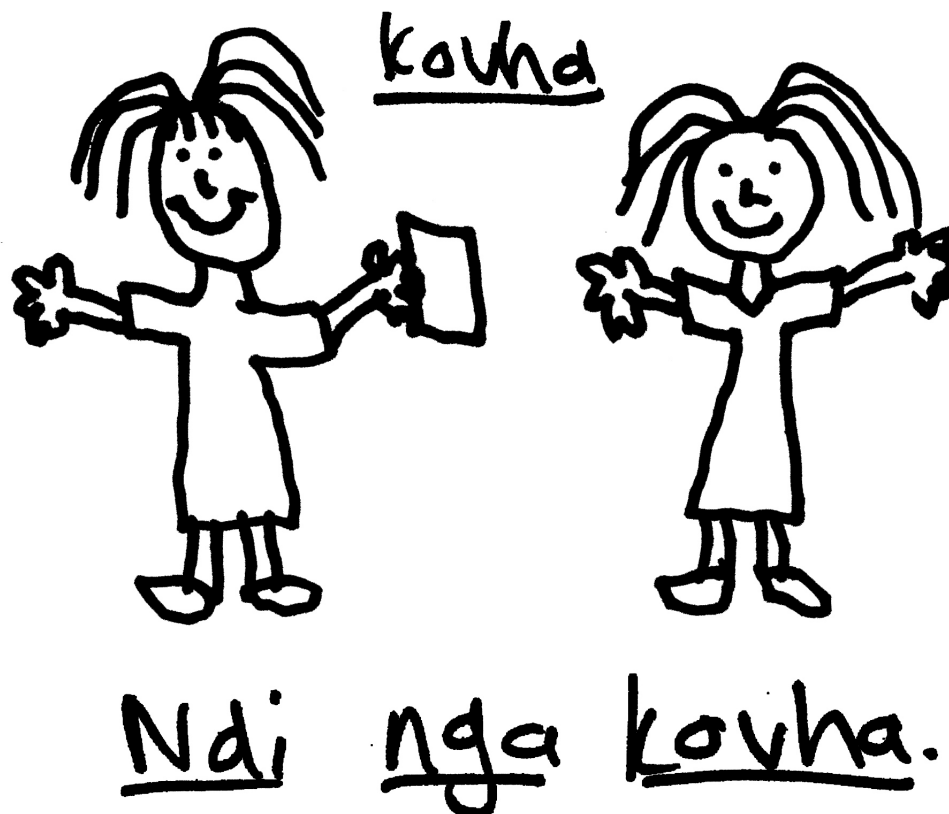
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziḽebuḽu.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḽwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasini, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /n/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /n/ u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /n/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **namela, kona, nanga**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **nona, naka, nanga, nipi**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

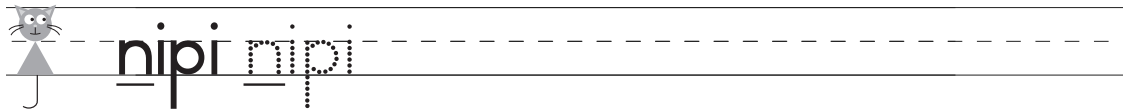
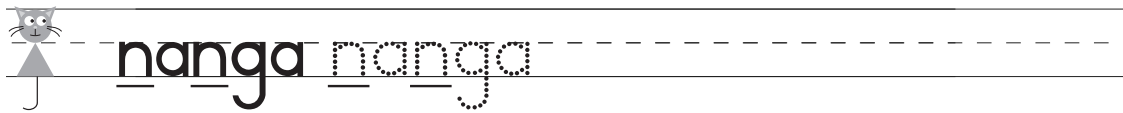
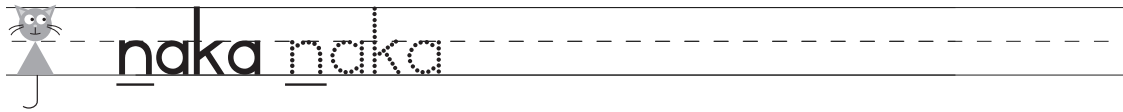
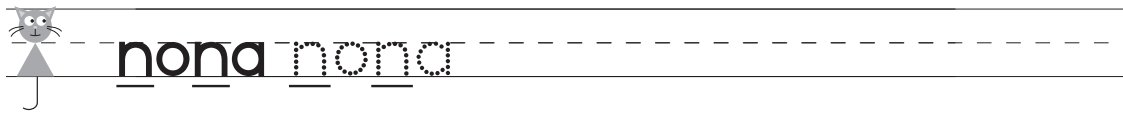
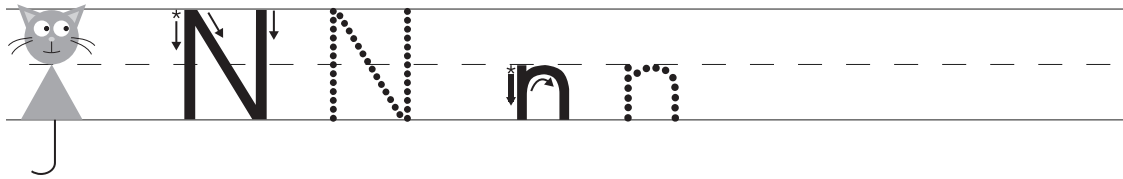
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Nn**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḷa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhone vha shumisa tshandḷa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/KHUMBULELO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Kholomo na Buka</p> <p><i>Tshiṭori tshine na ḑo tshi vhala tshi bva kha mafhungo a vhukuma a no amba nga vhukonani vhu songo ḑowealeho. Ndi tshiṭori tshe tsha bvelela ngei Vermont, vundu liṭuku li no wanala Devhula-Vhubvaḑuvha ha Amerka. Vermont hu ḑivhelwa thavha dzaho dza u mananaka, miri i itaho mutoli, na u anda ha bulasi dza mafhi. Tshiṭorini itshi, ni ḑo vhala nga ha kholomo – phukha ine no i ḑowela – na Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho. Lu nga vha lu lwa u thoma ni tshi pfa nga ha Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho. Buka ili li wanala fhedzi Devhula ha Amerika. Buka ili li nga phala khulukhulu.</i></p>	<p><i>Kha vha vhudzise: Ndi nnyi o no vhuyaho a pfa nga ha Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho?</i></p>
<p>Muṅwe musi nga matsheloni a khuli, Rabulasi Vho Abbott vha reila vha tshi gonya kha lubada lwavho. Vho lavhelesa nṅa hune kholomo dzavho dza khou fula mafuloni o tibedzwaho nga gambogo. Khathihi fhedzi vha mbo ima nge vha vhona zwithu zwi songo ḑowealeho...</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Rabulasi Vho Abbott vha khou tama u ḑivha nga tshirwe tshithu lwe vha mbo ḑi imisa moḑoro wavho! Ndi khou mangala uri ndi mini tshe vha vhona?</p>
<p>'Nga vhanna ...! ndi Buka la maṅanga a no nga a mutshevho?' vha ralo vha tshi ambela nṅa, naho vho vha vhe vhoṅhe. A vha athu vhuya vha vhona Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho bulasini yavho, ho vha hu sa vhoneadzi nga khuli lwe vha si vhe na vhuṅanzi. Vha mbo tsa moḑoroni vha ya luhurani lwa ḑaraṅa.</p> <p>lina wee! Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho, milenzhe milapfulapfu na maṅanga a re na matavhi lo ima lo tou tswii!</p> <p>'Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho li ṭoḑa mini fhano?' Ndi Rabulasi Vho Abbott vha tshi ḑivhudzisa.</p>	<p>Buka ili ndi liḑulu vhukuma! Ndi khou ḑivhudzisa uri Rabulasi Vho Abbott avho ngo tshenuwa naa musi vha tshi vhona Buka tsini na kholomo dzavho?</p>

Linwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Vhunzhi ha kholomo dzo vha dzo imela kule na Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho, dzo li sedza dzi na mbudziso khathihi na u tshuwa. Dzirwe dzothe dzo vha dzo ralo nga nṅa ha kholomo nthihi ine Vho Abbot vha i funesa, kholomo i no pfana na vhu konani, i no pfi Daisy. Daisy ya mbo ravhula i tshi livha ngei kha Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho. Izwi zwivhili zwa sedzana zwa nga ndi kale zwi dzikhonani. Hu si kale zwa thoma u fula zwi tsini na tsini. Zwo vha Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwe maṅo avho a vha a tshi khou vhona.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Rabulasi Vho Abbott vho vha vho lavhelela uri kholomo dzavho a dzi nga sendeli tsini na Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho sa izwi li dithu lihuluhulu, ngauri vha sumbedza u mangala musi kholomo yavho Daisy i tshi sendela tsini na Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho.</p>
<p>Rabulasi Vho Abbott vha humela goloini vha livha muḡini wavho. Vho ri u dzhena ṅuni, vha vhea tshidulo tshavho tshi no tekuwa phanḡa ha fasiṅere. Vha mbo endela u tekuwa tshiduloni ngeno vho ṅalela Buka na kholomo zwi tshi khou fula zwothe, ḡuvha la vhuya la sunguvhela.</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri ndi nga mini vho ṅalela Kholomo na Buka? Ndi khou ḡivhudzisa uri kaniha vha khou pfa vho tshuwa uri Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho li ne la vha dithu lihuluhulu li ḡo huvhadza kholomo yavho Daisy?</p>
<p>Musi kholomo dzi tshi orowa dzi tshi dzhena dangani, Buka la sala lo ima nṅa lo ṅalela, li vhonala li sa pfesesi na u ṅoḡa u ḡivha. Buka la mbo ḡi ḡi eḡelela heneḡho nṅa ha danga. Daisy ya ḡa ya eḡelavho nga heneḡho tsini na lo. Hu si kale Daisy na Buka vha mbo farwa nga khofhe! Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwine maṅo avho a khou vhona.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Rabulasi Vho Abbott zwo vha zwi songo vha ḡela muhumbuloni uri kholomo Daisy i nga eḡela nṅa na Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho, ngauri hezwi zwo vha mangadza vhukuma musi Daisy i tshi eḡela tsini na Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho!</p>
<p>Musi Rabulasi Vho Abbott vha tshi karuwa heneḡha tshiduloni tshavho tshi no tekuwa, vha ṅalela vho farwa nga ganuko nge vha vhona Buka na Daisy vha tshi khou tshimbila na luhura vhe vhavhili. Rabulasi Vho Abbott vha riwethuwa musi vha tshi elekanya uri avha vhavhili vha nga vha vha tshi khou haseledza nga zwifhio?</p>	
<p>Rabulasi Vho Abbott vha mbo ṅamela kha ṅereṅere javho vha thoma u shuma mishumo yavho ya matsheloni ya nga misi. Tsha u thoma, vho ya vha hama kholomo dangani. Vha tshi fhedza, vha ya u ṅea khuhu zwiliwa. Fhedzi musi vhe ṅilani ya vhuya u engedza furu, vha vhona Buka na Daisy vhe ngei fhasi tsini na bada khulwane.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Rabulasi Vho Abbott a vha na nyofho dza uri Buka la maṅanga a no nga maṅari a mutshevho li ḡo huvhadza kholomo ya Daisy, ngauri vha sumbedza u futelela kha mishumo yavho ya ḡuvha na ḡuvha.</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Musi vha tshi khou sendela nga ṭereṭere, vha vhona hu na goloi minzhiminzhi dzo imaho tsini na luhura. Ho vha ho no vha na tshikhuvhugu tsha vhatu vha no khou ṭalela Daisy na Buka, vha songo takala zwone. A zwo ngo dzhia tshifhinga tshingafhani hu songo swika vene ya vhashi vha mafhungo uri vha fode khonani idzi mbili dzi songo ḡowealeho. Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwi ne maṭo avho a khou vhona.</p> <p>'Ndi u bva lini avha vhavhili vhe dzikhonani?' ndi muṅwe wa vhavhigi a tshi vhidzelela Rabulasi Vho Abbott a tshi ṭoḡoḡo ḡivha.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri vhatu a vha anzeli u ima hafha bulasini vha tshi ṭalela kholomo, ngauri Rabulasi Vho Abbott vha sumbedza u mangala vhukuma musu vha tshi vhona tshikhuvhugu tsha vhatu tsho ima luhurani lwavho.</p>
<p>Madekwana a wonoyo musu, Rabulasi Vho Abbott vho dzula phanḡa ha theḡevishini vhe kha tshija tshidulo tshavho tshi no tekuwa. Ho vha hu tshi khou hashiwa mafhungo a bulasini yavho. Daisy na Buka vho vha vhe vhona vhahali! Rabulasi Vho Abbott vha si tende zwi ne maṭo avho a khou vhona.</p> <p>Vho vha na fulufhelo ja uri Buka na Daisy vha ḡo vha khonani dza tshoṭhe.</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri Daisy na Buka vha ḡo vha dzikhonani u swika lini?</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi vhone vhe vha vha dzikhonani tshitorini itshi?</p>	<p>Kholomo Daisy na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho vho vha dzikhonani.</p>
<p>Ndi mini tshe Kholomo Daisy na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho vha ita vhoṭhe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vho fula vhoṭhe. • Vho eḡela fhethu huthihi. • Vho tshimbila na luhura vhoṭhe.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga'ni/nga mini Rabulasi Vho Abbott vho balelwa u tenda zwe vha vha tshi khou vhona nga maṭo avho?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha saathu vhuya vha zwi vhona bulasini yavho. • Ngauri vho vha vha saathu vhuya vha pfa hu tshi pfi Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho na kholomo zwi nga ita vhukonani. • Ngauri vho vha vho mangala uri kholomo Daisy na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho zwo vha zwo eḡela fhethu huthihi. • Ngauri vhatu vhanzhi vho ima vha lavhelesa kholomo ya Daisy na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho . • Ngauri bulasi yavho yo vha i tshi khou ambiwa kha khasho ya mafhungo.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

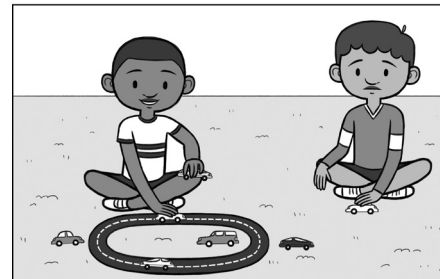
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Fula.
 - Vhumvumvu.
 - Khamphani.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanĵa vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitendeledzi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandedede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe khopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȚori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiȚori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha vhudze kilasi i vhe na tshenzhemo.
- 9 ***Kha vha humbele vhagudi (1-2) kha zwigwada zwo fhambanaho u ñea mihumbulo nga ha tshiȚori u bva kha zwigwada zwavho.***
- 10 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwiȚori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa**KHA VHA ḡIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /ṅ/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /ṅ/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /ṅ/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ṅemeṅeme, ṅoka**

KHA VHA ḡIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **ṅama, ṅula, ṅoka, ṅemeṅeme**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

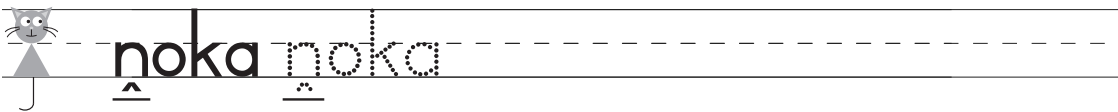
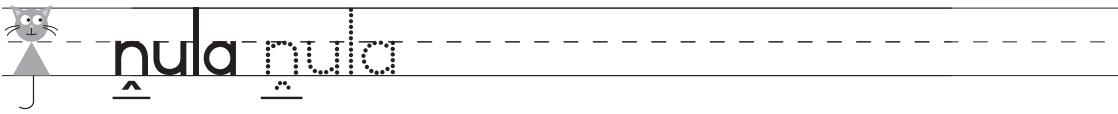
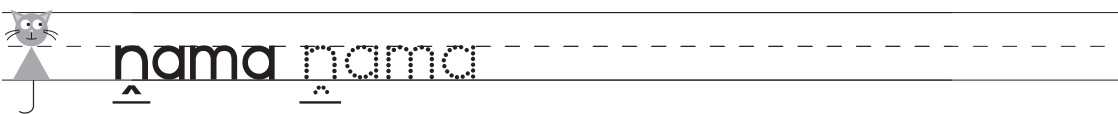
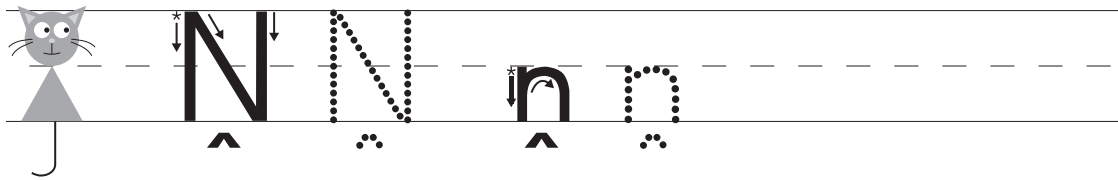
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḡedere) maswa (ḡiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḡedere maṭuku na ma(ḡederedanzi): **Nn**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḡedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandṭa tsha u ḡa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandṭa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḡedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḡedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha vhukonani vhu songo ḽowealeaho.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale ipfi ḽithihi.

FUREME YA U ÑWALA: Vhukonani vhu songo ḽowealeaho ha na.....

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do shumisa mihumbulo yavho **u ola tshifanyiso tsha vhukonani vhu songo doweleaho.**
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n'wala.**
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: sekwa na mmbwa.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha sekwa na mmbwa sa dzikhonani dzi so ngo doweleaho.
- 5 Kha vha talutshedze uri vha do n'wala maipfi afhio. Kha vha ole kutalo kha ipfi liñwe na liñwe, u fana na: tshifanyiso tsha vhukonani vhu songo doweleaho.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo ya vhone vhañe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi nga ha vhukonani vhu songo doweleaho na vhagudi.
- 2 Kha vha n'wale maipfi kha bodo ya tshoko, sa: ndaui, mbevha, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: ni vhona u nga vhukonani vhu songo doweleaho ndi mini?
- 4 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n'wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2-3 uri vha vhudze nga vhukonani vhu songo doweleaho vhuñe na humbula ngaho.
- 6 Vha tea u amba uri: ndi humbula vhukonani vhu songo doweleaho hana
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuĽa zwifanyiso zwavho!

U N'WALA

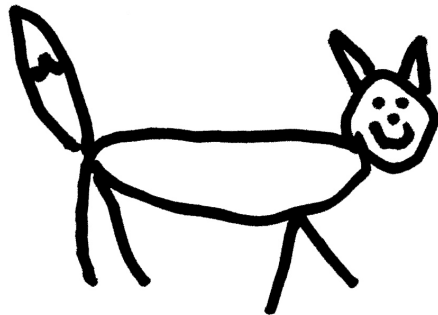
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na kilasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha n'wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziĽebuĽu.
- 5 Kha vha tuĽuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2-3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasini, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo a vhagudi**. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.

phunguhwe

mmbwa

Vhukonani vhu songo
doweledha vhukati na
phunguhwe na mmbwa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **lavhuraru**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **lavhuraru**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze Ndondangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **nona**
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /n/-/o/-/n/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /n/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ilo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ilo: /n/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **nona**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /no/ - /na/ = **nona**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuṛaru: **nula**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule ipfi: **nipi**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /n/
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /i/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvharu wa ipfi wa ilo ndi ufho? /p/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /i/
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /n/-/i/-/p/-/i/
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **nipi**
- 8 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /ni/ - /pi/ = **nipi**
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuṛaru: **noka**

PHUROGIREME YA U ṬHAḌUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: KHUMBULELO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Kholomo na Buka</u></p> <p><i>Tshiṭori tshine na ḑo tshi vhala tshi bva kha mafhungo a vhukuma a no amba nga vhukonani vhu songo ḑowealeho. Ndi tshiṭori tshe tsha bvelela ngei Vermont, vundu liṭuku li no wanala Devhula-Vhubvaḑuvha ha Amerka. Vermont hu ḑivhelwa thavha dzaho dza u mananaka, miri i itaho mutoli, na u anda ha bulasi dza mafhi. Tshiṭorini itshi, ni ḑo vhala nga ha kholomo – phukha ine no i ḑowela – na Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho. Lu nga vha lu lwa u thoma ni tshi pfa nga ha Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho. Buka ili li wanala fhedzi Devhula ha Amerka. Buka ili li nga phala khulukhulu.</i></p>	
<p>Muṅwe musi nga matsheloni a khuli, Rabulasi Vho Abbott vha reila vha tshi gonya kha lubada lwavho. Vho lavhelesa nṅa hune kholomo dzavho dza khou fula mafuloni o tidedzwaho nga gambogo. Khathihi fhedzi vha mbo ima nge vha vhona zwithu zwi songo ḑowealeho...</p>	
<p>'Nga vhanna ...! ndi Buka la maṅanga a no nga a mutshevho?' vha ralo vha tshi ambela nṅha, naho vho vha vhe vhoṅhe. A vha athu vhuya vha vhona Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho bulasini yavho, ho vha hu sa vhoneadzi nga khuli lwe vha si vhe na vhuṅanzi. Vha mbo tsa moḑoroni vha ya luhurani lwa ḑaraṅa.</p> <p>lina wee! Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho, milenzhe milapfulapfu na maṅanga a re na matavhi lo ima lo tou tswii!</p> <p>'Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho li ṭoḑa mini fhano?' Ndi Rabulasi Vho Abbott vha tshi ḑivhudzisa.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri zwi nga vha zwi sa anzeli u itea uri muthu a vhone Buka la maṅanga a no nga maṭari a mutshevho, ngauri na Rabulasi Vho Abbott a vha athu vhuya vha li vhona.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhunzhi ha kholomo dzo vha dzo imela kule na Buka Ḳa maḲanga a no nga maḲari a mutshevho, dzo Ḳi sedza dzi na mbudziso khathihi na u tshuwa. Dzirwe dzoḲhe dzo vha dzo ralo nga nḲa ha kholomo nthihi ine Vho Abbot vha i funesa, kholomo i no pḲana na vhu konani, i no pḲi Daisy. Daisy ya mbo ravhula i tshi livha ngei kha Buka Ḳa maḲanga a no nga maḲari a mutshevho. Izwi zwivhili zwa sedzana zwa nga ndi kale zwi dzikhonani. Hu si kale zwa thoma u fula zwi tsini na tsini. Zwo vha Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwe maḲo avho a vha a tshi khou vhona.</p>	
<p>Rabulasi Vho Abbott vha humela goloini vha livha muḲini wavho. Vho ri u dzhena Ḳuni, vha vhea tshidulo tshavho tshi no tekuwa phanḲa ha fasiḲere. Vha mbo endela u tekuwa tshiduloni ngeno vho Ḳalela Buka na kholomo zwi tshi khou fula zwoḲhe, Ḳuvha Ḳa vhuya Ḳa sunguvhela.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Rabulasi Vho Abbott vha khou vhona vhukonani uvhu vhu tshi takadza u vhu Ḳalela ngauri ndi zwithu zwi songo Ḳoweleaho. A thi vhoni u ri vho vha vha tshi Ḳo Ḳalela arali ho vha hu kholomo mbili fhedzi dzine dza khou fula dzoḲhe.</p>
<p>Musi kholomo dzi tshi orowa dzi tshi dzhena dangani, Buka Ḳa sala Ḳo ima nḲa Ḳo Ḳalela, Ḳi vhone Ḳi sa pḲesesi na u ḲoḲa u Ḳivha. Buka Ḳa mbo Ḳi Ḳi eḲelela heneḲho nḲa ha danga. Daisy ya Ḳa ya eḲelavho nga heneḲho tsini naḲo. Hu si kale Daisy na Buka vha mbo farwa nga khofhe! Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwine maḲo avho a khou vhona.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri hezwi zwo mangadza vhukuma Rabulasi Vho Abbott, ngauri a vho ngo tenda zwine maḲo avho a khou vhona!</p>
<p>Musi Rabulasi Vho Abbott vha tshi karuwa heneḲha tshiduloni tshavho tshi no tekuwa, vha Ḳalela vho farwa nga ganuko nge vha vhona Buka na Daisy vha tshi khou tshimbila na luhura vhe vhavhili. Rabulasi Vho Abbott vha Ḳwethuwa musi vha tshi elekanya uri avha vhavhili vha nga vha vha tshi khou haseledza nga zwifhio?</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Rabulasi Vho Abbott vho eḲela heneḲho tshiduloni tshi no tekuwa ngauri zwa kholomo na Buka Ḳa maḲanga a no nga maḲari a mutshevho zwi tshi eḲela tsini na tsini zwo vha takadza lwe vha si ḲoḲe u eḲela mmbeteni vha vho Ḳo Ḳahela u vhona Ḳano Ḳi.</p>
<p>Rabulasi Vho Abbott vha mbo Ḳamela kha ḲereḲere Ḳavho vha thoma u shuma mishumo yavho ya matsheloni ya nga misi. Tsha u thoma, vho ya vha hama kholomo dangani. Vha tshi fhedza, vha ya u Ḳea khuhu zwḲiwa. Fhedzi musi vhe Ḳilani ya vhuya u engedza furu, vha vhona Buka na Daisy vhe ngei fhasi tsini na bada khulwane.</p>	

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Musi vha tshi khou sendela nga tereṭere, vha vhona hu na goloi minzhiminzhi dzo imaho tsini na luhura. Ho vha ho no vha na tshikhuvhugu tsha vhatu vha no khou ṭalela Daisy na Buka, vha songo takala zwone. A zwo ngo dzhia tshifhinga tshingafhani hu songo swika vene ya vhashi vha mafhungo uri vha fode khonani idzi mbili dzi songo ḡowealeho. Rabulasi Vho Abbott a vho ngo tenda zwi ne maṭo avho a khou vhona.</p> <p>'Ndi u bva lini avha vhavhili vhe dzikhonani?' ndi muṅwe wa vhavhigi a tshi vhidzelela Rabulasi Vho Abbott a tshi ṭoḡoḡu ḡivha.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri hu na vhatu vhanzhi vhe vha vhona vhukonani uvhu vhu songo ḡowealeho, ngauri vho ima vha ṭalela Daisy na Buka.</p>
<p>Madekwana a wonoyo musii, Rabulasi Vho Abbott vho dzula phanḡa ha theḡevishini vhe kha tshija tshidulo tshavho tshi no tekuwa. Ho vha hu tshi khou hashiwa mafhungo a bulasini yavho. Daisy na Buka vho vha vhe vhone vhalali! Rabulasi Vho Abbott vha si tende zwi ne maṭo avho a khou vhona.</p> <p>Vho vha na fulufhelo ja uri Buka na Daisy vha ḡo vha khonani dza tshoṭhe.</p>	<p>Mafhungo a no hashiwa a ri vhudza nga zwiwo zwi re na ndeme kana zwi no takadza. Arali kha mafhungo ho vha hu tshi khou ambiwa nga Daisy na Buka, ndi a kona u humbulela uri a zwo ngo ḡoweliwa uri kholomo na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho zwi vhe khonani.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho a si phukha i no wanala Afrika Tshipembe. Ndi phukha ifhio ya Afrika Tshipembe ine ya nga ita vhukonani vhu songo ḡowealeho na kholomo?</p>	<p>Ndi vhona u nga... ndi yone ine ya nga vha ita vhukonani vhu songo ḡowealeho na kholomoi.</p>
<p>Ni nga humbulela hani uri a zwo ngo ḡowealea musii kholomo i na vhukonani na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ndi a kona u humbulela ngauri... • Rabulasi Vho Abbott vho balelwa u tenda zwine vha khou vhona nga maṭo avho. • Rabulasi Vho Abbott vho dzula vho ṭalela matsheloni na vhusiku. • Vhatu vho tshikhuvhugu uri vha vhone khonani dzi songo ḡowealeho. • Vhukonani ha kholomo na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho dzo vha dzi mafhungoni.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga mini/ ngaṅi kholomo ya Daisy na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho dzo vha dzi mafhungoni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vhatu vho vha vho mangwadzwa nga u vhona kholomo na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho zwi dzikhonani. • Ngauri a zwo ngo ḡowealea uri kholomo na Buka ja maṅanga a no nga maṭari a mutshevho zwi vhe khonani. • Ngauri vhatu vhanzhivhanzhi vho vha vha tshi khou takadzwa nga vhukonani uvhu vhu songo ḡowealeho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Ḍowelea.
 - A zwo ngo Ḍoweleaho.
 - A thi tendi maṭo anga.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede vhasidzana;	<i>Vhagudi vha farana nga zwanda vho hakana vha tshi vho ita sekele kana tshitendeledzi vha tshi khou mona.</i>
Ri ya mugeroni vhasidzana;	
Tsingandedede vhasidzana;	
Ri ya mugeroni vhasidzana.	

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshitori itshi tshi amba nga...
Ndi takadzwa nga...
Ndi humbula u nga a zwo ngo Ḍowelea u vhona vhukonani vhukati ha...na
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

n	ṅ	o
a	m	k
g	u	l
e	i	p

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /n/ na /ṅ/.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /n/-/o/-/n/-/a/ = **nona**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /n/ **kana** / ṅ /.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /k/-/a/-/l/-/a/ = **kala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **n, ṅ**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **nona, naka, nanga, nipi, ṅama, ṅula, ṅoka, ṅemeneme, kala, kola, pala, pima, guma, gamu, luma, lela**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U TUMEKANYA MAFHUNGO/ VHU TUMEKANYI

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA MAÑWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ñwalela kana bammбири ñ si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ñalutshedze uri vhagudi vha ðo shumisa khumbulelo u ola nga zwine zwa nga itea arali tshitori tsha bvela phanda.
- 3 Kha vha modele vha sumbedze uri hu nga shumiswa hani khumbulelo kana tshifanyiso tsha mihumbulo kha uri hu nga itea mini arali tshitori tsha bvela phanda, sa: **ndi humbula u nga tshi tevhelaho, kholomo na buka dzi nga tuwa dzothe bulasini, dza ya u dalela muði wa kholomo ya buka.**
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko ya **Kholomo na Buka** dzi tshi khou bva bulasini.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha vhudzise uri vha khou ya u shumisa mihumbulo uri hu nga itea mini.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha vale maño. Kha vha vha dovhe hafhu u vha vhalela mañwalwa.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha vule maño, vha ole mihumbulo yavho nga zwine zwa nga itea tshitori tshi tshi ya phanda.
- 8 Tsha u Khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha ñekane mihumbulo na phathinara nga zwe vha ola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nðila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammбири ña U shumela ña U vhala 2.**
- 2 Kha vha ñalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Ñavhuñanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ñalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Ñavhuñanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ðadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.

- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

VHEGE YA 2

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n'wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

3

THERO:

U ṭavha zwimedzwa

Ndugiselo dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege iñwe na iñwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuțanzi uri kĩlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuđi.
- 2 BODO DZA U ȚANA kha dzi ñwalwe zwithu zwiswa đuvha na đuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garațathanwa/garațambali/ garațatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha đo țođa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteñwa zwine vha đo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na țafula zwine zwa đo takadza vhagudi: sa: zwifanyiso zwa zwithu zwine zwa tou țavhiwa.
- 5 Kha vha ite țhođisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani țhođisiso ya uri zwimedzwa zwi țavhiswa hani.
- 6 Vha vhe na vhuțanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoțhe, dza vhewa zwavhuđi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuțanzi uri bugu dzoțhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kĩlasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha țavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siațari la 33 na 34, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siațari la 4, mushumo wa maipfi.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siațari la 36 na 37, Kha ri ñwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso zwimedzwa zwi no tou țavhiwa.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ḷa bugu khulwane kha tshiḷori:
Kupambo kutswuku
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: U ṭavha zwimedzwa
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwimela zwifhio zwine ra tou ṭavha?
 - b Ri nga ita mini nga zwimedzwa?
 - c Ri nga ṭavha gai zwimedzwa?

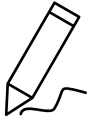
VHEGE YA 3

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Ṭavha.
 - Mavu.
 - Mbeu.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi ḷa roṭhe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou ḷa.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndima ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ya vhuṅa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

Muṅwalo

15 Minete

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ṅwala: (mbalo i fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - a nona
 - b naka
 - c nanga
 - d nipi
 - e ṅama
 - f ṅula
 - g ṅoka
 - h ṅemeneme
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṪIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Kupambo kutswuku**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari ḽinwe na ḽinwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u t̄mekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḽi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha ðivhadze vhagudi ðivhamaipfi ntswa kha zwipiða zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: ṅwalani nga zwine na tama u ṭavha ngadeni yaṅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U ṅWALA: Ndi ṭoḁa u ṭavha...ngadeni yanga.

VHEGE YA 3

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḁo ṅwala nga zwine vha ṭoḁa u ṭavha ngadeni yavho.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: ndi khou ṭoḁa u ṭavha muri wa muafukhada ngadeni yanga!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vho ima tsini na muri muhulu wa muafukhada.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: ndi khou ṭoḁa u ṭavha muri wa muafukhada ngadeni yanga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi nga ha zwimela zwine ra ṭavha vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: kherotsi, maḁabula, maluvha, tshikavhavhe, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi khou ṭoḁa u ṭavha muri wa muafukhada ngadeni yanga?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ṅwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze uri vha khou ṭoḁa u ṭavha muri wa muafukhada ngadeni yanga?
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi khou ṭoḁa u ṭavha... ngadeni yanga...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḶa zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

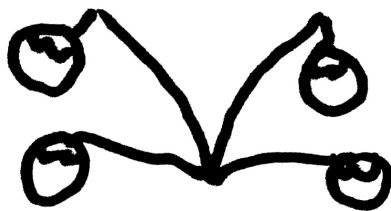
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziḽebuḽu.
- 5 Kha vha ṭutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḽwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nembeledze zve vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhunṽha vhu no swikelea maṽo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

matamatisi

Ndi khou toda u ṭavha
matamatisi ngadēni yanga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /s/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhoolole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /s/ u a fhambana hani kha Luambo Lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya aḷifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi ane a thoma nga /s/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **sola, sima, sumba**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **sase, sema, sima, sumba, sola, sofa**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhoolole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

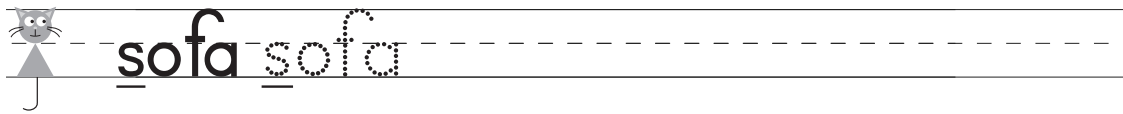
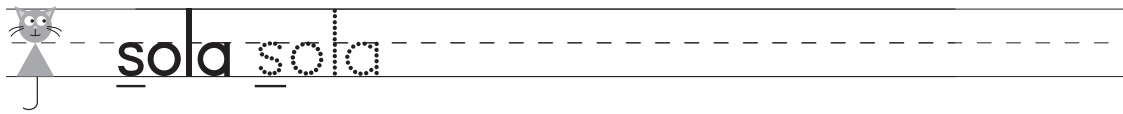
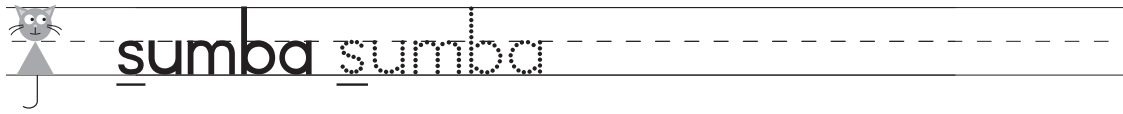
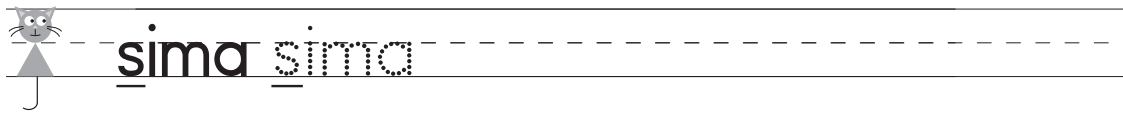
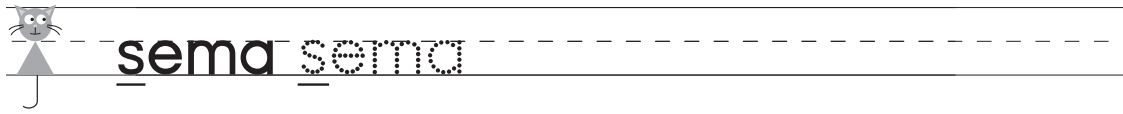
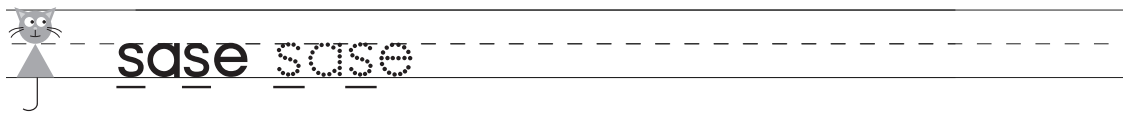
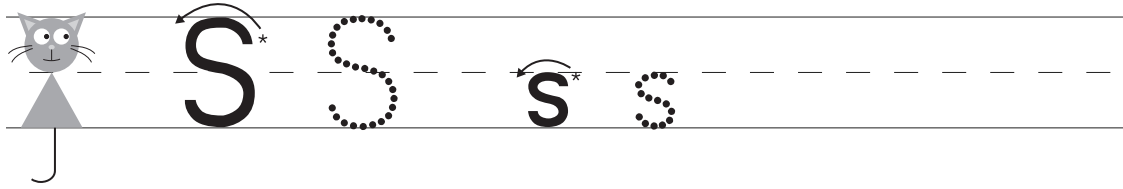
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **Ss**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ḽADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIȚIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ĀIVHUDZISA

Liñwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<u>Kupambo kutswuku</u> Liñwe ġuvha kupambo tswuku kwo doba thoro ya goroi.	
Ndi nnyi a no ġo nthusa u țavha goroi iyi?' kwa vhudzisa.	Ndi a ġivhudzisa uri ndi nnyi ane a ġo thusa kupambo kutswuku.
'A si nņe,' hu amba sekwa. 'Hu si nņe,' hu amba bilipili. 'A si nņe,' hu amba nguluvhe.	
'Izwo ndi ġo ġițavhela nņe muņe.' ku ralo ku tshi amba. Nangoho kwa ġițavhela.	Ndi a ġivhudzisa uri ndi ngani izwi zwiñwe zwipuka zwi sa thusi kupambo tswuku u țavha goroi.
Thoro ya goroi ya mela ya vha tshimela tshilapfulapfu tsha goroi.	Ndi a ġivhudzisa uri kupambo tswuku ku ġo ita mini nga goroi yakwo?
'Ndi nnyi a no ġo nthusa u tshea goroi?' ndi kupambo kutswuku ku tshi vhudzisa.	Ndi a ġivhudzisa uri hu ġo vha na tshipuka tshine tsha ġo thusa kupambo kutswuku naa?
'A si nņe,' hu amba kusekwa. 'Hu si nņe uno,' ndi bilipili ġi no ralo.	Ndi a ġivhudzisa uri ndi nga mini zwiñwe zwipuka zwi sa țođi u thusa kupambo kutswuku kha u tshea goroi.
'A si nņe,' ndi nguluvhe i no ralo. 'Izwo ndi ġo ġițshetshela nņe muņe!' hu amba kupambo kutswuku. Nangoho kwa ita ngauralo.	
Musi goroi yo no tshewa, kupambo kwa kekenyeya, 'Ndi nnyi a no ġo nthusa u hwala khuġane dza goroi?' 'A si nņe,' ndi kholomo i tshi ongolela. 'Hu si nņe uno,' ndi mmbwa i tshi huvha. 'A si nņe,' hu tshimange tshi tshi ñaudza. Kwa ġihwalela kwone kuņe.	
U bva afho kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi a no ġo nthusa u kuya goroi ya vha fuġauru?' 'A si nņe,' ndi sekwa ġi no ralo. 'Hu si nņe uno,' hu fhindula bilipili. 'A si nņe,' ndi nguluvhe i nga fhaġa	Ndi a ġivhudzisa uri kupambo kutswuku ku ġo ita mini nga fuġauru yakwo?

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'Izwo ndi ɔo ɔikuyela yone n̥e mu̥e, ndi kupambo kutswuku ku tshi amba. Nangoho kwa ita ngauralo.</p>	
<p>Musi goroi yo no kuiwa ya vha fu̥auru, kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi a no ɔo nthusa u baka vhurotho?' 'A si n̥e,' ndi sekwa ʃi no ralo. 'Hu si n̥e uno,' ndi bilipili. 'A si n̥e,' hu amba nguluvhe.</p>	<p>Hoo! Kupambo kutswuku ku shumisa fu̥auru u baka vhurotho. Ndi a ɔivhudzisa uri ndi nnyi a no ɔo ʃa vhutho</p>
<p>'Izwi ndi ɔo ɔibakela hone n̥e mu̥e. Nangoho kwa ɔibakela hone.</p>	
<p>Musi vhurotho ho bakiwa, kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi ane a ɔo nthusa u ʃa vhurotho?' 'Ndi n̥e!,' hu amba sekwa. 'Ndi n̥e!,' hu amba bilipili. 'Ndi n̥e!,' hu amba nguluvhe. 'Hai, a zwi nga vuwi zwo itea hezwo!' ndi kupambo kutswuku ku no ralo. 'No vha ni sa ɔo ɔi u thusa na luthihi! A thi nga ni fhi vhurotho hanga! Ndi ɔo vhu ʃa ndi ndo ɔhe!' Nangoho kwa vhu ʃa ku kwo ɔhe!</p>	<p>Ndi a ɔivhudzisa uri ndi nga mini zwipuka zwi tshi vho amba uri zwi ɔo ɔou thusa? Ndi a kona u sengulusa uri u ʃa zwi ɔifha u fhira u shuma!</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Kupambo kutswuku kwo doba mini?</p>	<p>Kwo wana thoro ya goroi.</p>
<p>Vhañwe vhabvumbedzwa afha tshi ɔtorini ndi vhañhio?</p>	<p>Sekwa, bilipili na nguluvhe, kholomo, tshimange na mmbwa.</p>
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga mini kupambo kutswuku kwo hana u kovhela vhañwe vhuratho hakwo?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A hu na we a ku thusa u ɔavha, u tshea, u hwala, u kuya, kana u baka! • Ngauri ndi kwone kwe kwa fa nga mushumo ku kwo ɔhe! • Ngauri izwi zwiñwe zwipuka a zwo ngo ku thusa kha tshithu na tshithihi!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha đadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Kuya.
 - Baka.
 - Goroi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu țanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Țanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi ĵa roțhe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou ĵa.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndima ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Ya vhuņa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

VHEGE YA 3

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve **zwigwada zwiȚuku.**
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiņwe na tshiņwe kopi ya **zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȚori.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.**
- 4 Kha vha ņee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri **vha elekanye nga mihumbulo yavho.**
- 5 Tshi tevhelaho, **vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muņwe na muņwe wavho a tshi anetshela tshiȚori tshawe.**

- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshelese zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiṭori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha divhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /t/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /t/ u a fana kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi a no thoma /t/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **tila, teta, tumuta**

KHA VHA DIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **tata, teta, tota, tila, tumuta**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

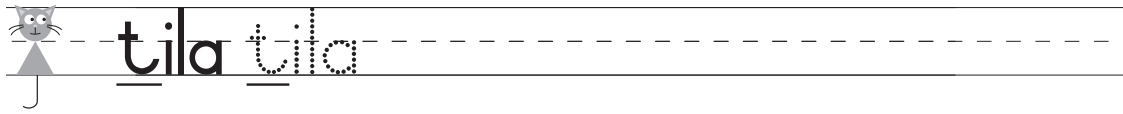
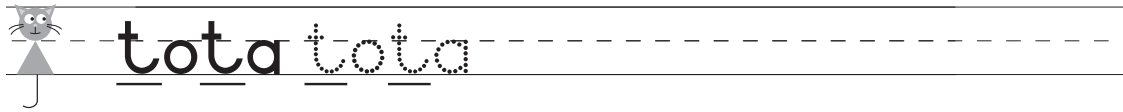
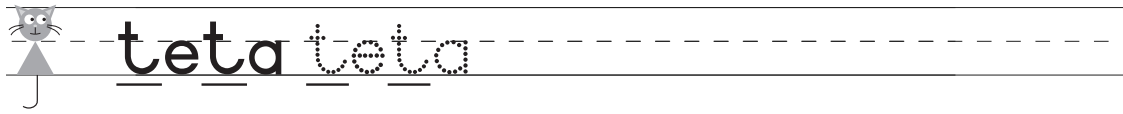
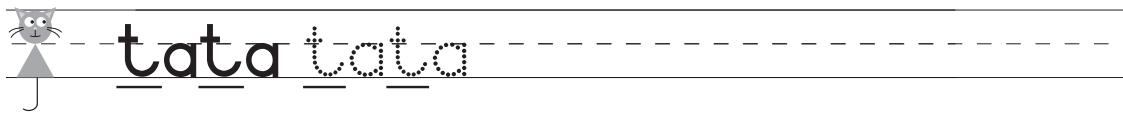
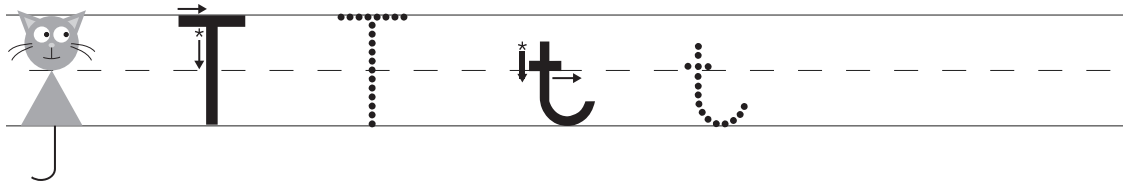
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **Tt**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ḽHAḽUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U űwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: űwalani uri ni nga thusisa hani kupambo kutswuku u wana goroi.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni űwale fhungo lithihi.

FUREME YA U űWALA: ndi nga thusa....

NYEDZISELO/U MODEĽA

- 1 Kha vha țalutshedze uri űamusi, vhagudi vha ȑo űwala nga uri vha nga thusisa hani kupambo kutswuku u wana goroi.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu űwala**.
- 3 Kha vha țalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: ndi vhona u nga ndi nga thusa kupambo kutswuku nga u ku sheledzela goroi, ngauri ndi ȑivha uri zwimela zwi țoȑa maȑi uri zwi aluwe.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele/u modela** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou sheledza goroi.
- 5 Kha vha țalutshedze uri vha ȑo űwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liűwe na liűwe, u fana na: ndi nga thusa nga u sheledza goroi.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha țalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u űwala mihumbulo ya vhone vhaȑe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa ya ndila dzinwe vho dza u thusa.
- 2 Kha vha űwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: țavha, maȑi, tshene, gera, kuya, etc.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ni nga thusa hani kupambo kutswuku nga goroi yayo?
- 4 Kha vha űee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u űwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze ndila dzo fhambanaho dzine vha nga thusa kupambo kutswuku.
- 6 Vha tea u amba uri: ndi nga thusa nga...
- 7 Kha vha țalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u űwala zwi re mihumbuloni yavho!

U N̄WALA

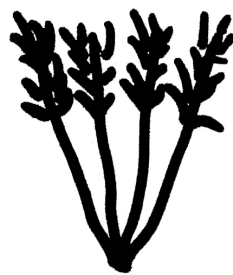
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano t̄hukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.
- 5 Kha vha t̄t̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḽwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhunṭha hu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

tumula

Ndi do thusa u tumula
goroi.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1** Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3** Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4** Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5** Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7** Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8** Kha vha đadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9** Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavuḥuḅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḁukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvuhvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **sola**
- 3 Kha vha paḁule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /s/-/o/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /s/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuhvhili wa ipfi ilo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ḅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **sola**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /so/ - /la/ = **sola**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvuhuraru: **tota**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvuhvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **sima**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /s/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuhvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /i/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /m/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḁukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /s/-/i/-/m/-/a/
- 8 Kha vha ḅwale ipfi ilo: **sima**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /si/ - /ma/ = **sima**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvuhuraru: **tila**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIȚIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ĀIVHUDZISA/ȚHAȚHUVHA

Liñwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Kupambo kutswuku</u></p> <p>Liñwe ġuvha kupambo tswuku kwo doba thoro ya goroi.</p>	
<p>Ndi nnyi a no ġo nthusa u țavha goroi iyi?' kwa vhudzisa.</p>	
<p>'A si nņe,' hu amba sekwa. 'Hu si nņe,' hu amba bilipili. 'A si nņe,' hu amba nguluvhe.</p>	
<p>'Izwo ndi ġo ġițavhela nņe muņe.' ku ralo ku tshi amba. Nangoho kwa ġițavhela.</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa/țhațhuvha uri kupambo tswuku ku a shumesa u fhira zwiñwe zwipuka.</p>
<p>Thoro ya goroi ya mela ya vha tshimela tshilapfulapfu tsha goroi.</p>	
<p>'Ndi nnyi a no ġo nthusa u tshea goroi?' ndi kupambo kutswuku ku tshi vhudzisa.</p>	<p>Ndi a ġivhudzisa kupambo kutswuku ku ġi pfa hani musi i tshi tea u shuma i yoȚhe ?</p>
<p>'A si nņe,' hu amba kusekwa. 'Hu si nņe uno,' ndi bilipili ġi no ralo.</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa/țhațhuvha uri zwiñwe zwipuka zwoȚhe a dzi pfani na u thusa khonani dzadzol!</p>
<p>'A si nņe,' ndi nguluvhe i no ralo. 'Izwo ndi ġo ġițshetshela nņe muņe!' hu amba kupambo kutswuku. Nangoho kwa ita ngauralo.</p>	
<p>Musi goroi yo no tshewa, kupambo kwa kekenyeya, 'Ndi nnyi a no ġo nthusa u hwala khuġane dza goroi?'</p> <p>'A si nņe,' ndi kholomo i tshi ongolela. 'Hu si nņe uno,' ndi mmbwa i tshi huvha. 'A si nņe,' hu tshimange tshi tshi ñaudza. Kwa ġihwalela kwone kuņe.</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa/țhațhuvha uri dziñwe phukha a dzi na vhulenda. Dzi a vhona khonani dzadzol dzi tshi khou shuma fhedzi dza si thuse.</p>
<p>U bva afho kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi a no ġo nthusa u kuya goroi ya vha fuġauru?'</p> <p>'A si nņe,' ndi sekwa ġi no ralo. 'Hu si nņe uno,' hu fhindula bilipili. 'A si nņe,' ndi nguluvhe i nga fhaġa</p>	

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Izwo ndi ḡo ḡikuyela yone nḡe muḡe, ndi kupambo kutswuku ku tshi amba. Nangoho kwa ita ngauralo.</p>	
<p>Musi goroi yo no kuiwa ya vha fuḲauru, kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi a no ḡo nthusa u baka vhurotho?' 'A si nḡe,' ndi sekwa Ḳi no ralo. 'Hu si nḡe uno,' ndi bilipili. 'A si nḡe,' hu amba nguluvhe.</p>	
<p>'Izwi ndi ḡo ḡibakela hone nḡe muḡe. Nangoho kwa ḡibakela hone.</p>	
<p>Musi vhurotho ho bakiwa, kupambo kutswuku kwa vhudzisa, 'Ndi nnyi ane a ḡo nthusa u Ḳa vhurotho?' 'Ndi nḡe!,' hu amba sekwa. 'Ndi nḡe!,' hu amba bilipili. 'Ndi nḡe!,' hu amba nguluvhe. 'Hai, a zwi nga vuwi zwo itea hezwo!' ndi kupambo kutswuku ku no ralo. 'No vha ni sa ḡoḡi u thusa na luthihi! A thi nga ni fhi vhurotho hanga! Ndi ḡo vhu Ḳa ndi ndoḡhe!' Nangoho kwa vhu Ḳa ku kwoḡhe!</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa/ḡaḡhuvha uri kupambo kutswuku a kwo ngo humbula uri khonani dzakwo dzi tea u Ḳa vhurotho ngauri a dzo ngo thusa na luthihi!</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi zwifhio zwe kupambo kutswuku kwa ita ku kwoḡhe?	Kwo ḡavha. kwa tshea, kwa hwala na u kuya goroi na u baka vhurotho.
Ndi lini he avha vharḡwe vhabvumbedzwa vha ri vha nga thusa kupambo?	Musi vhurotho ho no bakiwa, vho ri vha nga ku tshusa nga u Ḳa!
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ri zwi ḡivha hani uri kupambo kutswuku ndi mushumi wa biko?	<ul style="list-style-type: none"> • Ndi kwone kwe kwa ḡavha, kwa tshea, kwa hwala, kwa kuya na u baka ku kwoḡhe! • Ngauri ndi kwone kwe kwa fa nga mushumo ku kwoḡhe! • Ngauri kwo vha kwone kwe kwa shuma ngeno muḡwe na muḡwe a sa ḡoḡi!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1** Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3** Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4** Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5** Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7** Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8** Kha vha đadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9** Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Bvafha.
 - Mushumi wa biko.
 - Lutange.

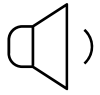
Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi ḷa roṭhe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou ḷa.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndima ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Ya vhuṅa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

VHEGE YA 3

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori ...
Mafheleloni...
Arali hu ṅṅe, kupambo kutswuku ndo vha ndi...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.

- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

s	t	e
a	m	i
u	b	o
l	f	n

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /s/ na /t/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /s/-/a/-/s/-/e/ = **sase**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /s/ kana /t/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /n/-/o/-/n/-/a/ = **nona**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **s, t**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **sase, sema, sima, sumba, sola, sofa, tata, teta, tota, tila, tumuta, nona, fema, mema, lofo, lema, luma**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: KHUMBULELO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ḲINWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ṇwalela kana bammbiri Ḳi si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha modele vha sumbedze uri hu nga shumiswa hani khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṇwalwa, sa: **Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha sekwa, bilipili na nguluvhe zwo ganama murunzini ngeno phambo i tshi khou shuma duvhani.**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha **sekwa, bilipili na nguluvhe zwo ganama fhasi ha muri.**
- 4 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi vha ḍo shumisa khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṇwalwa.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha vale maṭo. Kha vha vha dovhe hafhu u vha vhalela maṇwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha vule maṭo, vha ole tshithu tshithihi tshe vha shumisa khumbulelo ngatsho kana vha shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo ngatsho kha maṇwalwa.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha ṇekane mihumbulo na phathinara nga zwe vha ola.

VHEGE YA 3

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.

- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala**.
- 6 Kha vha tšatshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha tšalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi dūvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kīlasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso tšuthuwedzi dzine dza dō sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwinifhala nga ndila-ḍe ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-ḍe ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha dō zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha di khwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u diṭola a na ndeme khulwane sa tshipiḍa tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

4

THERO:

U ɽavha zwimedzwa

Ndugiselo dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuțanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuđi.
- 2 Bodo dza u țana, mbondo dza thero na thebuțu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoțhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garațathanwa/garațambali/ garațatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha do tođa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteńwa zwine vha do zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na țafula zwine zwa do takadza vhagudi: sa: zwifanyiso zwa zwimedzwa zwine ra țavha.
- 5 Kha vha ite țhođisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani țhođisiso ya uri zwimedzwa zwi țavhiwa hani.
- 6 Vha vhe na vhuțanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoțhe, dza vhewa zwavhuđi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuțanzi uri bugu dzoțhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha țavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ła 38, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ła 39 na 40, Kha ri nńwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ła 41, Kha ri nńwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwimedzwa zwine zwa țavhiwa.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NĀIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA VHUVHILI)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Khwezi na mme awe vha tshi khou shuma ngadeni kha Bugu Khulwane tsha: **Khwezi u wana lusudu**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ya: **U tavha zwimedzwa**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso thuhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri londola hani zwimedzwa zwine ra zwi tavha?
 - b zwimedzwa zwi toda mini uri zwi aluwe?
 - c Ndi zwimedzwa zwifhio zwine ra tavha?
 - d Zwithu zwothe zwi tshilaho zwi toda mini uri zwi aluwe?

VHEGE YA 4

ĀIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Āivhamaipfi ya Thero.
 - Mbeu.
 - Pfushi.
 - Wimedzwa
 - Zwalulula.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu tanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Tanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi la rothe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou la.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndimba ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Ya vhuṅa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

Muṅwalo

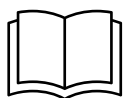
Minete ya 15

- Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ṅwale: (mbalo i ya fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - sase
 - sema
 - sima
 - sola
 - tata
 - teta
 - tota
 - tila
- Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Khwezi u wana lusudu**

- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumejanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: ṅwalani nga zwithu zwa ndeme zwine ra zwi ṭhoga, zwine na zwimedzwa zwa zwi ṭhoga.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U ṅWALA: **Roṭhe** nṅe na zwimedzwa ri...

VHEGE YA 4

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri zwimedzwa ndi zwithu zwi tshilaho, zwa dovha hafhu zwa aluwa. Phukha na vhathu nazwo ndi zwithu zwi tshilaho zwa dovha hafhu zwa aluwa. Namusi ri ḍo humbula nga ha zwithu zwi tshilaho zwine zwa katela ndeme dzi fanaho vhukati ha vhathu na phukha. Sa tsumbo, ndi zwa ndeme kha roṭhe u la zwiliwa zwa pfushi u aluwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi vha ḍo ṅwala nga zwithu **zwi tshilaho zwine zwa katela ndeme dzi fanaho vhukati ha vhathu na phukha**
- 3 Kha vha shumise **u modeḷa/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala.**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndi a zwi divha uri ndi zwa ndeme uri, zwimedzwa phukha na vhathu zwi la zwiliwa zwa pfushi uri zwi kone u aluwa.
- 5 Kha vha shumise **u modeḷa/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso, sa: tshavho vha tshi khou khou la zwiliwa zwa pfushi.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: **Roṭhe, riṅe na zwimedzwa ri tea u la zwiliwa zwa pfushi.**
- 7 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAŁA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya zwithu zwi tshilaho zwine zwa katela ndeme dzi fanaho vhukati ha vhathu na phukha vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha űwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: mađi, pfushi, zwiliwa, muya, ndondolo nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi mini zwine zwa vha zwa ndeme zwi fanaho vhukati ha vhathu na phukha?
- 4 Kha vha űee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u űwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga zwine zwa vha zwa ndeme zwi fanaho vhukati ha vhathu na phukha.
- 6 Vha tea u amba uri: Roțhe riņe na zwimedzwa ri ...
- 7 Kha vha țalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u űwala mihumbulo yavho!

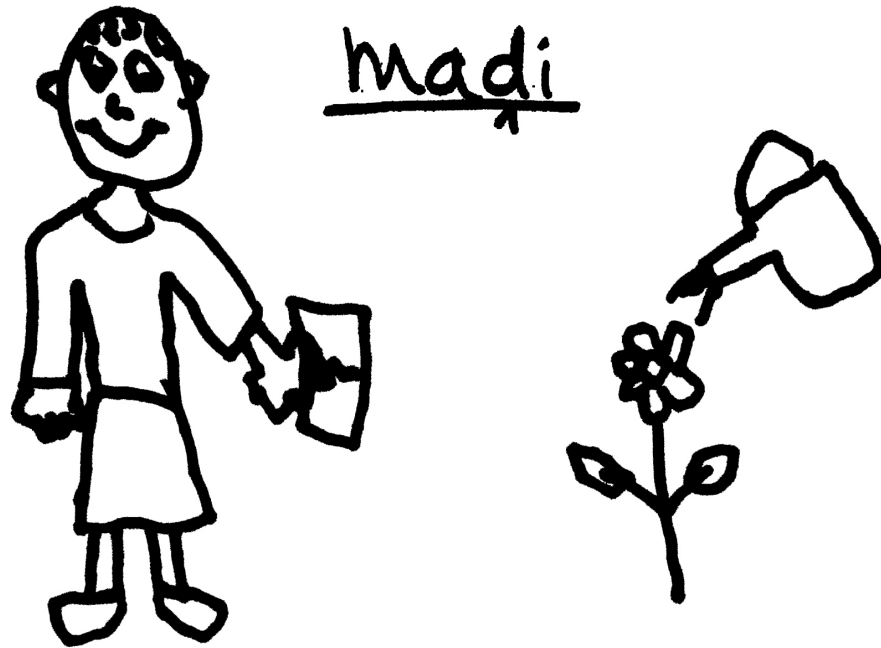
U űWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou űwala, vhone kha vha tshimbile na kilasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha űwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebulu.
- 5 Kha vha țutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musu ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muűwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha űwala kha luvhondo u mona na kilasini, kha **vhunțha vhu no swikelea nga mațo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya đuvha.*

Nne na zwimedzwa ri toda
madi.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kłasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri** la U shumela la U vhala 4.
- 2 Kha vha talutshedze kłasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kłasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dade tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /w/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /w/ u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabthe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /w/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **wanga, wanani, hawe**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **wawe, wina, wela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

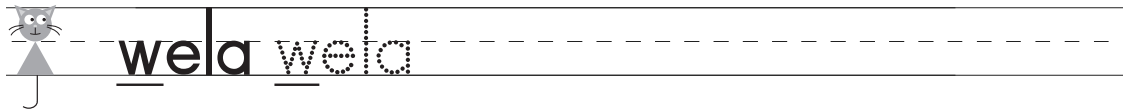
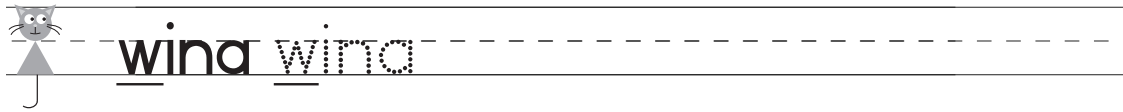
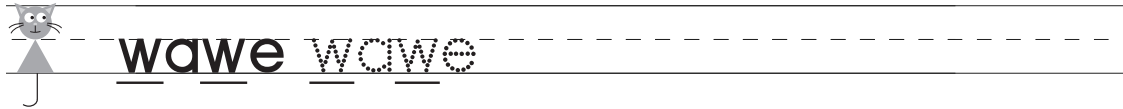
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Ww**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ḽHAḽUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

VHEGE YA 4

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIȚIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Țiňwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Khwezi u wana lusudu</p> <p>Vhege mbili dzo fhelaho, Khwezi na mme awe vho longa mavu kha khathuni ya kale ya makumba vha fhedza vha posela mbeu ngomu. Khwezi o mbo Ți ola zwifanyiso zwiȚuȚuku kha khathuni, u itela uri vha kone u elelwa mbeu dze vha țavha.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi o tielela mavu, o lindela, o lindela uri a vhone zwimedzwa zwawe zwi tshi runga!</p>
<p>Țuvha Țiňwe na Țiňwe Khwezi a ya a tshi țolela vhulapfu ha zwimedzwa afha kha luguvha lwa fasiȚere, khathihi na u zwi sheledza.</p>	
<p>Nga murahu ha vhege, Khwezi a vhona zwimedzwa zwawe zwi tshi vho thoma u runga mavuni!</p> <p>'Mmawe!' u a vhidzelela, 'ri nga zwi țavha ngadeni zwino!'</p> <p>Fhedzi musi mme awe vho no lavhelesa zwimedzwa, vho a țalutshedza uri, 'Hai, a zwi athu swika Khwezi – zwimedzwa zwi tea u lapfa zwa lingana na munwe waȚu musi zwi sa athu u țavhiwa.'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Khwezi a tshi vhone o takala musi a tshi vhona tshimela tshidala tshi tshi fhedzisela tshi tshi runga. O takala vhukuma uri tshimela tsho fhedza tsho runga!</p>
<p>Țuvha Țiňwe na Țiňwe Khwezi o vha a tshi ya luguvhani lwa fasiȚere u ya u kala kualutshele kwa zwimedzwa nga munwe, khathihi na u zwi sheledza.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi a tshi țharamudza kunwe kwawe tsini na tshimedzwa tshilapfusa – ngauri u khou tama zwi tshi lapfa lune zwa vho țavhea.</p>
<p>Nga murahu, nga matsheloni a Mugivhela, zwimedzwa zwoȚhe zwi re kha khathuni zwo vha zwo no lapfa u lingana na munwe wa Khwezi! Tshifhinga tsha u țavha zwimedzwa ngadeni tsho vha tsho swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi a tshi doba khathuni uri a yo sumbedza mme awe. O takalesa!</p>
<p>Khwezi na mme awe vha bvela nȚa. Khwezi a thusa mme awe u ita bede nȚa dza mavhumbuȚu a baphathi dza u țavha zwimedzwa. Mme a Khwezi vha mu sumbedza kubvisele kwa tshimedzwa kha khathuni ya makumba nga vhuronwane uri tshi țavhiwe. 'Arali ra ita ngaurali, zwimedzwa izwi zwiȚukuȚuku zwi Țo kona u țharamuwa!' vha ralo vha tshi amba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Khwezi a tshi khou mwemwela musi a tshi khou shuma na mme awe ngadeni – ndi kale o lindela Țuvha iȚi!</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Khwezi o thusa mme awe u țavha mațamațisi kha bede ya livhumbuđu ła u thoma.</p> <p>‘Ri ɔo țavha kherotsi hafha!’ vha ralo, vha tshi khou sumba bede ya vhuvhili. U bva afho Khwezi a țavha zwimedzwa zwoțhe zwa khavhishi kha bede ya vhararu nga ene muņe. Mme awe vha țavha zwimedzwa zwa tghipinishi kha bede ya vhuņa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu Khwezi o sedza mme awe nga vhuronwane, ngauri vha a ɔivha zwine zwa tea u itwa.</p>
<p>Khwezi o pfa a tshi ɔihudza nga mushumo wawe mungafhangafha. A sendela murahunyana uri a sedze zwimedzwa zwawe zwoțhe zwi re kha miduba mipfufhi ya u naka. Musi o lavhelesa mushumo uyu muhuluhulu we vha ita, a vhona lusuđu lu tshi khou tshimbila mavuni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu lusuđu lu tshi kunga mațo a Khwezi. Ndi a mangala uri a nga vha a tshi khou humbula mini nga vhusuđu?</p>
<p>‘Hee vhanna! Hai! Ho liļa lusuđu lu ɔo ła tshipinishi tshashu tshoțhe!’ ndi Khwezi a no ralo.</p> <p>A mbo ɔi lu doba a tshi țoɔa u lu dzwigimedza kule, mme awe vha mbo vhidzelela, ‘Hai nandi Khwezi! Lu vhuyedzedzeni bedeni!’</p> <p>‘Ndi lu vhuyedzedze? Ngani mmawe?’ Khwezi u pfala o ɔaɔa.</p> <p>‘Vhusuđu hu thusa uri ngade i none!’ mme awe vha a țalutshedza. ‘Nga u phula zwibuli u mona na zwimela, zwi ita uri zwimela zwi wane maɔi o linganelaho na fema muya. Vhu ita uri zwimela zwi aluwe zwo khwațha zwi tshi titima!’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu Khwezi o angaladza tshanɔa a tshi țoɔou posa lusuđu kulekule na ngade, musu mme awe vha sa athu mu vhona.</p>
<p>Khwezi a vhuyedzedza luļa lusuđu mavuni nga vhulenda. ‘Wo tea u tshila hafha mavuni! Ndi a u livhuha ngauri u khou thusa hafha ngadeni ya hashu!’ a ralo a tshi amba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu Khwezi a tshi vhuyedzedza lusuđu mavuni. Vhunga zwino a tshi vho ɔivha uri lusuđu lu ɔo thusa uri iyi ngade ine a i funesa i none, u vho lu fara nga vhuronwane na nga vhulenda.</p>

VHEGE YA 4

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Khwezi na mme awe vha țavha tshaka dzifhio dza miroho?	Mațamațisi, kherotsi, khavhishi, na tshipinitshi.
Vhumbani tshifanyiso tsha muhumbulo tsha tshifhațuwo tsha musi a tshi vhona lusudu afha ngadeni yawe ntswa, ine a i funesa! Ni vhona mini?	(Kha vha ri vhagudi vha vha sumbedze)
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Khwezi o doba lusudu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa țođi vhusudu ngadeni yawe. • Ngauri o vha a tshi khou țođou lu posa kulekule na ngade. • Ngauri o vha a sa zwi đivhi uri vhusudu hu a nonisa ngade. • Ngauri o humbula uri lusudu lu nga tshinyadza miroho yawe zwino o vha a tshi khou țođou lu bvisa afha ngadeni. • Ngauri o humbula uri lusudu lu đo ła tshipinitshi tshoțhe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nđila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoțhe, muıwe na muıwe e na **Bambiri ła U shumela ła U vhala 4.**
- 2 Kha vha țalutshedze kilasi yoțhe **Nyito ya 1** ya **Łavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha țalutshedze kilasi yoțhe **Nyito ya 2** ya **Łavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha đadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Leaho.
 - Mutshelo.
 - Miroho.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu tanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Tanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi ḷa roṭhe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou ḷa.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndima ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Ya vhuṅa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

VHEGE YA 4

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe khopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshele zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshele tshiṭori tshawe.

- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha vhudze kilasi i vhe na tshenzhemo.
- 9 ***Kha vha humbele vhagudi (1-2) kha zwigwada zwo fhambanaho u ṅea mihumbulo nga ha tshiṭori u bva kha zwigwada zwavho.***
- 10 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /x/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /x/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /x/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **xuxuxu, xaxara**

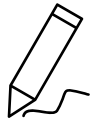
KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṯha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **xaxara, xoxo, xuxuxu**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

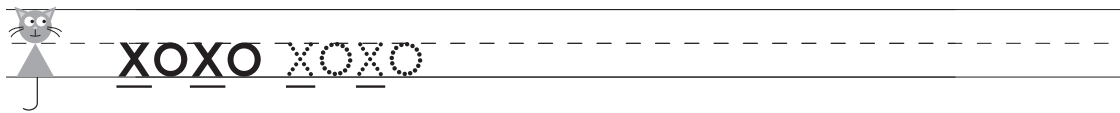
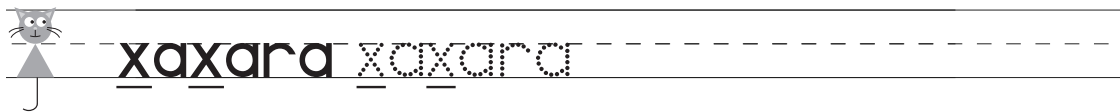
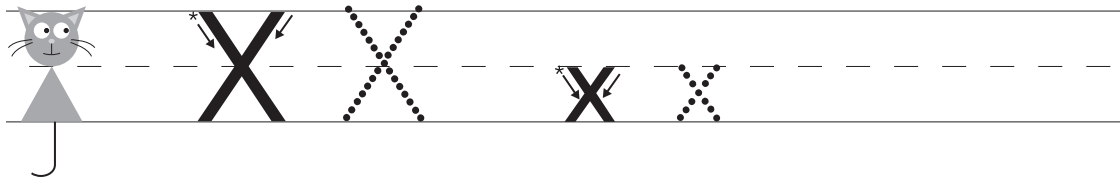

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Xx**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U űwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Olani tshifanyiso ni sumbedze zwe na guda nga u țavha zwimedzwa.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni űwale fhungo lithihi.

FUREME YA U űWALA: Ndo guda uri...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha țalutshedze uri űamusi, vhagudi vha ȑo shumisa zwine vha elelwa u ola nga zwe vha guda nga u țavha zwimedzwa kha thero ya u țavha zwimedzwa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu űwala.**
- 3 Kha vha țalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Ndo guda uri zwivhungu zwo lugela zwimedzwa.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha lusudu fhasi ha mavu na midzi ya zwimedzwa.
- 5 Kha vha țalutshedze uri vha ȑo űwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liűwe na liűwe, u fana na: Ndo guda uri vhusudu vhu thusa zwimedzwa u aluwa.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha țalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u űwala mihumbulo ya vhone vhaűe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi nga zwithu zwine zwimedzwa zwa țoȑa uri zwi aluwe.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni khou țoȑa u guda mini űaűwaha?
- 3 Kha vha űwale maipfi kha bodo ya tshoko, sa: muya, mavu, maȑi, vhusudu, ȑuvha, nzw.
- 4 Kha vha űee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u űwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone zwe vha guda kha thero iyi.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo guda uri...
- 7 Kha vha țalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola vha űwala mihumbulo yavho!

U űWALA

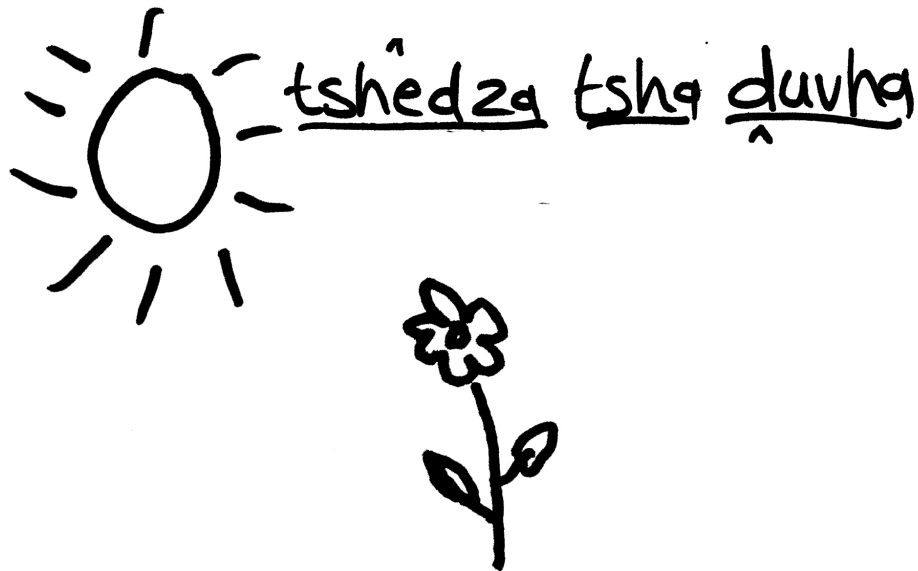
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou űwala, vhone kha vha tshimbile na kiȑasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano țhukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha űwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziȑeibuȑu.

5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muiwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha iwala kha luvhondo u mona na kilasini, kha **vhuntha vhu no swikelea nga mato** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

Ndo guda uri zwimedzwa
zwi toda tshedza tsha
duvha.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1** Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3** Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4** Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5** Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6** Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7** Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8** Kha vha đadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9** Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **wela**
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /w/-/e/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /w/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **wela**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /we/ - /la/ = **wela**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **xoxo**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **wawe**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /w/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /a/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /w/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /e/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /w/-/a/-/w/-/e/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **wawe**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /wa/ - /we/ = **wawe**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **xuxuxu**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIȚIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Țiňwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Khwezi u wana lusudu</u></p> <p>Vhege mbili dzo fhelaho, Khwezi na mme awe vho longa mavu kha khathuni ya kale ya makumba vha fhedza vha posela mbeu ngomu. Khwezi o mbo Ți ola zwifanyiso zwiȚuȚuku kha khathuni, u itela uri vha kone u elelwa mbeu dze vha țavha.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi mbeu i ngomu mavuni.</p>
<p>Țuvha Țiňwe na Țiňwe Khwezi a ya a tshi țolela vhulapfu ha zwimedzwa afha kha luguvha lwa fasițere, khathihi na u zwi sheledza.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi a tshi khou gidimela kha luguvha lwa fasițere Țuvha Țiňwe na Țiňwe musi a tshi vhuya tshikoloni.</p>
<p>Nga murahu ha vhege, Khwezi a vhona zwimedzwa zwawe zwi tshi vho thoma u runga mavuni!</p> <p>'Mmawe!' u a vhidzelela, 'ri nga zwi țavha ngadeni zwino!'</p> <p>Fhedzi musi mme awe vho no lavhelesa zwimedzwa, vho a țalutshedza uri, 'Hai, a zwi athu swika Khwezi – zwimedzwa zwi tea u lapfa zwa lingana na munwe waŋu musi zwi sa athu u țavhiwa.'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Khwezi musi a tshi pfa uri zwimedzwa a zwi athu swika u țavhiwa ngadeni!</p>
<p>Țuvha Țiňwe na Țiňwe Khwezi o vha a tshi ya luguvhani lwa fasițere u ya u kala kualutshele kwa zwimedzwa nga munwe, khathihi na u zwi sheledza.</p>	<p>Khwezi u a funa zwimela zwawe nangoho. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi a tshi sheledza zwimedzwa zwawe Țuvha Țiňwe na Țiňwe.</p>
<p>Nga murahu, nga matsheloni a Mugivhela, zwimedzwa zwoȚhe zwi re kha khathuni zwo vha zwo no lapfa u lingana na munwe wa Khwezi! Tshifhinga tsha u țavha zwimedzwa ngadeni tsho vha tsho swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi mme a Khwezi vha tshi khou lavhelesa zwimedzwa u vhona uri nangoho zwo no swika uri zwi țavhiwe nŋa ngadeni.</p>
<p>Khwezi na mme awe vha bvela nŋa. Khwezi a thusa mme awe u ita bede nŋa dza mavhumbuȚu a baphathi dza u țavha zwimedzwa. Mme a Khwezi vha mu sumbedza kubvisele kwa tshimedzwa kha khathuni ya makumba nga vhuronwane uri tshi țavhiwe. 'Arali ra ita ngaurali, zwimedzwa izwi zwiȚukuȚuku zwi Țo kona u țharamuwa!' vha ralo vha tshi amba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi mme a Khwezi vho fara tshimedzwa nga vhulondo musi vha tshi khou tshi țavha mavuni.</p>

Lṅwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Khwezi o thusa mme awe u ṅavha maṅamaṅisi kha bede ya livhumbuḍu la u thoma.</p> <p>‘Ri ḍo ṅavha kherotsi hafha!’ vha ralo, vha tshi khou sumba bede ya vhuvhili. U bva afho Khwezi a ṅavha zwimedzwa zwoṅhe zwa khavhishi kha bede ya vhuraru nga ene muṅe. Mme awe vha ṅavha zwimedzwa zwa tsghipinishi kha bede ya vhuṅa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi o sedza mme awe nga vhuronwane, ngauri u a funa zwimedzwa zwawe lune a tama u thusa uri zwi aluwe!</p>
<p>Khwezi o pfa a tshi ḍihudza nga mushumo wawe mungafhangafha. A sendela murahunyana uri a sedze zwimedzwa zwawe zwoṅhe zwi re kha miduba mipfufhi ya u naka. Musi o lavhelesa mushumo uyu muhuluhulu we vha ita, a vhona lusuḍu lu tshi khou tshimbila mavuni.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri heyi ndi ngade ya Khwezi ya u tou thoma. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi o takala na u ḍihudza nga zwimela zwine zwino zwo no swika u ṅavhiwa uri zwi hule zwi vhe miroho mihuluhulu!</p>
<p>‘Hee vhanna! Hai! Ho liḷa lusuḍu lu ḍo la tshipinishi tshashu tshoṅhe!’ ndi Khwezi a no ralo.</p> <p>A mbo ḍi lu doba a tshi ṅoḍa u lu dzwigimedza kule, mme awe vha mbo vhidzelela, ‘Hai nandi Khwezi! Lu vhuyedzedzeni bedeni!’</p> <p>‘Ndi lu vhuyedzedze? Ngani mmawe?’ Khwezi u pfala o ḍaḍa.</p> <p>‘Vhusuḍu hu thusa uri ngade i none!’ mme awe vha a ṅalutshedza. ‘Nga u phula zwibuli u mona na zwimela, zwi ita uri zwimela zwi wane maḍi o linganelaho na fema muya. Vhu ita uri zwimela zwi aluwe zwo khwaṅha zwi tshi titima!’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi mme a Khwezi vho mu kuvhatedza nga tshanḍa tshithihi vha tshi mu ṅalutshedza uri vhusuḍu hu a thusa ngadeni.</p>
<p>Khwezi a vhuyedzedza luḷa lusuḍu mavuni nga vhulenda. ‘Wo tea u tshila hafha mavuni! Ndi a u livhuha ngauri u khou thusa hafha ngadeni ya hashu!’ a ralo a tshi amba.</p>	<p>Hoo! Khwezi u vho zwi ḍivha zwino uri vhusuḍu vhu nga thusa afha ngadeni yawe. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Khwezi a tshi ḍo zwima vhusuḍu hune a ḍo vhu fuwa ngadeni yawe a tshi itela tshifinga tshi ḍaho. Ndi a zwi ḍivha uri Khwezi u a funa ngade yawe nahone u ṅoḍa i tshi titima!</p>

VHEGE YA 4

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Mme a Khwezi vha ri zwimedzwa zwi tea u lingana na mini musi zwi sa athu țavhiwa ngadeni?	Vha ri zwi tea u vha zwo lapfa u lingana na munwe wawe.
Vhusuđu hu thusa hani ngadeni?	<ul style="list-style-type: none"> Vhu thusa uri zwimela zwi wane mađi o lingana. Vhu thusa nga u phula vhubuli u mona na zwimela, hezwi zwi thusa zwimela uri zwi wane muya na mađi.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini kuvhonele kwa Khwezi malugana na lusuđu kwo mbo đi shanduka?	<ul style="list-style-type: none"> Ngauri mme awe vho țalutshedza ndeme ya vhusuđu ngadeni. Ngauri Khwezi o guda zwińwe zwi swa zwo tshitshisaho vhuđipfi hawe. Ngauri nga ngoho Khwezi u na navha nga ha ngade yawe! A vhuya a đivha zwauri vhusuđu ndi ha ndeme, u đo vhu țoda ngadeni yawe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nđila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze kilasi yothe, muńwe na muńwe e na **Bambiri ła U shumela ła U vhala 4.**
- Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhuņa.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhuņa.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha đadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Tshila.
 - Midzi.
 - Fhasi ha mavu.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Funguvhu ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ṭanzwa mulomo,	Vhagudi vha ita ungari vha khou tamba mulomo.
Ri kone ri tshi ḷa roṭhe,	Vhagudi vha ita ungari vha khou ḷa.
Vho mme vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vha ka enda pi?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima tsimuni.
Ndima nngana?	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Vho lima ndima ntharu	Vhagudi vha ita ungari vha khou lima.
Ndima ntharu,	Vhagudi vha ita ungari vha khou vhudzisa mbudziso.
Ya vhuṇa ndi ya fhedza.	Vhagudi vha ita Saini ya sumbedzisa u fhedza

VHEGE YA 4

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi...
 Ndi tshi humbula nga ngade ndi vhona...
 Tshiṭori itshi tshi ṭumekanya na thero yashu ya u ṭavha zwimela ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.

- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

w	x	u
a	n	i
e	l	r
o	g	d

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /w/ na /x/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /w/-/a/-/w/-/e/ = **wawe**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /w/ **kana** /x/.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /d/-/u/-/d/-/a/ = **duda**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **w, x**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **wawe, wina, wela, xaxara, xoxo, xuxuxu, duda, gaga, gulu, lela, nanga**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ṅwalela kana bammbiri li si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha modele vha sumbedze uri hu nga shumiswa hani khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa, sa: **Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Khwezi o sinyalala musi a tshi vhona lusudu.**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha **Khwezi o sinyalala musi a tshi vhona lusudu.**
- 4 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi vha do shumisa khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha vale maṭo. Kha vha vha dovhe hafhu u vha vhalela maṅwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha vule maṭo, vha ole tshithu tshithihi tshe vha shumisa khumbulelo ngatsho kana vha shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo ngatsho kha maṅwalwa.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha ṅekane mihumbulo na phathinara nga zve vha ola.

VHEGE YA 4

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**

- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhutānu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vuvhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza ḍo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a **Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?**
 - b **Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roṭhe?**
 - c **Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?**
 - d **No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?**
 - e **Ro ṅwala nga mini ino vhege?**
 - f **Muṅwalo waṅu wo khwinifhala nga ndila-ḍe ino vhege?**
 - g **Kuvhalele kwaṅu kwo khwinifhala nga ndila-ḍe ino vhege?**
 - h **Ndi zwifhio zwine na ḍihudza ngazwo kha ino vhege?**
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḍo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḍikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḍiingamela na u ḍitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

5

THERO:

Zwipuka

Ndugiselo dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa: sa tsumbo, zwifanyiso zwa zwipuka zwi si gathi.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso nga zwipuka zwine zwa takadzesa fhano shangoni.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 42, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 44, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 45, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha tshipuka tshine tsha ni takadzesa fhano shangoni!

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA U THOMA)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha gwati ḷa Bugu Khulwane kha tshiḱori tsha: **Madyambila Matswu a Munene**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Zwipuka.**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwipuka zwifhio zwine na zwi divha?
 - b Ndi zwipuka zwifhio zwi wanalaho fhano Afrika Tshipembe?
 - c Zwipuka zwi dzula ngafhi?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshugulu.
 - Songo tsireledzea.
 - Mutswazwipuka.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhanda zwanḱa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I ḱoḱa ni?	<i>Vhagudi vha vhanda zwanḱa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhanda zwanḱa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhanda zwanḱa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhanda zwanḱa vha tshi ya na mutsindo.</i>

Tshidade kana luimbo	Nyito
U ƚoḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Tshihunḡwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>

Muḡwalo

Minete ya 15

- Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḡḡowedzo.
- Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḡwale: (*mbalo i fhambana zwi tshi ya nga luambo*)
 - wawe
 - wina
 - wela
 - xaxara
 - xoxo
 - xuxuxu
- Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḡe.
- Kha vha ḡwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iḡwe.

PHUROGIREME YA U ḡHAPUKANYA MUḡWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Madyambila Matswu a Munene**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumejanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḍivhadze vhagudi ḍivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: ṅwalani nga phukha dza ḍaka dzine na tama u dzi vhona ḍakani.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U ṅWALA: ndi tama u vhona...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga phukha dza ḍaka dzine vha tama u nga dzi vhona ḍakani.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u funa na uri: Ndi tama u vhona ṅwana wa ṅdou!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u ola tshifanyiso tsha ṅwana wa ṅdou.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: Ndi tama u vhona ṅwana wa ṅdou ḍakani.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudi **nga phukha dza ḍaka**.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: ndau, mbiḍi, tholo, mvuvhu.

- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi phukha ya daka ifhio ine vha tama u vhona?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga phukha ya daka ine vha tama u vhona?
- 6 Vha tea u amba uri: ndi tama u vhona...
- 7 Kha vha t̄lutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziḽebuḽu.
- 5 Kha vha t̄t̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḽwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

Ndi foda u vhona ndau.

VHEGE YA 5

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /v/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /v/ u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /v/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **veta, vumba, via**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **vala, vula, veta, via, vumba, vorosi**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

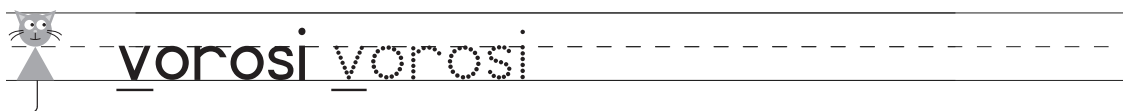
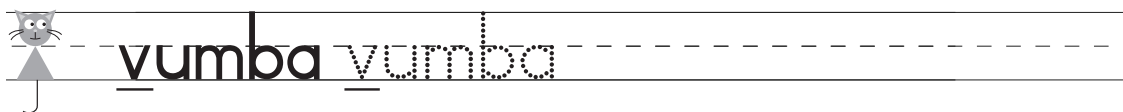
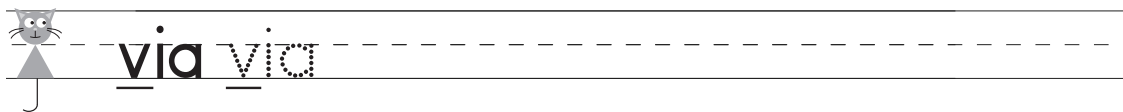
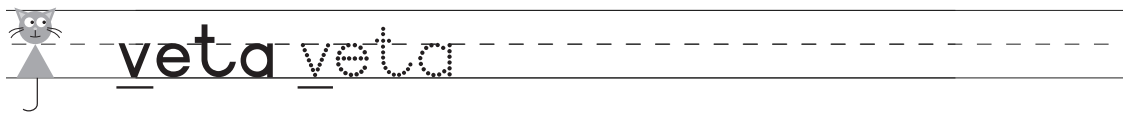
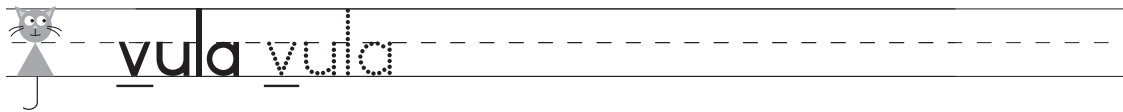
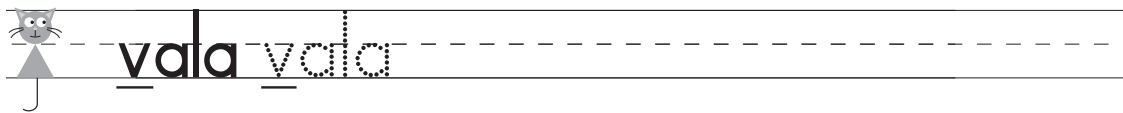
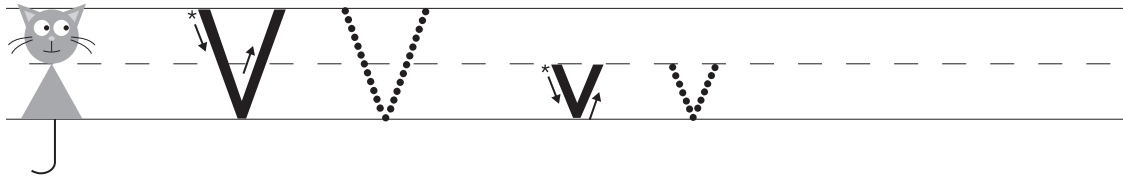
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Vv**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

VHEGE YA 5

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Madyambila Matswu a Munene</p> <p>Khoyu Munene o dzula nṅa phanṅa ha vothi. Nṅamusi mme awe vha khou vhuyavho vha tshi bva mushumoni wavho wa u paṅirola. Nṅwedzi muṅwe na muṅwe vha dzula ḍakani lwa maḍuvha a 21. Matsheloni na madekwana maṅwe na maṅwe, tshigwada tshavho tshi tandula tshi tshi londa magwekwe, vhuṅala ha vhathu, kana zwiṅwe-vho zwi no vha sevha uri hu na mbavanzwimi afha vhugalaphukha, dzi no khou zwima tshugulu.</p>	<p>Ndi a kona u vha na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu Munene o tielela luḍila, a tshi ḍivhudzisa uri uḷa muthu a re ngei kulekule ndi mme awe naa?</p>
<p>Naho Munene a tshi ṅuvha mme awe musu vha siho, o vha a tshi humbula uri vha shuma mushumo wa u takadzesa liḥhasini loṅhe. O vha a tshi takadzwa nga vhudza vhathu uri mme awe ndi muraḍo wa Madyambila Matswu.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha u ṅwethuwa ha Munene musu vhathu vha tshi mu vhudzisa uri mme awe vha shuma u itaṅni.</p>
<p>Munene o elelwa zwa kale musu mme awe vha sa shumi. Vho vha vha tshi ṅwa vha tshi khou ṅala mishumo kha gurannḍa na kha Inthanete. Tshiṅwe tshifhinga vho vha vha tshi rengisa maḷegere kana zwineke tsini na tshikolo. Zwiḷa kale, mme awe vho vha vha tshi sumbedza vha songo takala tshifhinga tshoṅhe nahone vhe na mutsiko.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mme a Munene kha tshino tshifhinga – musu vha tshi vhuya hayani vha tshi bva u paṅiroḷa, vha vha vho neta fhedzi vho takala.</p>
<p>Munene a elelwa zwa ḍuvha ḷe mme awe vha pfa nga tshigwada tsha u lwa na mbavanzwimi tsha vhaḥumakadzi fhedzi. Vho vha vho dzula vhoṅhe tshiṅangani vha tshi khou ḷa vhuragana musu tshiṅori tshi tshi ḍa mafhungoni. U elelwa musu mmeawe vha tshi ri, Heḷo ḷi ḍo vha ḍuvha! 'Ndi khou ya u vha Dyambila ḷitswu, ndi tshi thusa u tsireledza tshugulu dza manakanaka.'</p>	<p>Ndi a kona u vha na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Munene na mme awe vha tshi khou ḷa vha tshi khou thetshelesa radio. Ndi tenda u ri mme awe vha tea u litsha u ḷa vha thome vha thetshelese tshiṅori nga vhuronwane.</p>
<p>Musu o lindela ngauralo, Munene a thoma u elekanya mme awe sa muhali-wa-vhahali. A elekanya mme awe vho ambara phuraphura ya Madyambila Matswu vha tshi khou fhufha vha tshi tandula Vhugalaphukha ha Balule nga luvhilo lu fhiraho lwa m.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Munene o dzula o bonya maṅo, a tshi khou elekanya nga ha mme awe vhe mushumoni.</p>
<p>A elekanya mme awe vha tshi kona u fhaṅa mbondo dza zwidina muyani vha tsireledza tshugulu khomboni.</p>	

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>O karuswa kha muloro uyu wa masiari tshivhangalala nge mme awe vha vhidzela dzina laawe. A gidimela khavho a vha kuvhatedza lwa u tou vha nambatela.</p> <p>‘Kha vha mmbudze-vho nga tshugulu’ ndi Munene a no ralo. ‘Vho vhona mini vha tshi khou paṭirola?’</p> <p>Tshifhaṭuwo tsha mme awe tsha mbo ḡi shanduka, vha amba ipfi lo revha, li sa sei, ‘Heyi paṭirola yo konḡa, nwananga. Ro wana tshugulu yo reṅwaho luṅanga.’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Munene a liladza tshifhaṭuwo nge a karuswa nga ipfi la mme awe. A nga vha o takala musi a tshi vhona mme awe nga murahu ha tshiṭuvho tsha maḡuvha a 21!</p>
<p>Munene a lingedza u elekanya uri zwi ḡa hani uri vhatu vha huvhadze tshigulu dza manakanaka, fhedzi zwe vhutoto. ‘Naa vhatu vha ita mini ngoho?’ u vhudzisa o sinyuwa.</p> <p>‘Areḡi,’ ndi mme awe vha no ralo, ‘Thamusi vhatu vha a swika hune vha hanganea nga u shaya tshelede. Vha rengisa ṅanga dza tshugulu ngeno zwi siho mulayoni. Vhaṅwe vhatu vha na lutendo lwa uri ṅanga idzi dza a fhodza lune vha dzi renga nga tshelede nnzhi-nnzhi. Hone no vha ni tshi ḡivha uri ṅanga dza tshugulu dzo itiwa u fana na ṅala dza minwe?’</p>	
<p>‘Fhedzi-ha ri a livhuwa, paṭirola iyi yo ḡi vha na zwe zwa ri takadza. Ndo vhona kubebwa kwa tshugulu!’ Mme a Munene vha bvisa founu yavho vha mu sumbedza tshifanyiso.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Munene o lavhelesa founu – o ruḡa maṭo nga ganuko!</p>
<p>‘Hone no vha ni tshi zwi ḡivha?’ Vha ralo musi vha tshi khou dzhena nga muṅango wa nnḡu wa phanḡa. ‘Ri ḡo ṭuwa roṭhe tshikoloni matshelo – ndi khou ya u funza kiḡasi yaṅu nga nḡila dza u vhavhalela tshugulu.’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Menene a tshi khou thamukana nga dakalo musi mme awe vha tshi mu vhudza mafhungo aya!</p>
<p>Munene a elekanya nga mme awe, vha re muhali-wa-vhahali, vho ima phanḡa ha kiḡasi yawe vha tshi khou funza vhane a dzhena navho kiḡasini nga ha zwine Madyambila Matswu a ita. A pfa a si tsha kona u lindela!</p>	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Munene o vha o lindela nnyi?	O vha o lindela mme awe vha tshi vhuya hayani.
Paṭiroḽi ya mme a Munene yo vha ya tshifhinga tshingafhani?	Paṭiroḽi yavho yo vha ya maḽuvha a 21.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngani Munene o vha o dzula nḽa?	<ul style="list-style-type: none"> • O vha o lindela mme awe vha tshi vhuya hayani. • Vha anzela u fhedza maḽuvha a 21 vha siho, zwino vha khou vhuya ḽamusu. • O ḽala dakalo musi o lindela u vhona mme awe. • O ṽuvha mme awe ngauri ngauri vho ṽuwa lwa tshifhinga tshilapfu, fhedzi u na dakalo u vha vhona. • ṽhamusi ndi ngauri u khou ṽoḽa u vhavhudzisa nga ha zwine vha amba musi vha tshi paṭiroḽa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḽasi yoṽhe, muḽwe na muḽwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṽalutshedze kḽasi yoṽhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṽalutshedze kḽasi yoṽhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṽalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

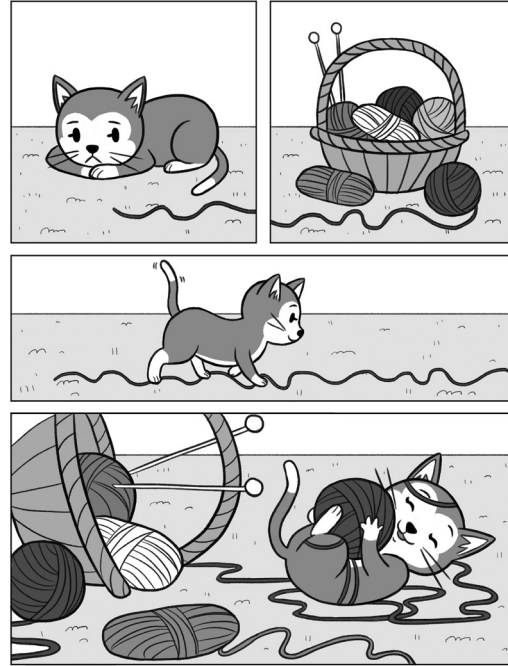
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Patirola.
 - Tsireledza.
 - Bvelela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I ṭoḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
U ṭoḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Tshihunḡwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelase zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhurongwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali: /y/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /y/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /y/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **yavho, iyi, yo-yo**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **yo-yo, yelana, hayani, iyi, yone**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.

4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

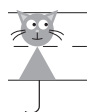
Minete ya 15

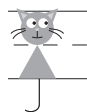
Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

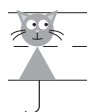
- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): Yy
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a ṅwalwa.

VHEGE YA 5

 Y Y y y

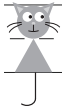
 yo-yo yo-yo

 yelana yelana

 hayani hayani

iyi iyi

yone yone

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Ñwalani nga tshipuka tshine na tođa u tshi tsireledza.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwala fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA: Ndi tođa u tsireledza...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri shangoni lothe nga vhuphara hu na phukha dzine dza vha dzi songo tsireledzea nga nthani ya vhatu. Vhatu vha rema miri, vha ita mutshinyadzo wa mupo, na u zwima phukha vha tshi dzi vhulaya, hezwi zwi siya pulanete i songo tsha tsireledzea. Arali tshipuka tshi si tsha vhonala, zwi amba uri a tshi tsheho shangoni. Ri tea u vhona uri ri thuse zwipuka zwi songo ngalangala.
- 2 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do ñwala nga tshipuka tshine vha tođa u tshi tsireledza.
- 3 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala**.
- 4 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi do tsireledza ndou ngauri ndi a i funa. Ndi do ita vhuṭanzi ha uri ndi funze na vhagudi kilasini yanga nga zwipuka zwi songo tsireledzeaho na ndeme ya u londola pulanete yashu.
- 5 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou vhalela vhagudi tshitori nga ha dzindou.

- 6 Kha vha talutshedze uri vha do n̄wala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi lin̄we na lin̄we, u fana na: ndi do tsireledza ndou
- 7 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudiswa nga zwine vhagudi vha nga ita u tsireledza zwipuka.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: ni songo latekanya tshikha, thusani vhana vha mme anu nga u vha tsivhudza nga tsireledzo ya zwipuka, Ivhani Madyambila Matswu, kunakisani fhethu hu re na tshikha, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga toda u tsireledza tshipuka tshifhio?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga tshipuka tshine vha toda u tsireledza.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi toda u tsireledza...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

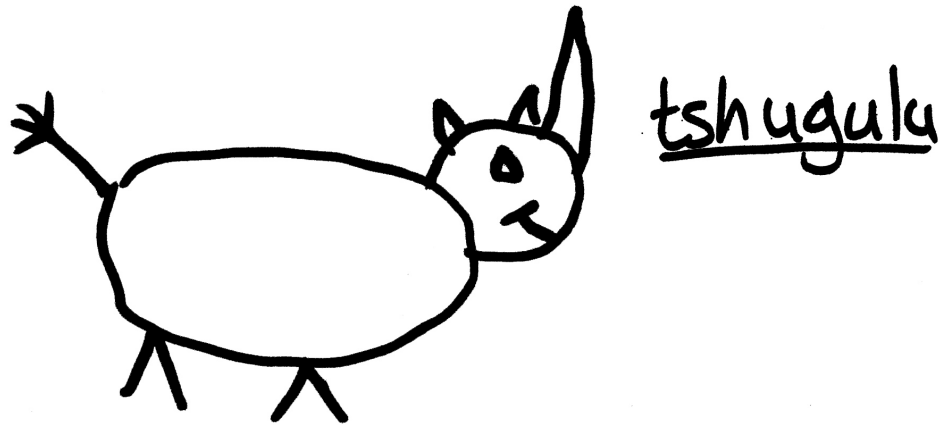
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḷu.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

Ndi do tsireledza tshugulu.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **veta**
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /v/-/e/-/t/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /v/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /t/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **veta**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ve/ - /ta/ = **veta**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **yone**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **vala**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /v/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /a/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /t/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /v/-/a/-/t/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **vala**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /va/ - /la/ = **vala**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **iyi**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Madyambila Matswu a Munene</u></p> <p>Khoyu Munene o dzula nnḁa phanḁa ha vothi. Nḁamusi mme awe vha khou vhuḁavho vha tshi bva mushumoni wavho wa u paṭirola. Nḁwedzi muḁwe na muḁwe vha dzula ḁakani lwa maḁuvha a 21. Matsheloni na madekwana maḁwe na maḁwe, tshigwada tshavho tshi tandula tshi tshi londa magwekwe, vhuṭala ha vhathu, kana zwiḁwe-vho zwi no vha sevha uri hu na mbavanzwimi afha vhugalaphukha, dzi no khou zwima tshugulu.</p>	
<p>Naho Munene a tshi ṭuvha mme awe musi vha siho, o vha a tshi humbula uri vha shuma mushumo wa u takadza lifhasini loṭhe. O vha a tshi takadza nga vhudza vhathu uri mme awe ndi muraḁo wa Madyambila Matswu.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi elekanya nga musi mme awe vho ambara yunifomo ya Madyambila Matswu! U pfa a tshi vha tama musi a tshi humbula nga mushumo wavho u no mangadza.</p>
<p>Munene o elelwa zwa kale musi mme awe vha sa shumi. Vho vha vha tshi ṭwa vha tshi khou ṭala mishumo kha gurannḁa na kha Inthanete. Tshiḁwe tshifhinga vho vha vha tshi rengisa maḁegere kana zwineke tsini na tshikolo. Zwiḁa kale, mme awe vho vha vha tshi sumbedza vha songo takala tshifhinga tshoṭhe nahone vhe na mutsiko.</p>	<p>Ndi vhona u nga Munene, u na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha dakalo line mme vha vha naḁo zwino, zwi tshi vhambedzwa na zwiḁa vha sa shumi. Naho mme awe vha tshi vha vha siho hayani tshifhinga tshilapfu, zwi mu takadza uri vho takala zwino.</p>
<p>Munene a elelwa zwa ḁuvha le mme awe vha pfa nga tshigwada tsha u lwa na mbavanzwimi tsha vhafumakadzi fhedzi. Vho vha vho dzula vhoṭhe tshiṭangani vha tshi khou la vhuragana musi tshiṭori tshi tshi ḁa mafhungoni. U elelwa musi mmeawe vha tshi ri, Heḁo li ḁo vha ḁuvha! 'Ndi khou ya u vha Dyambila Liṭswu, ndi tshi thusa u tsireledza tshugulu dza manakanaka.'</p>	<p>Munene u na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mme awe sa muhali-wa-vhahali, sa suphamene kana Betmene ngauri u humbula uri vha ḁo thusa, vha a londa vha vha na maanḁa sa suphahiro</p>
<p>Musi o lindela ngauralo, Munene a thoma u elekanya mme awe sa muhali-wa-vhahali. A elekanya mme awe vho ambara phuraphura ya Madyambila Matswu vha tshi khou fhufha vha tshi tandula Vhugalaphukha ha Balule nga luvhilo lu fhiraho lwa m.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi elekanya nga musi mme awe vha tshi khou fhufha muyani vho fuka phuraphura vha tshi nga Suphamene kana Betmene ngauri vha tsireledza tshugulu – u fana na musi vha vha vha vha vha tshi tsireledza vhathu.</p>

ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>A elekanya mme awe vha tshi kona u fhaᱠa mbondo dza zwidina muyani vha tsiredza tshugulu khomboni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi elekanya nga nga musi mme awe vha tou dzungudza tshanᱠa fhedzi, luvhondo lwa lwa zwidina lwa mbo bvelela. Vha lwa na mbavanzwimi u fana na muhali-wa-vhahali a tshi lwa na vhatu vhavhi.</p>
<p>O karuswa kha muloro uyu wa masiari tshivhangalala nge mme awe vha vhidzela dzina ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ. A gidimela khavho a vha kuvhatedza lwa u tou vha nambatela.</p> <p>‘Kha vha mmbudze-vho nga tshugulu’ ndi Munene a no ralo. ‘Vho vhona mini vha tshi khou paᱠirola?’</p> <p>Tshifhaᱠuwo tsha mme awe tsha mbo ᱠᱤ shanduka, vha amba ipfi ᱠᱤ revha, ᱠᱤ sa sei, ‘Heyi paᱠirola yo konᱠa, nwananga. Ro wana tshugulu yo reᱠwaho luᱠanga.’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi elekanya nga khou tama mme awe vha tshi mu anetshela zve vha vhona, uri a kone u elekanya muhumbuloni nga zve zwa bvelela! A nga vha a tshi ᱠhonifha nga maanᱠa mushumo wa mme awe.</p>
<p>Munene a lingedza u elekanya uri zwi ᱠᱤ hani uri vhatu vha huvhadze tshigulu dza manakanaka, fhedzi zve vhutoto. ‘Naa vhatu vha ita mini ngoho?’ u vhudzisa o sinyuwa.</p> <p>‘Areᱠi,’ ndi mme awe vha no ralo, ‘ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ vhatu vha a swika hune vha hanganea nga u shaya tshelede. Vha rengisa ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ dza tshugulu ngeno zwi siho mulayoni. Vhaᱠwe vhatu vha na lutendo lwa uri ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ idzi dzi a fhodza lune vha dzi renga nga tshelede nnzhi-nnzhi. Hone no vha ni tshi ᱠivha uri ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ dza tshugulu dzo itiwa u fana na ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ dza minwe?’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi khou lingedza u elekanya muhumbuloni nga vhatu vhe vha vhulaha tshugulu. Fhedzi ndi vhona u nga zwi khou mu konᱠela u zwi elekanya, ngauri u funa nga maanᱠa tshugulu.</p>
<p>‘Fhedzi-ha ri a livhuwa, paᱠirola iyi yo ᱠᱤ vha na zve zwa ri takadza. Ndo vhona kubebwa kwa tshugulu!’ Mme a Munene vha bvisa founu yavho vha mu sumbedza tshifanyiso.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene a tshi khou elekanya muhumbuloni uri kubebwa kwa tshugulu kwo vha kwo tou itisa hani afho ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ!</p>
<p>‘Hone no vha ni tshi zwi ᱠivha?’ Vha ralo musi vha tshi khou dzhena nga muᱠango wa nnᱠu wa phanᱠa. ‘Ri ᱠᱤ ᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ roᱠᱤ tshikoloni matsshelo – ndi khou ya u funza kiᱠasi yaᱠu nga nᱠila dza u vhavhalela tshugulu.’</p>	
<p>Munene a elekanya nga mme awe, vha re muhali-wa-vhahali, vho ima phanᱠa ha kiᱠasi yawe vha tshi khou funza vhane a dzhena navho kiᱠasini nga ha zwine Madyambila Matswu a ita. A pfa a si tsha kona u lindela!</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Munene musi a tshi elekanya nga zwa musi vhoᱠᱤᱨᱤᱸᱰᱤ vhane a dzhena navho kiᱠasini vho lavhelesa mme awe, vha tshi vha tama.</p>

VHEGE YA 5

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Mme a Munene vha shuma mini?	Vha shuma sa muraḡo wa Madyambila Matswu vha tshi tsireledza tshugulu kha mbavanzwimi.
Vhumbani tshifanyiso tsha muhumbulo nga mme a Munene. Ni na tshifanyiso tshifhio?	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha...
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Munene o elekanya nga mme awe vhe muhali-wa-vhahali?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri u t̄honifha mushumo wavho sa Dyambila L̄itswu. • Ngauri vha thusa kha u tsireledza tshugulu kha mbavanzwimi. • Ngauri u t̄honifha mushumo wavho. • Ngauri u vhona vhahali-vha-vhahali vhe vha n̄ṭha nahone u vhona mushumo wa mme awe u wa n̄ṭhesa. • Ngauri u vhona mme awe vhe na vhulondo/ vhe muhaga/vha tshi thusa vhaṅwe u fana na muhali-wa-vhahali.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠᱤᱨᱠᱤᱨᱤ

Nyito dza oraᱠa

Minete ya 15

ᱢᱤᱨᱤᱠᱤᱨᱤᱨᱤ ᱢᱤᱨᱤᱠᱤᱨᱤᱨᱤ

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ᱠᱤᱨᱤᱨᱤᱨᱤ na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢᱤᱨᱤᱠᱤᱨᱤᱨᱤ ya Thero.
 - Zwi si mulayoni.
 - Hanganea.
 - Fhola.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I ᱠᱤᱠᱤ ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
U ᱠᱤᱠᱤ ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Tshihundwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanᱠa vha tshi ya na mutsindo.</i>

VHEGE YA 5

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ñwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kh itshi tshiṭori ...
Ndi humbula u nga Munene...
Ndo guda uri....
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iñwe na iñwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ñekane phindulo na vhañwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḷavhuvhili na Ḷavhuraru.

v	y	o
a	l	u
e	t	m
b	n	i

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /v/ na /y/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ñee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho nṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /v/-/a/-/l/-/a/ = **vala**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /v/ **kana** /y/.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liñwe ipfi, sa: /l/-/e/-/m/-/a/ = **lema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo vha n̄wale t̄hohwana i no ri: v,y
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha thome u n̄wala.
- 3 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **vala, vula, veta, via, vumba, yo-yo, yelana, iyi, yone, lema, imela, maba, tila, teta**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala**TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO****KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ḲIN̄WALWA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u n̄walela kana bamm̄biri Ḳi si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha modele vha sumbedze uri hu nga shumiswa hani tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa, sa: **Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mme a Munene sa mukundi wa bvumo, u fana na n̄wana wavho Munene.**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha **tsha mme a Munene vho ambara kheiphi vha tshi khou fhufha n̄tha muyani.**
- 4 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi vha ḍo shumisa khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha vale maṭo. Kha vha vha dovhe hafhu u vha vhalela maṅwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha vule maṭo, vha ole tshithu tshithihi tshe vha shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo ngatsho kha maṅwalwa.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha n̄ekane mihumbulo na phathinara nga zve vha ola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinsa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

6

THERO:

... tharu ṭhukhu

Ndugiselo dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: zwifanyiso zwa phukha dzo fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhodiṣiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: zwiṭalusi zwa Lima
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 46, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 15, Kha ri n̄wale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 16, Kha ri n̄wale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha phukha ine na i funesa ya bulasini.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA VHUVHILI)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Ḳima kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Ḳima dzi dzulelani vhulugelegeni**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: **Phukha**.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi ḱḁila dzifhio dzine vhathu vha vhaisa ngadzo phukha?
 - b Ndi ḱḁila dzifhio dzine vhathu vha nga ḁa nadzo u itela u thusa zwipuka?
 - c Ndi ḱḁila dzifhio dzine zwipuka dza thusa ngayo vhathu?
 - d Ndi ngani phukha dzi dza ndeme kha vhadzulapo?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Ḳima.
 - Uḷu.
 - U sa fushea.
 - Vhuthu.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandḁa zwanḁa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I ḱḁa ni?	<i>Vhagudi vha vhandḁa zwanḁa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandḁa zwanḁa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhandḁa zwanḁa vha tshi ya na mutsindo.</i>

Tshidade kana luimbo	Nyito
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
U tḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Tshihungwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandu zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>

Munwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḡwale: (mbalo dzi fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - a vala
 - b vula
 - c veta
 - d via
 - e yo-yo
 - f yelana
 - g iyi
 - h yone
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḡe.
- 4 Kha vha ḡwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Lima dzi dzulelani** **vhulugelegeni**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari ḽinwe na ḽinwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḽi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto**THERO:** ṅwalani nga phukha ine ya vha ya ndeme kha vhadzulapo.**MUSHUMO:** Olani tshifanyiso ni ṅwale fhungo ḽithihi.**FUREME YA U ṅWALA:**thuso kha lushaka.**NYEDZISELO**

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḽo ṅwala nga phukha ine ya vha ya ndeme kha vhadzulapo.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u funa na uri: mmbwa dzi thusa vhathu nga uri dzi a vha tsiredza. Mmbwa dzi dovha hafhu dza thusa vhathu uri vha takale vha songo pfa vhumvumu!

- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u ola tshifanyiso tsha mmbwa i nnda ha nnda.
- 5 Kha vha t̄lutshedze uri vha do n̄wala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi līnwe na līnwe kutalo**, u fana na: Mmbwa dzi thusa vhadzulapo.
- 6 Kha vha t̄lutshedze vhagudi uri vha do tea u ola tshifanyiso tshavho vhone vhane vha dovha vha tshi lebūle.

NDAELA DZA ORĀLA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudiswa nga Mmbwa dzine dza thusa vhadzulapo.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: kholomo, nngu, mmbwa, khuhu, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi tshipuka tshifhio tshi thusesaho kha vhadzulapo?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri
- 6 Vha do n̄wala nga tshipuka tshifhio?
- 7 Vha tea u amba uri: ...i thusesaho vhadzulapo ngauri...
- 8 Kha vha t̄lutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebūla zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebūlu.
- 5 Kha vha t̄t̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musu ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na mūnwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha vhu no swikelea nga māto** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

khologo

Khologo dzi thusa
tshitshavha tshanga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dazde tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha Ḷivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḶIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaḶathanwa/garaḶambali: /z/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /z/ u a fana na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoḶhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /z/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **zuwa, zozo**

KHA VHA ḶIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nḶha ipfi liḶwe na liḶwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou t̄ana garaḶatai: **zipi, zigizaka, zozo, zuwa, zuu**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaḶathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U t̄ana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

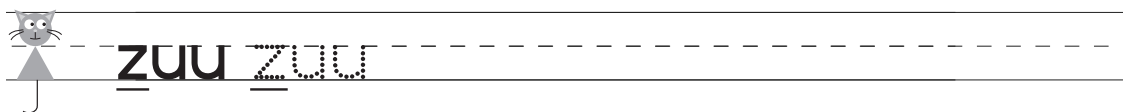
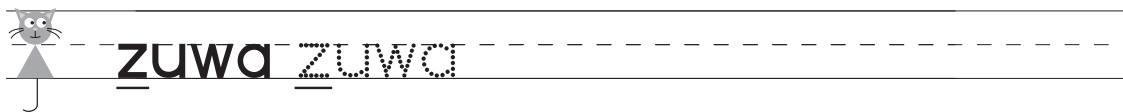
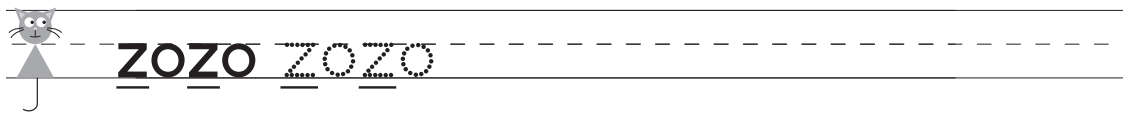
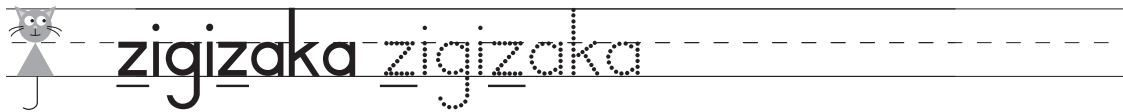
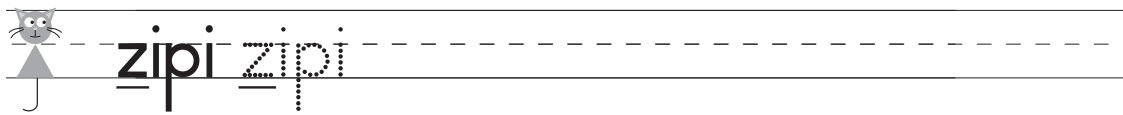
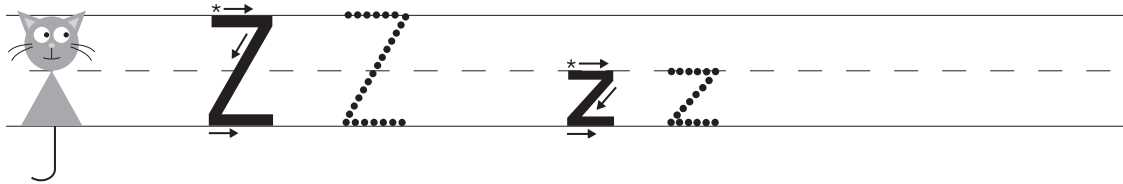
MuḶwalo:

Minete ya 15

Kha vha Ḷwale ma(Ḷedere) maswa (Ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḶwalele kwone kwa maḶedere maḶuku na ma(Ḷederedanzi): **Zz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḶwalele kwa (ma)Ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tsha u Ḷa vha tovhedze nga kwa vhone vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha Ḷwale (ma)Ḷedere kha miḶana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬHAṬHUVHA

Ṭin̄walwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Ṭima dzi dzulelani vhulugelegeni</u></p> <p>Notsi: <i>No no vhuya na pfa nga ha phukha dzi no pfi Ṭima? Ṭima ndi lushaka lwa gamela lu no wanala Amerika Tshipembe, naho dzone dzi si na thunda sa gamela. U bva tsha miṅwaha ya maḁana na maḁana yo fhiraho, vhudzulo ha Ṭima ho ḁi dzula hu Thavhani dza Andes ngei Peru na Bolivia kha Ṭa Amerika Tshipembe. Ṭima dzi a shuma sa phukha. Dzi hwala mihwalo i no lemela nahone khanda dzadzo dzi ita mikumba yavhuḁi vhukuma. Maveve adzo zwi shumiswa kha u luka thambo, u ita mimethe na zwiambaro zwa vhududo, nahone matoko adzo a a omiswa a shumiswa sa zwivhaswa.</i></p>	<p>Ndi nga dzhia tsheo kana u ṭhaṭhuvha uri Ṭima dzi na ndeme zwitshavhani zwine dza wanala khazwo ngauri dzi a thusa kha zwithu zwinzhi zwi re na ndeme.</p>
<p>Dzhinoveva khoyu o dzula fhasi o tou bveṭe. U vhonele o katwa nga u vhonele makhulu wawe vha tshi khou tanda wulu ya bva mutswule kana yani. 'Vha zwi itisa hani makhulu? u vhudzisa e kha ganuko.</p> <p>'Vhomakhulukuku washu vha na miṅwaha ya maḁana na maḁana vha tshi khou shumisa wulu ya Ṭima kha u ita uri ri pfe vhududo. Makhulu wanga vho nngudisa u tanda musi ndi tshe kusidzana,' ndi makhulu wawe vha tshi fhindula, 'na inwi ndi ḁo ni fundedza hu si kale.'</p> <p>'Makhuliu, ndi khou humbela u anetshelwa tshiṭori tsha Ṭima dza vhomakhulukuku washu, ndi Dzhinoveva a tshi luvhelela.</p> <p>'Hafhuhafhu?' makhulu wawe vha mbo sea, vha tshi mila mare.</p>	<p>Ndi nga sengulusa kana u ṭhaṭhuvha uri a si misi ya kale fhedzi he Ṭima dza vha dzi na ndeme – dzi kha ḁi vha na ndeme na ḁamusi. Ndi nga kona u dzhia tsheo yo raliho ngauri makhulu wa Dzhinoveva khevha vha tshi khou tanda wulu ya Ṭima ḁamusi ngeno vha tshi khou mu anetshela zwiṭori zwa Ṭima dza vhomakhulukuku.</p>
<p>Kalekale, ho vha na tshifhinga tshe vhomakhulukuku washu vha furalela midzimu yavho. Vha hangwa u livhuha Inti na Mama Khwiḁa, mudzimu wa ḁuvha na mudzimu wa ṅwedzi. Ndi midzimu ye ya vha ḁisela vhusiku na masiari. Vho hangwa u livhuha Patshamama, mme a ḁifhasi, we a vha ḁea khaḁo nnzhi vhukuma. Nga tshifhinga itshi tshivhi, vhatu vho vha vhe na tseḁa na u sa londana.</p>	

Ḳinwalwa	U vhalu ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Fhethu huthihi fhedzi Ḳifhasini Ḳoṱhe he vhatu vha elelwa vhadzimu ndi vhulegelegeni ha thavha dza Andes. Vhatu vha henefho ndi vhe vha dzula vha tshi livhuha, vha vha vhatu vha mafunda na vhulenda.</p>	
<p>Ḳinwe Ḳuvha, vhatu vha no dzula kha balethavha vha thoma u vhona Ḳima dzavho dzi tshi khou ita zwi songo Ḳowealeho. Vhudzuloni ha u fula sa nga misi, Ḳima dzoṱhe dzo ṱwa Ḳuvha Ḳoṱhe dzo lilala ṱaḲulu. Uyo musi a dzo ngo Ḳa tshithu. Na u nwa a dzi sa nwi. Zwa Ḳi dzula zwo rali maḲuvha manzhi vhukuma.</p>	<p>Ndi nga sengulusa kana u ṱaṱuvha uri arali Ḳima dzi tshi khou ita zwi songo Ḳowealeho, na vhutshilo ha vhatu nahone hu tea u shanduka!</p>
<p>Vhatu vha afha ṱhodzini dza thavha vha thoma u vhilhedzwa nga mutakalo wa Ḳima dzavho hedzi dzi re dza thengo khulu. Vha kuvhangana uri vha ambe nga zwine vha tea u ita.</p> <p>‘Hu khou bvelela mini kha Ḳima dzashu?’ hu vhudzisa muṱwe munna o ṱungufhala.</p> <p>‘Ndi na mbilahelo ya uri dzi Ḳo fa nga ṱala!’ ndi muṱwe-vho a no ralo.</p> <p>‘Ri Ḳo ambara mini zwi no dudela arali ri si na wuḲu i no bva kha Ḳima?’ muṱwe mukegulu u a vhudzisa nga fhaḲa.</p> <p>‘Ri Ḳo kona hani u hwala <i>khinoa</i> i tshi bva masimuni ri sa thusiwi nga Ḳima dzashu?’ hu vhudzisa ṱwana wa avha mukegulu wa mutukana.</p> <p>Vhatu vha Ḳa mbilu vha tshi Ḳivhudzisa, vho hanganea vha tshi ri Ḳima dzavho dzi Ḳo vhujelela lini dza fana na kale.</p>	
<p>Ho no vha kale, ha mbo takuwa mulisa wa nngu wa vhuṱali. A imisa zwanga a tshi fhumudza gogo Ḳi re hone. ‘Ri tea u vhudzisa Ḳima dzone dziṱe uri dzi khou dinwa nga mini,’ a ralo.</p> <p>Vhatu vha re kha gogo Ḳi vha thoma u thethenyea. A hu na we a vha o vhuya a Ḳelwa nga muhumbulo wa thandululo yo leluwaho ngaurali.</p>	

VHEGE YA 6

L̥inwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Uḷa mulisa wa nngu a mbo sendela tsini na ḷima idzi, 'Ndi nga mini ni tshi khou ḡidzima ngaurali nahone no lilala t̥aḡulu?' u a vhudzisa.</p> <p>'Vhadzimu vha ri hu khou ḡa muḡalo muhulu wa u laḡisa vhatu vha tseḡa na u shaya vhulenda vha hangei fhasi magovhani. Ro lindela ndaela dza uri ri tsiredze vhatu vha mafunda na vhulenda vha ngeno kha balethavha,' ndi iḡwe ḷima i tshi fhindula.</p>	
<p>Nga matsheloni a ḷi tevhelaho, uḷa mulisa wa nngu a ḡivhadza vhatu mafhungo a no bva kha ḷima. A kuvhanganya vhatu vhoḡhe vha afha kha balethavha a amba a ri, 'Hu na muḡalo muhulu une wa khou ḡa. U itela uri ri vhe vho tsiredzeaho, ri tea u ya bakoni ḷi re vhulegelegeni ha thavha. Ri tea u lindela ri hanengei u swika muḡalo u tshi fhira.'</p>	<p>Ndi nga ita tsenguluso kana u t̥haḡhuvha uri nga murahu ha tshiwo itshi, vhatu vha no dzula kha balethavha vho funa ḷima nga maandḡa, ngauri ḷima dzo vha phulusa kha lufu.</p>
<p>Ndi fhaḷa-ha vhatu vhavhuya vha ngeo kha balethavha, na ḷima dzavho vha tshi mbo ḡi gonya thavha vha ya vha khuda bakoni ḷi re henengei vhulegelegeni. Vho swika nga tshifhinga. ḷi tshi tsha nga matsheloni, ha mbo swika gabelo ḷihulu ḷe ḷa kumba vhatu vhoḡhe vhavhi.</p> <p>U swikela na ḡamusu, ḷima dzi kha ḡi elelwa muḡalo uyu. Ndi ngazwo dzi tshi pfana na u dzula vhulegelegeni ha thavha.</p>	
<p>Makhulu vha mbo gagula Dzhinoveva afho fhasi he avha o eḡela hone vha mu isa vhulaloni hawe mmbeteni.</p>	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Fhethuvhupo ha tshiḱori itshi ndi hufhio?	Tshiḱori itshi tshi khou bvelela Peru kana Boljivia, hune Ḳima dza bva hone.
Ndi zwithu zwifhio zwiḱwe zwine Ḳima dza ita zwine zwa thusa vhathu?	Vhathu vha wana wuḲu/maveve khadzo ane a ita uri vha wane vhududo. Dzi hwala thundu dzi no lemela.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini afha tshiḱorini itshi vhathu vha tshi khou vhlahedzwa nga Ḳima dzi no khou ita zwi songo ḱoweleaho?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vhathu vha funesa Ḳima dzavho zwino a vha ḱoḱi dzi tshi welwa nga khombo. • Ngauri Ḳima dzi na zwithu zwinzhi zwine dza ita afha zwitshavhani zwavho nahone vhathu vha a dzi lila! • Ngauri vhathu vha khou vhlahedzwa nga uri vha ḱo tshila hani hu si tshee na Ḳima. • Ngauri a vha ḱivhi uri vhududo vha ḱo vhu wana ngafhi arali hu si tshee na Ḳima. • Ngauri a vha ḱivhi uri vha ḱo hwalisa hani zwe vha kaḱa zwi tshi bva masimuni arali vha si tshee na Ḳima.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḱila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḱasi yoḱhe, muḱwe na muḱwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 6.**
- 2 Kha vha ḱalutshedze kiḱasi yoḱhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḱalutshedze kiḱasi yoḱhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḱadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuraru

Nyito dza oraḶa

Minete ya 15

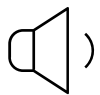
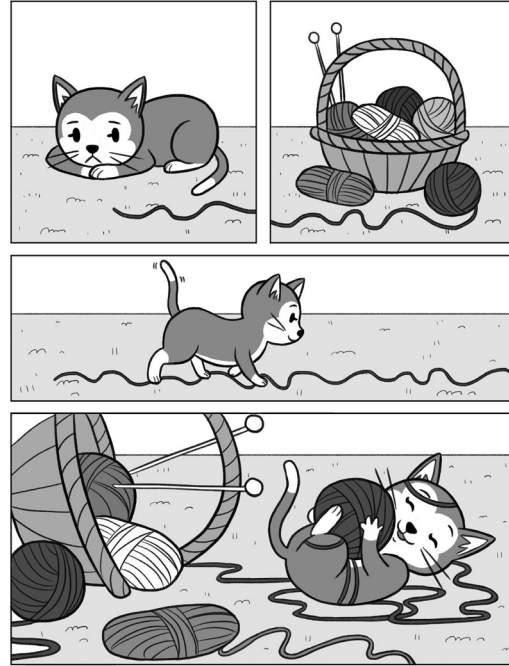
ḶIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha t̄ane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḷivhamaipfi ya Thero.
 - Vhutendatenda.
 - Shango Ḷa n̄tha.
 - Ovha.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I t̄oḶa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
U t̄oḶa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
TshihunḶwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Aheel ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḶa vha tshi ya na mutsindo.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa**KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali: /r/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /r/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /r/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **rama, ruma, rula**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **rema, ruma, ridili, rama, rula**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.

- 4 Kha vha nambatedze garaṭatai dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHAḶUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

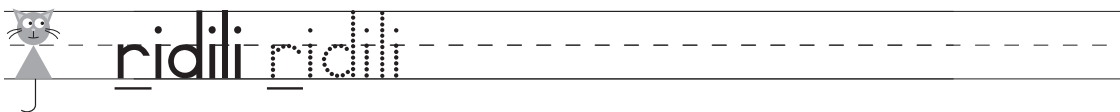
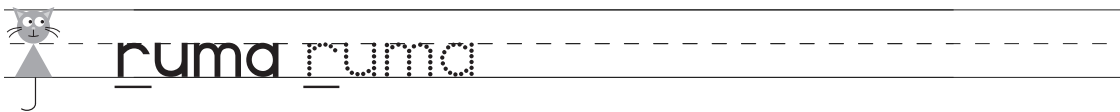
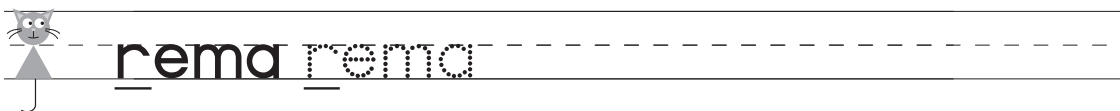
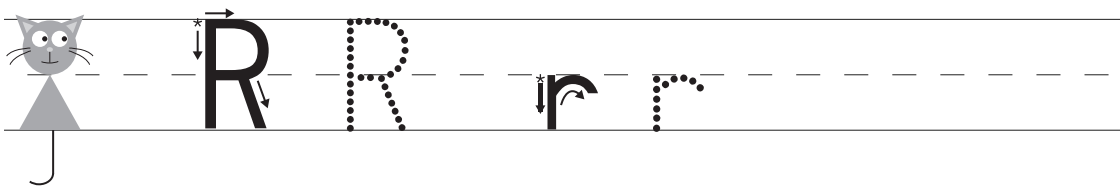

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Rr**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a ṅwalwa.

rama rama

rula rula

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Ṇwalani tshithu tshithihi tsha ndeme kha vhutshilo haṅu tshi bvaho kha tshipuka.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni engedze fhungo.

FUREME YA U ṆWALA: ndi shumisa.../ndi ḷa.../ndi nwa...

VHEGE YA 6

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga tshithu tshine vha tshi shumisa tshi bvaho kha tshipuka. Hu nga vha tshithu tshine vha tshi shumisa, u ambara, u nwa kana u ḷa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: ndi na nguvho ya uḷu a i dudeli zwone. Yo itwa nga uḷu i bvaho kha nngu.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vho difukedza nga nguvho.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, u fana na: ndi shumisa nguvho yo iwaho nga uḷu.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa nga zwithu zwi bvaho kha zwipuka.
- 2 Kha vha nwale kha bodo ya tshoko, sa: nama, makumba, mafhi, mukumba, zwienda, manyoro, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi mini zwa ndeme zwi bvaho kha zwipuka?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze zwe vha nanga.
- 6 Vha tea u amba uri: ndi shumisa...kana ndi la...kana ndi nwa...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u nanga mafhungo thangeli a elanaho na e vha nanga u n̄wala ngao mafhungo.
- 8 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

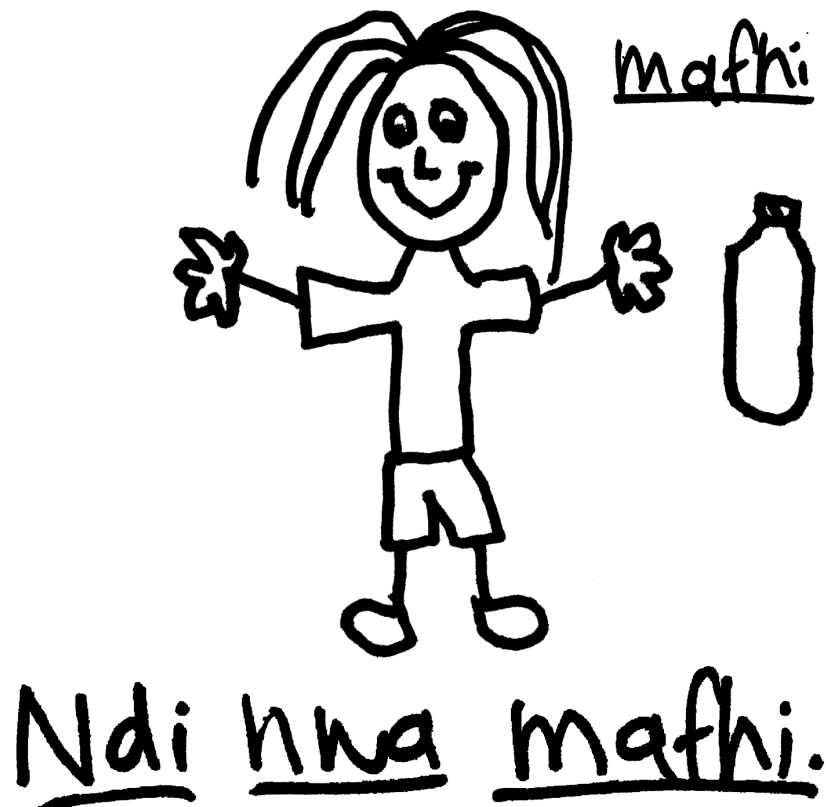
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḶu.
- 5 Kha vha tuḶuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḶwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunḶha vhu no swikelea nga maḶo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri** la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya Lāvthuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya Lāvthuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo na Muvanganyo

NḡE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **zuwa**
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /z/-/u/-/w/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: /z/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa ṿhuvhili wa ipfi ḡo: /u/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa ṿhuraru wa ipfi ḡo: /w/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: /a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **zuwa**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /zu/ - /wa/ = **zuwa**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **ruma**

RḡE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **zozo**
- 3 Kha vha ṿhudzise ṿhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi uf̣hio? /z/
- 4 Kha vha ṿhudzise ṿhagudi uri: Mubvumo wa ṿhuvhili wa ipfi wa ḡo ndi uf̣hio? /o/
- 5 Kha vha ṿhudzise ṿhagudi uri: Mubvumo wa ṿhuraru wa ipfi wa ḡo ndi uf̣hio? /z/
- 6 Kha vha ṿhudzise ṿhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi uf̣hio? /o/
- 7 Kha vha humbele ṿhagudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /z/-/o/-/z/-/o/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **zozo**
- 9 Vha vha ṿhudze ṿhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: /zo/ - /zo/ = **zozo**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **rema**

PHUROGIREME YA U ṬHAḡUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṲATHUVHA

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Ḳima dzi dzulelani vhulugelegeni</u></p> <p>Notsi: <i>No no vhuya na pfa nga ha phukha dzi no pfi Ḳima? Ḳima ndi lushaka lwa gamela lu no wanala Amerika Tshipembe, naho dzone dzi si na thunda sa gamela. U bva tsha miṡwaha ya maḡana na maḡana yo fhiraho, vhudzulo ha Ḳima ho ḡi dzula hu Thavhani dza Andes ngei Peru na BoḲivia kha Ḳa Amerika Tshipembe. Ḳima dzi a shuma sa phukha. Dzi hwala mihwalo i no lemela nahone khanda dzadzo dzi ita mikumba yavhuḡi vhukuma. Maveve adzo zwi shumiswa kha u luka thambo, u ita mimethe na zwiambaro zwa vhududo, nahone matoko adzo a a omiswa a shumiswa sa zwivhaswa.</i></p>	<p>Ri tshi vhalā ḡamusi, ri ḡo sedzesa uri tshiḡori tshi tshi pfi ndi lungano nga mini. Lungano ndi tshiḡori tshine tsha ṡwalelwa u laḡisa vhathu mikhwa mivhi, kana u ḡalutshedza zwi no itea shangoni Ḳine ra tshila khaḲo. Ḳamusi ri ḡo lavhelesa zwiḡanzieli zwa uri nangoho tshiḡori itshi ndi lungano.</p>
<p>Dzhinoveva khoyu o dzula fhasi o tou bveḡe. U vhonala o katwa nga u vhona makhulu wawe vha tshi khou tanda wulu ya bva mutswule kana yani. ‘Vha zwi itisa hani makhulu? u vhudzisa e kha ganuko.</p> <p>‘Vhomakhulukuku washu vha na miṡwaha ya maḡana na maḡana vha tshi khou shumisa wuḲu ya Ḳima kha u ita uri ri pfe vhududo. Makhulu wanga vho nngudisa u tanda musi ndi tshe kusidzana,’ ndi makhulu wawe vha tshi fhindula, ‘na inwi ndi ḡo ni fundḡedza hu si kale.’</p> <p>‘Makhuliu, ndi khou hambela u anetshelwa tshiḡori tsha Ḳima dza vhomakhulukuku washu, ndi Dzhinoveva a tshi luvhelela.</p> <p>‘Hafhuhafhu?’ makhulu wawe vha mbo sea, vha tshi mila mare.</p>	<p>Ngano dzi anzela u vha dzo itea kalekale kana nga zwifhinga zwa vhomakhulukuku – zwi ḡi fana na lwonolu, lune lwa khou amba nga Ḳima dza vhomakhulukuku</p>
<p>Kalekale, ho vha na tshifhinga tshe vhomakhulukuku washu vha furaleta midzimu yavho. Vha hangwa u livhuha Inti na Mama KhwiḲa, mudzimu wa ḡuvha na mudzimu wa ṡwedzi. Ndi midzimu ye ya vha ḡisela vhusiku na masiari. Vho hangwa u livhuha Patshamama, mme a Ḳifhasi, we a vha ṡea khaḡo nnzhi vhukuma. Nga tshifhinga itshi tshivhi, vhathu vho vha vhe na tseḡa na u sa londana.</p>	<p>Hoo! Vhadzimu na vhadzimukadzi vha anzela u wanala kha ngano – vha thusa kha u funza pfunzo kana u ḡalutshedza zwi re shangoni. Ndi vhona u nga lungano ulu lwo itelwa u funza vhathu uri hu nga bvelela mini arali vha tshi nga hangwa nga vhadzimu na vhadzimukadzi vhavho.</p>

L̄inwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Fhethu huthihi fhedzi jifhasini lōthe he vhatu vha elelwa vhadzimu ndi vhulegelegeni ha thavha dza Andes. Vhatu vha henefho ndi vhe vha dzula vha tshi livhuha, vha vha vhatu vha mafunda na vhulenda.</p>	<p>Hoo! Kha lungano ulu hu na vhavhuya na vhavhi. Kha ngano nnzhi zwiito zwivhuya zwi a vhuyedza ngeno zwiito zwivhi zwi tshi lātiswa u itela u funza vhatu pfunzo.</p>
<p>L̄inwe d̄uvha, vhatu vha no dzula kha balethavha vha thoma u vhona L̄ima dzavho dzi tshi khou ita zwi songo d̄owealeho. Vhudzuloni ha u fula sa nga misi, L̄ima dzot̄he dzo t̄wa d̄uvha lōthe dzo lilala t̄ad̄ulu. Uyo musi a dzo ngo lā tshithu. Na u nwa a dzi sa nwi. Zwa d̄i dzula zwo rali mād̄uvha manzhi vhukuma.</p>	
<p>Vhatu vha afha t̄hodzini dza thavha vha thoma u vhilihedzwa nga mutakalo wa L̄ima dzavho hedzi dzi re dza thengo khulu. Vha kuvhangana uri vha ambe nga zwine vha tea u ita.</p> <p>‘Hu khou bvelela mini kha L̄ima dzashu?’ hu vhudzisa mūnwe munna o t̄ungufhala.</p> <p>‘Ndi na mbilahelo ya uri dzi d̄o fa nga n̄dala!’ ndi mūnwe-vho a no ralo.</p> <p>‘Ri d̄o ambara mini zwi no dudela arali ri si na wūlu i no bva kha L̄ima?’ mūnwe mukegulu u a vhudzisa nga fhāla.</p> <p>‘Ri d̄o kona hani u hwala <i>khinoa</i> i tshi bva masimuni ri sa thusiwi nga L̄ima dzashu?’ hu vhudzisa n̄wana wa avha mukegulu wa mutukana.</p> <p>Vhatu vha lā mbilu vha tshi d̄ivhudzisa, vho hanganea vha tshi ri L̄ima dzavho dzi d̄o vhuvelela lini dza fana na kale.</p>	
<p>Ho no vha kale, ha mbo takuwa mulisa wa nngu wa vhūtali. A imisa zwanda a tshi fhumudza gogo ji re hone. ‘Ri tea u vhudzisa L̄ima dzone dzīne uri dzi khou dinwa nga mini,’ a ralo.</p> <p>Vhatu vha re kha gogo ji vha thoma u thethenyea. A hu na we a vha o vhuya a d̄elwa nga muhumbulo wa thandululo yo leluwaho ngaurali.</p>	<p>Kha ngano nnzhi, hu na muthu muthihi o t̄alifhesaho. Tshīnwe tshifhinga uyu muthu u vha a mudzimu kana mudzimukadzi o d̄idzumba vhatuni sa sa muthu! Ndi a d̄ivhudzisa uri uyu mulisa wa nngu a nga vha e mudzimu we a d̄idzumba vhatuni naa?</p>

Ḳinwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>UḲa mulisa wa nngu a mbo sendela tsini na Ḳima idzi, 'Ndi nga mini ni tshi khou ḡidzima ngaurali nahone no lilala ḡaḡulu?' u a vhudzisa.</p> <p>'Vhadzimu vha ri hu khou ḡa muḡalo muhulu wa u laḡisa vhatu vha tseḡa na u shaya vhulenda vha hangei fhasi magovhani. Ro lindela ndaela dza uri ri tsireledze vhatu vha mafunda na vhulenda vha ngeno kha balethavha,' ndi inwe Ḳima i tshi fhindula.</p>	<p>Hoo! Ngano dzi anzela u amba nga manditi, u fana na phukha dzi no amba. Ndi dzhia tsheo ya uri haya mafhungo a nga vha e lungano, ngauri a amba nga Ḳima dzi no amba.</p>
<p>Nga matsheloni a Ḳi tevhelaho, uḲa mulisa wa nngu a ḡivhadza vhatu mafhungo a no bva kha Ḳima. A kuvhanganya vhatu vhoḡhe vha afha kha balethavha a amba a ri, 'Hu na muḡalo muhulu une wa khou ḡa. U itela uri ri vhe vho tsireledzeaho, ri tea u ya bakoni Ḳi re vhulegelegeneni ha thavha. Ri tea u lindela ri hanengei u swika muḡalo u tshi fhira.'</p>	<p>Kha vhunzhi ha ngano, vhavhuya vha a vhuelwa ngeno vhavhi vha tshi laḡiswa. Ndi dzhia tsheo ya uri ndi lungano holu ngauri vhatu vhavhuya vha no dzula kha balethavha vho vhuvelwa ngeno vhatu vhavhi vha no dzula ngei fhasi magovhani vho laḡiswa nga muḡalo.</p>
<p>Ndi fhaḲa-ha vhatu vhavhuya vha ngeo kha balethavha, na Ḳima dzavho vha tshi mbo ḡi gonya thavha vha ya vha khuda bakoni Ḳi re henengei vhulegelegeneni. Vho swika nga tshifhinga. Ḳi tshi tsha nga matsheloni, ha mbo swika gabelo Ḳihulu Ḳe Ḳa kumba vhatu vhoḡhe vhavhi.</p> <p>U swikela na ḡamusi, Ḳima dzi kha ḡi elelwa muḡalo uyu. Ndi ngazwo dzi tshi pfana na u dzula vhulegelegeneni ha thavha.</p>	
<p>Makhulu vha mbo gagula Dzhinoveva afho fhasi he avha o eḡela hone vha mu isa vhulaloni hawe mmbeteni.</p>	
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi zwifhio zwinwe zwithu zwine zwa vha thero dza lungano ulu?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lu amba nga zwiito zwivhuya na zwiito zwivhi. • Hu na vhadzimu na vhadzimumkadzi. • Lu ḡalutshedza uri ndi nga mini Ḳima dzi tshi dzula nḡhanḡha dzithavhani.
<p>Ulu lungano lwo ni takadza? Nga'ni?</p>	<p><i>Ndo lu takalela/a tho ngo lu takalela ngauri...</i></p>
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ni humbula u nga itshi tshiḡori tsho ḡwalelwa mini?</p>	<p><i>Ndi humbula u nga tshiḡori itshi tsho ḡwalelwa...</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • U ḡea ḡhalutshedzo ya uri ndi ngani Ḳima dzi tshi dzula nḡhanḡha dzithavhani. • U funza vhatu uri zwiitei zwivhi zwi nga bvelela arali ni si na vhulenda/ni na tseḡa. • U thusa vhatu u ḡalukanya ndeme ya phukha dza Ḳima.

VHEGE YA 6

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhadzulapo.
 - Naka.
 - Zwavhuḍi.
 - Zwi si zwavhuḍi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mmbwa yanga,	
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
I ṭoḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ndi mukwasha	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
U ṭoḡa ni?	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Musidzana	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Tshihunḡwe khetsho	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
A tupule	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>
Ahee! ho tshatsha ho tshatsha;	<i>Vhagudi vha vhandā zwanḡa vha tshi ya na mutsindo.</i>

THĒRISANO YA MĀNWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha n̄wale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tsh̄tori itshi...
Ndo guda uri...
Ndi humbula u nga tsh̄tori itshi tsho n̄walelwa uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **z̄wigwada z̄wītuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhōthe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso īnwe na īnwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha n̄ekane phindulo na vhānwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebūlu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga L̄avhuvhili na L̄avhuraru.

z	r	p
i	a	o
u	w	m
l	e	d

U MODĒLA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /z/ na /r/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yōthe na themba dzo vanganaho (t̄hanganyiso) nga u i n̄wala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho n̄tha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /z/-/i/-/p/-/i/ = **zipi**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo mīnwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /z/ kana /r/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa līnwe ipfi, sa: /p/-/a/-/l/-/a/ = **pala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo vha nṱwale ṱhohwana i no ri: **z, r**
- 2 Kha vha ṱee vhagudi ndaela ya uri vha thome u nṱwala.
- 3 Kha vha ṱee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṱa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṱele kwa maipfi aya (na maṱwe): **zipi, zozo, zuu, zuwa, rema, ruma, ridili, rama, rula, pala, pima, lema, lela, deme, mema**

PHUROGIREME YA U ṱHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala**TSHIṱIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U ṱAHISA MUHUMBULO****KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ṱIṱWALWA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri ṱi songo nṱwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha modele vha sumbedze uri hu nga shumiswa hani khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṱwalwa, sa: **Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Lima yo sedza nṱha makoleni, yo lindela mulaedza u bvaho kha vhadzimu.**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tsha **Lima yo sedza nṱha makoleni.**
- 4 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi vha ṱo shumisa khumbulelo kana tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṱwalwa.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha vale maṱo. Kha vha vha dovhe hafhu u vha vhalela maṱwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha vule maṱo, vha ole tshithu tshithihi tshe vha shumisa khumbulelo ngatsho kana vha shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo ngatsho kha maṱwalwa.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha ṱekane mihumbulo na phathinara nga zwe vha ola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitela haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

7

THERO:

Mitambo

Ndugiselo dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kĩlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: zwifanyiso zwa vhana vha tshi khou tamba mitambo yo fhambanaho
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: mitambo ine ya tamba Afrika Tshipembe.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kĩlasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanyulule zwigwada zwavho zwa u vhalala nga zwigwada arali zwo tea.
- 9 Kha vha pulanele nyito dzoṭhe dza vhege yeneyo dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 50, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 51 na 52, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 22, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha mutambo une na funa takalela u tamba ni na khonani dzaṅu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA U THOMA)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ḷa tshitori kha Bugu Khulwane tsha: **Siphelo na muhali wawe vha a tangana**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Mitambo.**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi ifhio mitambo ine na i divha?
 - b Ndi zwishumiswa zwifhio zwine na tea u vha nazwo ni tshi tamba mitambo yo fhambanaho?
 - c Ni tamba gai mitambo yo fhambanaho?

DIVHAMAIPI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Nḱowendḱowe.
 - Fene.
 - Zwishumiswa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshidula tsha musingade;	<i>Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshidula tshi tshi fhufha.</i>
Vhakoma vha tshi ya Dzaṭa;	
Vha fhirisa muḱinda phanḱa;	
Muḱinda wa u fhunga ḱwando;	
Hii! Hii! Hii!	

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale: (mbalo dzi fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - a zipi
 - b zozo
 - c zuwa
 - d ruma
 - e ridili
 - f rama
 - g rula
 - h ridili
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Siphelo na muhali wawe vha a tangana**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Ñwalani nga mutambo u ne na takalela u tamba.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwala fhungo li̇thihi.

FUREME YA U ÑWALA: ndi takalela u tamba...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi, vhagudi vha ḁo ñwala nga mitambo ine vha takalela u tamba.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Nṅe ndi takalela u tamba mudzumbamo na vhahura vhang.
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vho dzumbama.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi li̇nwe na li̇nwe kutalo,** u fana na: ndi takalela u tamba mudzumbamo.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhanḁe.

NDAELA DZA ORAḂA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa nga mitambo.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: bola ya milenzhe, ragibi, tseretsere, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mutambo ufho une na u takalela?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ñwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze uri ndi ndi mutambo ufho une vha u takalela?
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi takalela u tamba...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḁebuḁa zwifanyiso zwavho!

U ÑWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ñwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḁu.

5 Kha vha tũtũwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maño** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ðuvha.*

bala ya milenzhe

Ndi takalele u tampa bala
ya milenzhe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /zw/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /zw/ u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /zw/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **zwi, zwe, zwienda**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **zwela, zwimba, zwienda, zwone, zwe, zwi.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

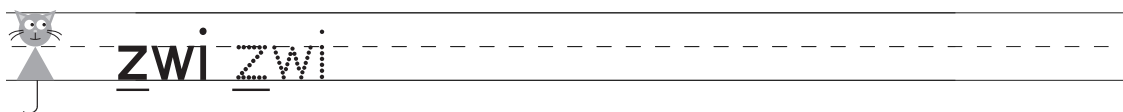
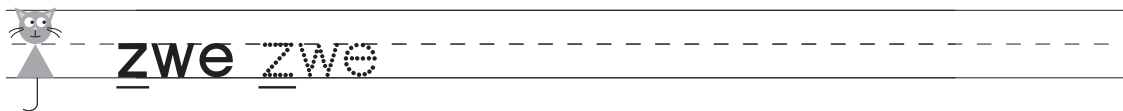
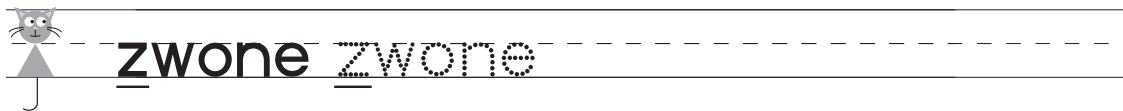
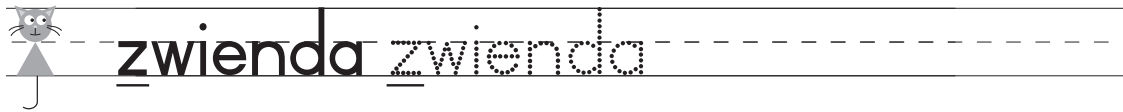
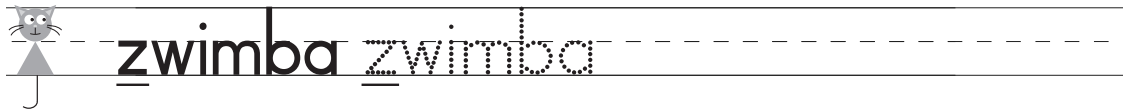
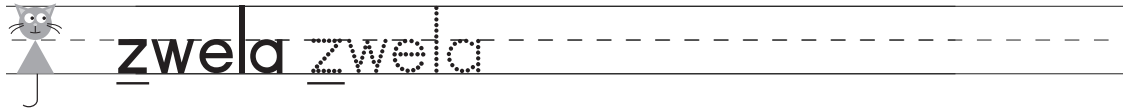
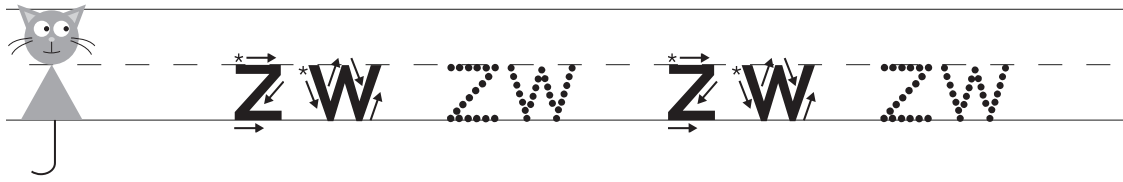
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **zw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḷa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḷa tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: KHUMBULELO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Siphelo na muhali wawe vha a ṭanganana</p> <p>Liṭa ḍuvha ṭa ḍuvha ṭa phareidi ṭo fhedza ṭo swika. Zwi na maḍuvha Siphelo o ṭi lindela. O zwi vhona kha TV musi gogo ṭihuluhulu ṭi tshi ṭanganedza vha Zwipirimboko (Springboks) vha tshi vhuya Johannesburg. O vhona vhatu vho momela zwiṭaraṭa zwa Pretoria, Durban na East London, vho ḍela u fhululedza vhahali kana dzingweṅa. O takalela mitshino, u imba na khuwa dze vhatu vha ita.</p> <p>'Riṅe ri ḍo vhuya ra vha vhona lini-vho?' ndi zwe a vhudzisa mukomana wawe Mpiṭo ṭiṅwe ḍuvha.</p> <p>Liṭa ḍuvha ṭo swika ṅamusu!</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Siphelo ndi mutikedzi wa ragbii, ngauri o ṭalela phareidi nnzhi dza Zwipirimboko (Springbok) kha TV!</p>
<p>Siphelo o vha o takalela u vhona mutambi wa Zwipirimboko ufho na ufho, fhedzi o vha o takalela u vhona Siya Kolisi. 'No vha ni tshi zwi ḍuvha uri o alutshela fhano, fhano Zwide, sa riṅe!' mukomana wawe o amba ngauralo musi we Zwipirimboko zwa kunda England kha metshe wa makhaulatshele.</p>	<p>Hoo! Ndi tou humbulela uri Siphelo na Mpiṭo vho vha vho ṭalela vhoṭhe metshe wa makhaulatshele wa muṭaṭisano (thonamennde) wa ragbii. Ndi nga humbulela uri vhuvhili havho ndi vhatikedzi vha ragbii.</p>
<p>Siphelo na mukomana wawe Mpiṭo vho takuwa hayani nga matshelonitsheloni a Swondaha vha tshi itela uri vha wane fhethu honehone ha u ṭalela afha ṅilani ya phareidi. Vha mbo ya vha dzula Badani ya Jameṭa, tsini na sekondari ya nṭha.</p> <p>'Ndo ita risetshe ya yeyi ṅila kha inthanethe!' hu amba Mpiṭo, 'Vha ḍo fhira heneḍha, hafha!'</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Siphelo na Mpiṭo vhuvhili havho ndi vhatikedzi vhahulwane, ngauri vho tou buba vhukuma vha tshi bva hayani uri vha wane vhudzulo ha khwiṅesa ha u ṭalela phareidi.</p>
<p>Vha lindela vho lindela, zwenezwi zwiṭaraṭa zwi tshi khou ralo u ḍala nga vhatu vhe vha ḍela u vhona vhahali vhaswa vha ṭifhasi.</p> <p>'Ndi khou humbela u vhona Siya nga zwanḍa zwiḍhili! Siphelo o elekanya ngauralo nahone e kha thabelo.</p>	

Līnwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Vho thoma u pfa nga khuwa na nyimbo vha sa athu vhona bisi ya Zwipirimboko. Khathihi fhedzi ha mbo pfala: Siya Kolisi. Siya a mbo tsa a ya fhaḵa vhukati ha tshiḵaraḵa, a lumelisa vhaḵaleli nga u tou vha khaḵa. Mbilu ya Siphelo ya thoma u divhitha nga luvhilo.</p> <p>‘Muhali-wa-vhahali! Mukapuḵeni wa murema wa u thoma wa Zwipirimboko,’ o nyanyuwa tshoḵhe.</p> <p>‘Ndi kho tou humbela u lumelisa Siya vhathuu!’ ndi Siphelo a tshi khou elekanya na u rabela.</p>	<p>Hoo! Ndi tou humbulela uri Siphelo ndi mutikedzi muhulwane ngauri o takalesa lune na mbilu yawe ya divhitha nga u ḵavhanya musi a tshi vhona Siya.</p>
<p>Fhedzi-ha, musi Siya a saathu swika kha Siphelo, muḵwe wa vhatambingae a ḵekedza Siya Khaphu ya Webb Ellis. Siya a angaladza iḵa khaphu nḵha muyani.</p> <p>Siphelo a pfa muya wawe u tshi revha. ‘Tshantsi tshanga tsho fhira. Ho ngo mmbona na u mmbona!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri zwe Siphelo a vha a tshi khou tama ndi u lumeliswa nga Siya u fhira u vhona heḵo iḵikapu iḵihuluhulu.</p>
<p>Zwenezwi a tshi tou rembuluwa a tshi ri u humela hayani, a pfa khuwa dzi no dzingisa na nḵevhe, dzi pfala dzi heneḵha tsini nae. Musi a tshi rembuluwa uri a lavhelese hafhu ngei tshiḵaraḵani, a vhona Siya a tshi khou gidima a tshi humela ngeno murahu, a tshi khou khaḵa vhathu. ‘Mudzimu wanga, ndi kh tou humbela u khaḵiwa nga Siya! Ndi Siphelo u ralo a tshi elekanya na u rabela.</p>	
<p>A bonya maḵo o ḵharamudza tshandḵa...</p>	
<p>‘Helloo murathu!’ ndi ipfi iḵine Siphelo a khou iḵi pfa. A tshi bonyolola maḵo, a wana tshifhaḵuwo tsha Siya tsho kotama, o mu sedza. Siphelo zwa mu fara ḵhaha, na ipfi a iḵi tsha bva.</p> <p>Ho no fhira kufhinganyana, a ri, ‘Ni muhali wanga. Ndi khou tama u vha mukapuḵeni wa ragbii sa inwi!’ a ralo.</p> <p>‘Ni tea u shumesa na u ita nḵowenḵowe ḵuvha iḵiḵwe na iḵiḵwe,’ ndi Siya a tshi mu vhudza. A kona-ha u mu khaḵa.</p>	
<p>Musi phareidi yo no fhela Siphelo o tshimbila o imisa tshandḵa muyani. ‘Siya o nkhaḵa! A thi tsha ḵo ḵamba zwanḵa!’ u ralo a tshi vhidzelela nga dakalofulu!</p> <p>Na musi ni tshi bva thoiḵethe naa?’ ndi Mpiḵo a tshi mu swaswedza. ‘Ee, na zwino! Zwitshili a thi tshee na ndavha nazwo nḵe!’ ndi Siphelo o tou fa nga zwiseo.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Siphelo ndi mutikedzi muhulu wa Siya Kolisi, ngauri ha tsha ḵoḵa na maḵi a tshi kwama tshandḵa tshe tsha khaḵiwa nga Siya!</p>

Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Phareidi yo vha nga lavhungana?	Phareidi yo vha ya Swondaha.
Ndi ngeletshedzo ifhio ye Siya Kolisi a nea Siphelo?	O mu vhudza uri a shumese na u ita ndowendowe duvha liriwe na liriwe.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini ri tshi nga tou humbulela uri Siphelo ndi mutikedzi muhulu wa ragbii?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o talela mutatisano wa vhugwena ha lifhasi kha TV. • Ngauri o talela phareidi dzothe kha TV. • Ngauri ene na Mpiilo vho tou buba uri vha wane vhudzulo havhuqi ndilani ya phareidi. • Ngauri u vha na fulufhelo khathihi na u rabela uri Siya u do mu vhona, khaqa. • Ngauri ha toqi u tamba tshanda tshe Siya Kolisi a tshi khaqa.

U vhalo ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalo 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhalo.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalo mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalo kana nyito dza u vhalo.

Lāvhararu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

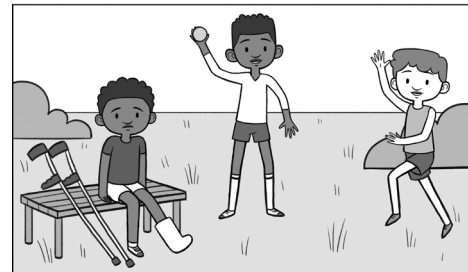
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ʒane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - khaphu.
 - Ngweṅa.
 - Vhugweṅa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshiqula tsha musingade;	Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshiqula tshi tshi fhufha.
Vhakoma vha tshi ya Dzaṅa;	
Vha fhirisa muḑinda phanḑa;	
Muḑinda wa u fhunga ṅwando;	
Hii! Hii! Hii!	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiṅuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṱori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṱori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṱori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṱori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṱori zwa vhaṅwe nga vhurongwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṱori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /bv/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /bv/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /bv/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **bvela, bvisa, bvelela**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **bvuma, bvisa, bvani, bvela, bvelela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

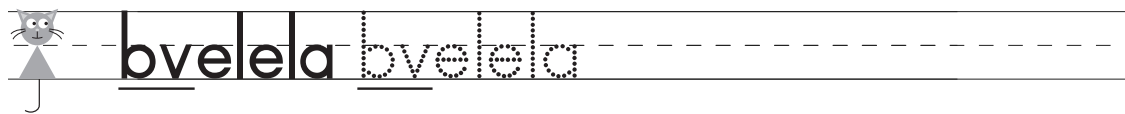
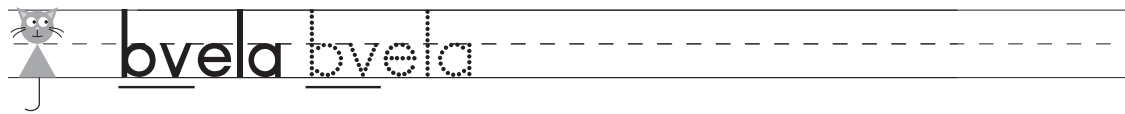
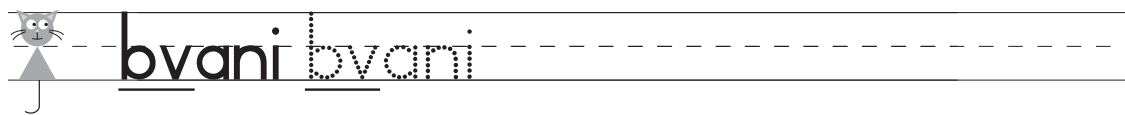
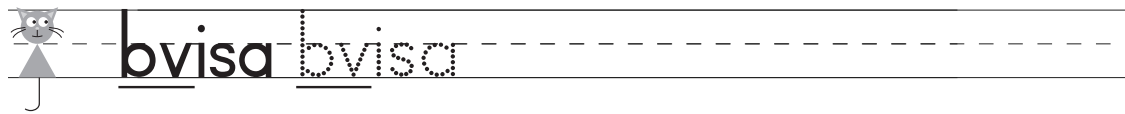
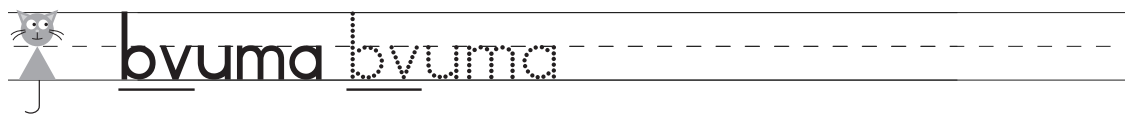
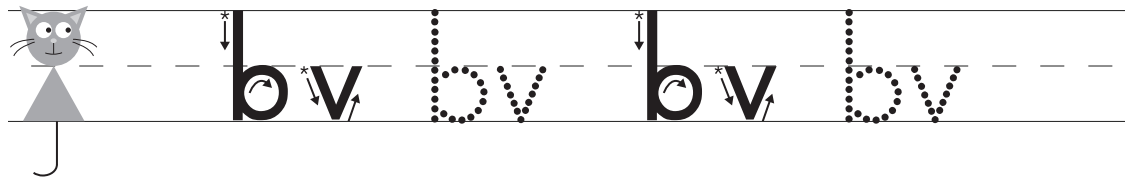
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **bv**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: N̄walani nga mutambi a ne na mu tama.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale fhungo lithihi.

FUREME YA U N̄WALA: ndi tama....

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusi, vhagudi vha ḑo n̄wala nga mutambi ane vha mu tama. Hu nga vha mutambi wa bvumo kana muṅwe na muṅwe ane vha mu ḑivha.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzise**lo kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: N̄ne ndi tama mukomana wanga ngauri u gidima sa ntsa mavhuvhu.
- 4 Kha vha shumise **nyedzise**lo kha u ola tshifanyiso tsha mukomana wavho a tshi khou gidima.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḑo n̄wala maipfi afhio. **Kha vha ole mutalo kha ipfi liṅwe na liṅwe**, u fana na: ndi tama mukomana wanga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa nga vhatambi makone vha bvumo.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: Siya Kolisi, Caster Simenya, Springboks, Bafana, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mutambi ufhio ane vha mu tama?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri mutambi ane vha mu tama ndi ufhio.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi tama ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

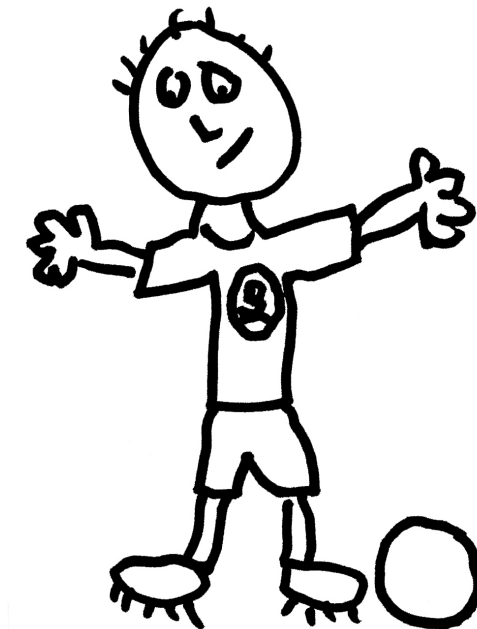
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.

- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhadze vha vha vhudze nga ha zwe vha iwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dziḽeibuḽu.
- 5 Kha vha tuṽuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṽwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha iwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṽha vhu no swikelea nga maṽo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

Ndi tamg The mbinkosi
Lorch.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1** Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2** Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3** Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4** Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5** Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6** Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7** Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8** Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9** Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **zwela**
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /zw/-/e/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /zw/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **zwela**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /zwe/ - /la/ = **zwela**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **bvela**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **zwone**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /zw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /o/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /n/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /e/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /zw/-/o/-/n/-/e/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **zwone**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /zwo/ - /ne/ = **zwone**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **bvani**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: KHUMBULELO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Siphelo na muhali wawe vha a ṭangana</u></p> <p>Liṭa ḍuvha ṭa ḍuvha ṭa phareidi ṭo fhedza ṭo swika. Zwi na maḍuvha Siphelo o ṭi lindela. O zwi vhona kha TV musi gogo ṭihuluhulu ṭi tshi ṭanganedza vha Zwipirimboko (Springboks) vha tshi vhuya Johannesburg. O vhona vhathu vho momela zwiṭaraṭa zwa Pretoria, Durban na East London, vho ḍela u fhululedza vhahali kana dzingweṅa. O takalela mitshino, u imba na khuwa dze vhathu vha ita.</p> <p>'Riṅe ri ḍo vhuya ra vha vhona lini-vho?' ndi zwe a vhudzisa mukomana wawe Mpiṭo ṭiṅwe ḍuvha.</p> <p>Liṭa ḍuvha ṭo swika ṅamusu!</p>	
<p>Siphelo o vha o takalela u vhona mutambi wa Zwipirimboko ufhio na ufhio, fhedzi o vha o takalela u vhona Siya Kolisi. 'No vha ni tshi zwi ḍivha uri o alutshela fhano, fhano Zwide, sa riṅe!' mukomana wawe o amba ngauralo musi we Zwipirimboko zwa kunda England kha metshe wa makhaulatshele.</p>	<p>Hoo! Ndi tou humbulela uri dakalo ṭa Siphelo a tshi takadzwa nga Siya Kolisi ṭi bva kha uri vha bva fhethu huthihi. Vho alutshela Zwide.</p>
<p>Siphelo na mukomana wawe Mpiṭo vho takuwa hayani nga matshelonitsheloni a Swondaha vha tshi itela uri vha wane fhethu honehone ha u ṭalela afha ṅḍilani ya phareidi. Vha mbo ya vha dzula Badani ya Jameṭa, tsini na sekondari ya nṭha.</p> <p>'Ndo ita risetshe ya yeyi ṅḍila kha inthanethe!' hu amba Mpiṭo, 'Vha ḍo fhira henefha, hafha!'</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bada ya Jameṭa i wanala Zwide. Ndi khou tou humbulela uri phareidi ya Zwipirimboko yo fhira nga Zwide ngauri ndi hone hune Siya Kolisi a bva hone.</p>
<p>Vha lindela vho lindela, zwenezwi zwiṭaraṭa zwi tshi khou ralo u ḍala nga vhathu vhe vha ḍela u vhona vhahali vhaswa vha ṭifhasi.</p> <p>'Ndi khou humbela u vhona Siya nga zwanḍa zwiṭhili! Siphelo o elekanya ngauralo nahone e kha thabelo.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Siphelo o takalesa musi a tshi vhona Siya Kolisi u fhira musi a tshi vhona avha vhaṅwe vhatambi vha ragbii</p>

Ḳiḡwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vho thoma u pfa nga khuwa na nyimbo vha sa athu vhona bisi ya Zwipirimboko. Khathihi fhedzi ha mbo pfala: Siya Kolisi. Siya a mbo tsa a ya fhaḡa vhukati ha tshiḡaraḡa, a lumelisa vhaḡaleli nga u tou vha khaḡa. Mbilu ya Siphelo ya thoma u divhitha nga luvhilo.</p> <p>‘Muhali-wa-vhahali! Mukapuḡeni wa murema wa u thoma wa Zwipirimboko,’ o nyanyuwa tshoḡhe.</p> <p>‘Ndi kho tou humbela u lumelisa Siya vhathuu!’ ndi Siphelo a tshi khou elekanya na u rabela.</p>	<p>Hoo! Ndi tou humbulela uri tshiḡwe tsha tshiitisi tsha uri Siphelo a funese Siya Kolisi ndi ngauri ndi muthu ane a tama u mu edzisela Sipheloni – ndi ene murema wa u tou thoma u vha mukapuḡeni wa thimu ya Zwipirimboko.</p>
<p>Fhedzi-ha, musi Siya a saathu swika kha Siphelo, muḡwe wa vhatambingae a ḡekedza Siya Khaphu ya Webb Ellis. Siya a angaladza iḡa khaphu ḡḡha muyani.</p> <p>Siphelo a pfa muya wawe u tshi revha. ‘Tshantsi tshanga tsho fhira. Ho ngo mmbona na u mmbona!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	
<p>Zwenezwi a tshi tou rembuluwa a tshi ri u humela hayani, a pfa khuwa dzi no dzingisa na ḡḡevhe, dzi pfala dzi henefha tsini nae. Musi a tshi rembuluwa uri a lavhelese hafhu ngei tshiḡaraḡani, a vhona Siya a tshi khou gidima a tshi humela ngeno murahu, a tshi khou khaḡa vhathu. ‘Mudzimu wanga, ndi kh tou humbela u khaḡiwa nga Siya! Ndi Siphelo u ralo a tshi elekanya na u rabela.</p>	
<p>A bonya maḡo o ḡharamudza tshandḡa...</p>	
<p>‘Heloo murathu!’ ndi ipfi iḡine Siphelo a khou iḡi pfa. A tshi bonyolola maḡo, a wana tshifhaḡuwo tsha Siya tsho kotama, o mu sedza. Siphelo zwa mu fara ḡhaha, na ipfi a iḡi tsha bva.</p> <p>Ho no fhira kufhinganyana, a ri, ‘Ni muhali wanga. Ndi khou tama u vha mukapuḡeni wa ragbii sa inwi!’ a ralo.</p> <p>‘Ni tea u shumesa na u ita ḡḡowenḡowe ḡuvha iḡiḡwe na iḡiḡwe,’ ndi Siya a tshi mu vhudza. A kona-ha u mu khaḡa.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Siphelo o vha e na lutamo lwa u tamba ragbii. O vha a tshi tama uri a tambele Zwipirimboko iḡiḡwe ḡuvha. Ndi a ḡivhudzisa uri Siya a nga vha o mu nyanyula kha u tamba ragbii naa?</p>
<p>Musi phareidi yo no fhela Siphelo o tshimbila o imisa tshandḡa muyani. ‘Siya o nkhaḡa! A thi tsha ḡo ḡamba zwandḡa!’ u ralo a tshi vhidzelela nga dakalofulu!</p> <p>Na musi ni tshi bva thoiḡethe naa?’ ndi Mpiḡo a tshi mu swaswedza. ‘Ee, na zwino! Zwitzhili a thi tshee na ndavha nazwo ḡḡe! ndi Siphelo o tou fa nga zwiseo.</p>	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Fhethuvhupo ha tshitori itshi ndi hufhio?	Fhethuvhupo ndi Zwide.
Ri nga humbulela hani uri Siphelo u tamba ragbii?	Ngauri u vhudza Siya uri u tama u vha mukaputeni wa ragbii sa Siya. U tea u vha u tshi tamba ragbii arali u tshi toudou vha mukaputeni.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Siya Kolisi e muhali wa Siphelo?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho aluwa fhethu huthihi. • Ngauri Siya o vha e ene mukaputeni wa murema wa u tou thoma wa Zwipirimboko • Ngauri Siphelo u pfana na u tamba ragbii nahone u touda u tambela Zwipirimboko linwe duvha.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Tama.
 - Ngweṇa.
 - Kapuṭeni.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshiqula tsha musingade;	<i>Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshiqula tshi tshi fhufha.</i>
Vhakoma vha tshi ya Dzaṭa;	
Vha fhirisa muḍinda phanḍa;	
Muḍinda wa u fhunga ṇwando;	
Hii! Hii! Hii!	

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi...
Ndi takadzwa nga musi...
Ndi humbulela uri Siphelo u tama Siya Kolisi nga uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṇwe na iṇwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṇekane phindulo na vhaṇwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

zw	bv	l
a	e	o
n	m	i
b	d	u

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /zw/ na /bv/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṯhe na themba dzo vanganaho (ṯhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṯha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /zw/-/e/-/l/-/a/ = **zwela**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /zw/ kana /bv/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /d/-/o/-/b/-/a/ = **doba**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṯhohwana i no ri: **zw, bv**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṯa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṯele kwa maipfi aya (na maṅwe): **zwela, zwimba, zwienda, zwone, bvuma, bvani, bvela, bvelela, zwi, zwe, doba, deme, luma, lema, maba, meme, nona**

PHUROGIREME YA U ṯHAḽUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/ TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

U DOVHOLOLA U ṬALUTSHEDZA MANWALWA A TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḁo **amba nga zwine vha zwi takalela** kha tshitori: **Siphelo na muhali wawe vha a tangana**
- 2 Nga u modeḁa kha vha sumbedze vhagudi uri vha nea hani mafhungo 1–2 u ṭalutshedza zwe vha **zwi funa nga tshitori**, sa: **Zwe nda zwi funa** kha tshitori ndi musi Siphelo a sa **ṭodi u tamba zwanḁa mafheloni a tshitori**.
- 3 Kha vha imiselele bugu khulwane nḁha u sumbedza vhagudi zwifanyiso. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha sedze izwo zwifanyiso vha humbule nga zwo iteaho.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha humbule nga zwe vha sa zwi takalele nga tshitori na uri ndi ngani?
- 5 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha nekane mihumbulo yavho na kilasi. Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa mafhungo.
- 6 Kha vha ṭalutshedze vha khakhulule thaidzo dzo ḁowealeho u itwa nga vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-zwine tshitori tsha amba ngazwo na phathinara. (*A vho ngo tea u dovholola zwe mugudisi a amba, vha tea u shumisa mihumbulo yavho vhone vhane!*)

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambiri ḁa U shumela ḁa U vhalala 7**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phana-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhalala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalala kana nyito dza u vhalala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

8

THERO:

Mitambo

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha lugise garaṭathanwa/garaṭambalwa na maipfi a sumbedzaho thero ine vha ḍo ṭoda.
- 4 Kha vha engedze zwithu zwine vha ḍo zwi ṭoda kha luvhondo lwa u ṭana thero na ṭafula line la ḍo kunga vhagudi, sa tsumbo: kha vha ḍe na mitambo yo fhambanaho u bva hayani ine vhagudi vha nga tamba.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: mitambo ine ya tamba shangoni nga vhuphara.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 54, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 55 na 56, Kha ri iwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 57, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha mutambo une na nga takalela u tamba ni tshi swika tshikoloni tsha nṭha.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLELE THERO: U LINGA NDIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA VHUVHILI)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Khwezi na mme awe vha tshi khou shuma ngadeni kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: **Kha ri tambe divheke.**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ya: **Mitambo**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuḥuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi mitambo ifhio miswa ye ra guda ngayo?
 - b Phambano vhukati ha mitambo yo fhambanaho?
 - c Ndi nga vhathu vha tshi vhona mitambo kha TV?
 - d Ndi ngani vhathu vha tshi tamba mitambo yo fhambanaho?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Sekwa.
 - Mulayo.
 - Kuvhanganya.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshidula tsha musingaḡe;	<i>Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshidula tshi tshi fhufha.</i>
Vhakoma vha tshi ya Dzaḡa;	
Vha fhirisa muḡinda phanda;	
Muḡinda wa u fhunga n'wando;	
Hii! Hii! Hii!	

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale: (*mbalo i fhambana zwi tshi ya nga luambo*)
 - a zwela
 - b zwone
 - c zwimba
 - d zwi
 - e bvuma
 - f bvani
 - g bvela
 - h bvelela
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Kha ri tambe duvheke**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Ñwalani nga mulayo muthihi wa mutambo u ne na takalela u tamba.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA: kha mutambo...ni tea....

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ñwala nga mulayo u ne vha takalela u tamba.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: muthihi wa milayo ya mudzumbamo ndi uri, muthu ane a khou vhalela u tea u vala maṭo – a vula maṭo u vha a tshi khou fhura.
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha muthu a ne a khou vhalela o vala maṭo.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo,** u fana na: Kha mutambo wa mudzumbamo ni tea u vala maṭo arali ni tshi khou vhalela.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudiswa nga milayo ya mitambo yo ḍowealeho.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: Kha bola ya milenzhe ni tea u shumisa milenzhe fhedzi, kha duvheke ni tea u wisa thawara, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mutambo ufhio une na u takalela? Milayo yawo ndi ifhio?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ñwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga mulayo muthihi.
- 6 Vha tea u amba uri: Kha mutambo..... ni tea u
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ñwala mihumbulo yavho!

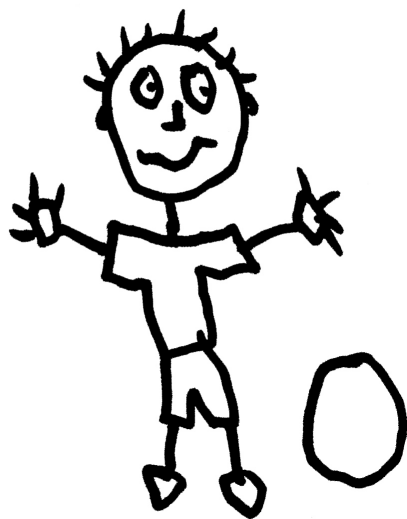
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzīleibūlu.
- 5 Kha vha tūtuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na mūwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhuntha vhu no swikelea nga māto** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya dūvha.*

A ku shumiswi zwanda ku
mutambo wa polo ya
milenzhe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi theshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /**nd**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /**nd**/ u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /**nd**/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ndila, ndou, ndevhe**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **ndala, ndevhe, ndila, nduhu, ndou**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

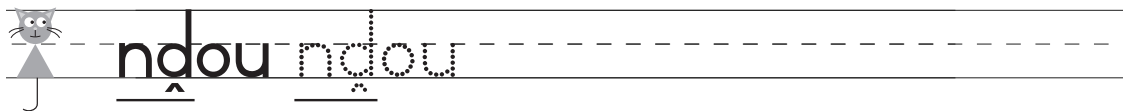
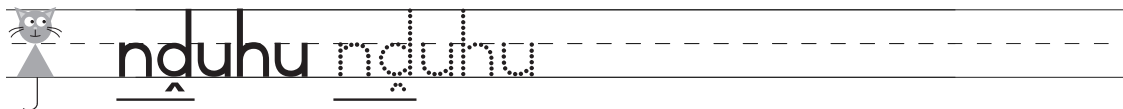
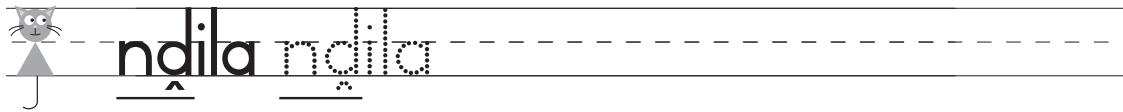
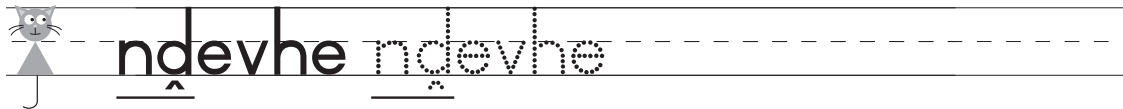
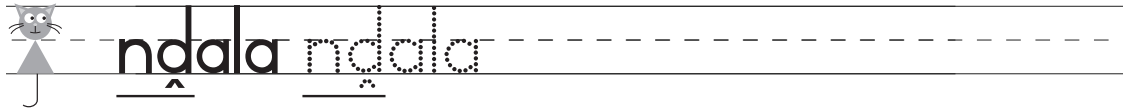
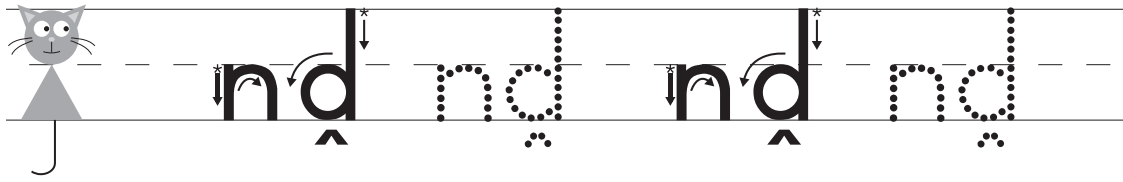
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **nd**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḷa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḷa tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA / KHUMBULELO

Maṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Kha ri tambe divheke</u></p> <p>Tshinedu o vha o ḡa u dala ha mmame wawe Soweto nga Khirisimusi. Bulelwa o vha dala-vho ha makhulu wawe. Mudzuli o vha o ḡa u dalela vhazwala vhawe. Vhuraru havho a vho ngo lenga u vha dzikhonani.</p> <p>'Ndi khou borea,' hu amba Bulelwa, 'Kha ri tambe Toti.'</p> <p>'Nḡe a thi u ḡivhi hoyo mutambo,' ndi Tshinedu a no ralo, 'Khezwi ri sa tambu divheke.'</p> <p>'Khezwi ri sa tambu Tshikhago? Ndi mutambo u no takadzesa!' hu amba Mudzuli.</p> <p>'Tshikhago? dzina ḡa hone ḡi pfala sa ḡa ḡorobo musi – a si dzina ḡa mutambo heḡo!' ndi Bulelwa a tshi ita na u shanda maḡo.</p> <p>Vha dzula fhasi vha tshi ḡaḡisana nga uri ndi mutambo ufho une vha nga tamba. Vha ḡaḡisana vho ḡaḡisana nga mutambo wonewone une vha nga tamba.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi mutambo ufho une vha ḡo pfana uri vha tambu wone.</p>
<p>'Ho luga-ha!' Bulelwa o fhedzisela u kundwa, 'Ri nga kha ḡi tambu yenyoye divheke ya hone arali i yonyonye. I tambu hani?'</p> <p>Tshinedu a mbo ḡi takuwa. 'Zwo luga, arali ri tshi khou ya u tambu Bathi, ri tea u vha ri na zwikoḡikoḡi zwivhili na bola.'</p> <p>'Zwi fana na Tshikhago musi!' hu amba Mudzuli.</p> <p>'Na kha Toti i tea u vha na zwikoḡikoḡi zwivhili na bola u itela u kona u tambu,' Hu amba Bulelwa</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri mitambo iyi vhuraru hayo divheke (Tshikhago na Toti) yoḡhe i tambu hu na zwikoḡikoḡi na bola.</p>
<p>'Ri tea u thoma nga u ita thimu mbili. Inḡe thimu i mudavhini ngeno inḡe i tshi khou doḡela. Thimu i re mudavhini i tea u ḡidima i tshi lingedza u ḡhophu zwikoḡikoḡi zwa fhaḡa thawara ḡhukhu,' Tshinedu a tshi isa phanḡa a ri: 'U bva afho, vha tea u ḡidimela hune ha winiwa hone!'</p> <p>'Musi izwo zwi fana na Toti!' ndi Bulelwa a tshi dovhohosa hafhu.</p> <p>'Mulayo wa hone u ḡi fana na wa Tshikhago,' Mudzuli na ene u khou dovhohosa.</p>	<p>Hu tou nga milayo minzhi ya mitambo iyi miraru i a fana. Ndi ḡivhudzisa uri mitambo iyi i fhambana nga mini?</p>

Mañwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
‘Zwa vhukuma?’ Tshinedu u a vhudzisa, ‘Zwi pfala zwi tshi mangadza!’	
<p>Tshinedu u a isa phanḁa. ‘Mushumo wa thimu i no khou dobela ndi u rwa vha iḁa inwe thimu nga bola. Miraḁo ya iḁa inwe thimu i fanela u lingedza u tinya uri bola i si vha rwe! Arali ya vha rwa, vha tea u dzula fhasi.</p> <p>‘Zwi tou fana na zwa Toti!’ Bulelwa u ralo a tshi vhone o ḁaḁa.</p> <p>‘Milayo ya hone i tou fana na Tshikhago kwakwakwa!’ hu amba Mudzuli.</p> <p>‘Zwa vhukuma?’ ndi Tshinedu a no ralo, ‘Zwithu zwa hone, ngohoi!’</p>	<p>Hezwi vha tshi amba vha tshi ya phanḁa, zwi tou vha khagala khavho uri milayo ya hone u sumbedza u fana.</p> <p>Ndi tou humbulela uri vhoṭṭhe vha khou pfa vho ḁaḁa.</p>
<p>Zwino, thimu i no khou dobela i tea u fha thimu i re ngomu bola. Mutambi muñwe na muñwe wa iyi thimu u na zwikhala zwiraru zwa u posa bola vha tshi lingedza u thefula tshiṭhopho tsha zwikoṭikoṭi.’ ndi Tshinedu a tshi ṭalutshedza.</p> <p>‘Yoo! I tou fana na kha Toti,’ Bulelwa u a ḁadzisa. ‘Arali thimu ya thefula tshiṭhopho, vha a wina phointhi, na u wana tshifhinga kana tshikhala tshinwe hafhu tsha u tamba?’</p> <p>‘Ee!’ hu amba Tshinedu, a tshi vhone o ḁaḁa. ‘Ni zwi ḁivhela ngafhi inwi?’</p> <p>‘Heyi i tou nga Toti ngoho! Ndi mutambo muthihi! ndi Bulelwa a tshi sea.</p> <p>‘Na wa Tshikhago wo tou rali! ndi Mudzuli e nga fhaḁa. Zwi tou fana ngauri a thi ri arali hu si vhe na muthihi kha thimu ane a thefula zwikoṭikoṭi, vha iḁa inwe thimu vha fhiwa tshikhala tsha u tamba?’</p> <p>‘Ee!’ Tshinedu u a tenda ‘Na divheke i tou ralo!’</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri havha vhana vhoṭṭhe mutambo wonoyu muthihi vha a u funa – fhedzi u vhidzwa nga madzina o fhambanaho vhuponi ho fhambanaho! Zwi nga vha zwo vha ḁaḁisa vhukuma hezwi zwithu!</p>
<p>‘Aha, kha ri ye u ṭoḁa zwikoṭikoṭi!’ ndi Bulelwa a no ralo. Vha mona na miḁi vha tshi humbela zwikoṭikoṭi kha vhahura vhavho.</p>	
<p>Musi vha tshi swika muḁini wa u fhedza tshiṭaraṭani itshi, Tshinedu a vhudzisa a ri, ‘Vha nga ri fha-vho zwikoṭikoṭi zwa u tamba divheke?’</p> <p>Mufumakadzi vha henefho muḁini vha vha vhudza uri vha lindele. Vha vhuya vho gagaḁela puḁasiṭiki ḁo ḁalaho zwikoṭikoṭi.</p> <p>‘Hone no vha ni tshi zwi ḁivha uri vhañwe vhatu vha ri uyu mutambo u pfi Tshikhago?’ vha ralo vho tou fa nga zwisea, ‘ngeno vhañwe vha tshiri u pfi Toti! Iḁanu lingedza u zwi elekanya!’</p>	<p>Havha mufumakadzi vha a zwi ḁivha uri mutambo uyu u na madzina o fhambanaho! Fhedzi ndi a kona u humbulela uri vhana kha tshiṭori itshi ndi hone vha tshi khou zwi ḁivha ṅamusi!</p>

Mañwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Mafheleloni vho mbo ñi vha wana zwiikoṱikoṱi zwo linganaho. Tshinedu Bulelwa na Mudzuli vha lavhesana vha mwemwela, Kha ri tambe divheke-Tshikhago-Toti' ndi Mudzuli a no ralo, o tou liḡe nga zwiseo.	Havha vhana vho fhedza tshifhinga tshilapfu vho ḡaḡa! Ndi tou humbulela uri vho shandula dzina ḡa mutambo u itela uri vhañwe vhatu vha zwi ḡivhe uri ndi mutambo u re na madzina o fhambanaho!
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulondavhelewa
Fhethuvhupo ha tshixori itshi ndi hufhio?	Tshixori tshi khou bvelela Soweto, nga tshifhinga tsha u awela tsha Khirisimusi.
Madzina mararu o fhambanaho a mutambo uyu ndi afhio?	divheke, Toti, Tshikhago
Mbudziso ya ngani	Phindulondavhelewa
Ndi nga mini vhabvumbedzwa vha itshi tshixori vho ḡaḡa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ndi ngauri vho vha vha tshi vhona u nga vha khou amba nga mitambo yo fhambanaho, fhedzi vho vha vha tshi khou amba nga mutambo wonoyo muthihi! • Ndi ngauri vho vha vha tshi vhona u nga vha khou amba nga mitambo yo fhambanaho, ngeno milayo yoṱhe ya uyu mutambo i tshi fana! • Ndi ngauri vho vha vha sa zwi ḡivhi uri mutambo une vha u funesa u nga vha na madzina o fhambanaho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoṱhe, muñwe na muñwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṱalutshedze kiḡasi yoṱhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṱalutshedze kiḡasi yoṱhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwiḡhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraruru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

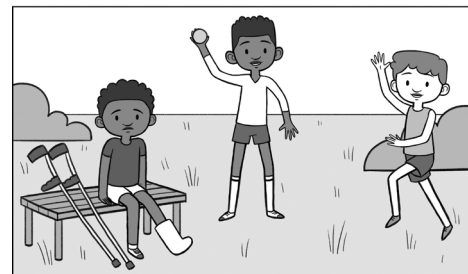
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshiṭhopho.
 - Thawara.
 - Wisa.
 - Zwikoti.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshiḡula tsha musingaḡe;	Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshiḡula tshi tshi fhufha.
Vhakoma vha tshi ya Dzaṭa;	
Vha fhirisa muḡinda phanḡa;	
Muḡinda wa u fhunga ṅwando;	
Hii! Hii! Hii!	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /vh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /vh/ u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga /vh/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **vhumba, vhone, vhalala**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali; **vhalala, vha, vhone, vhenge, vhumba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

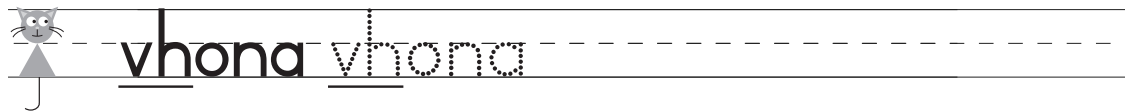
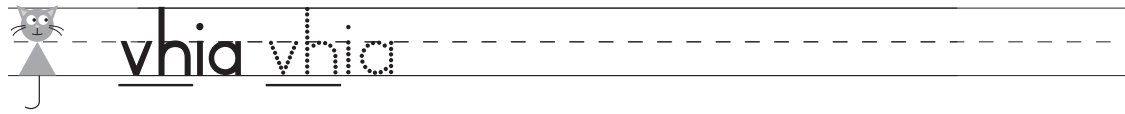
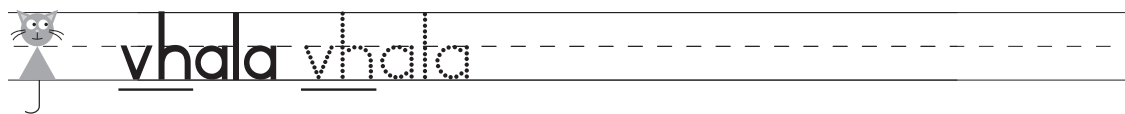
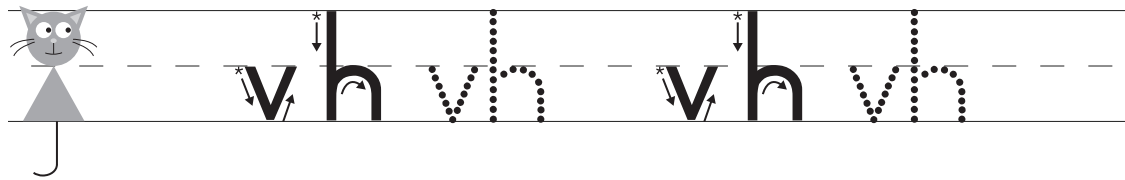
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **vh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhone vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: N̄walani tshifanyiso tsha mutambo une na na ṭoḁa u guda u tamba

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U N̄WALA: ndi khou ṭoḁa u guda...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusi, vhagudi vha ḁo ola nga mutambo une a vha koni u tamba fhedzi vha ṭoḁa u guda u tamba.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi takalela u guda u tamba khirikhethe.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vho fara bethe ya khirikhethe.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi lin̄we na lin̄we kutalo, u fana na: Ndi ṭoḁa u guda u tamba khirikhethe.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudiswa nga mitambo miswa.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: hoki, dzhiminasitiki, u bambela, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi mutambo ufhio une na ṭoḁa u guda u tamba?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze mutambo une vha ṭoḁa u guda u tamba.
- 6 Vha tea u amba uri: ndi ṭoḁa u guda ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhadze nga zwe vha n̄wala.

- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebuu.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2-3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muunwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha iwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhuntha hu no swikelea nga mau** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya uvha.*

Ndi toda u guda u bambela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phan da-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ndala**
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**nd**/ - /**a**/-/**l**/-/**a**/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**nd**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**a**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **ndala**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**nda**/ - /**la**/ = **ndala**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **vhona**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ndila**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /**nd**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /**i**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /**l**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**nd**/-/**i**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **ndila**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /**ndi**/ - /**la**/ = **ndila**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **vhala**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: KHUMBULELO

Maṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Kha ri tambe Duvheke</u></p> <p>Tshinedu o vha o ḡa u dala ha mmame wawe Soweto nga Khirisimusi. Bulelwa o vha dala-vho ha makhulu wawe. Mudzuli o vha o ḡa u dalela vhazwala vhawe. Vhuraru havho a vho ngo lenga u vha dzikhonani.</p> <p>'Ndi khou borea,' hu amba Bulelwa, 'Kha ri tambe Toti.'</p> <p>'Nḡe a thi u ḡivhi hoyo mutambo,' ndi Tshinedu a no ralo, 'Khezwi ri sa tambu divheke.'</p> <p>'Khezwi ri sa tambu Tshikhago? Ndi mutambo u no takadzesa!' hu amba Mudzuli.</p> <p>'Tshikhago? dzina ḡa hone ḡi pfala sa ḡa ḡorobo musi – a si dzina ḡa mutambo heḡo!' ndi Bulelwa a tshi ita na u shanda maḡo.</p> <p>Vha dzula fhasi vha tshi ḡaḡisana ngauri ndi mutambo ufhiu une vha nga tamba. Vha ḡaḡisana vho ḡaḡisana nga mutambo wonewone une vha nga tamba.</p>	<p>Ndi a zwi elelwa uri vhabvumbudzwa vhoḡhe vha re tshitorini itshi vha vhidza mutambo muthihi nga madzina o fhambanaho! Vhabvumbudzwa avha vhoḡhe vha bva fhethu ho fhambanaho. Ndi a kona u humbulela uri mutambo uyu u vhidzwa nga madzina o fhambanaho fhethu ho fhambanaho.</p>
<p>'Ho luga-ha!' Bulelwa o fhedzisela u kundwa, 'Ri nga kha ḡi tamba yeneyo divheke ya hone arali i yoneyone. I tambu hani?'</p> <p>Tshinedu a mbo ḡi takuwa. 'Zwo luga, arali ri tshi khou ya u tamba divheke, ri tea u vha ri na zwikoḡikoḡi zwivhili na bola.'</p> <p>'Zwi fana na Tshikhago musi!' hu amba Mudzuli.</p> <p>'Na kha Toti i tea u vha na zwikoḡikoḡi zwivhili na bola u itela u kona u tamba,' Hu amba Bulelwa</p>	
<p>'Ri tea u thoma nga u ita thimu mbili. Inḡe thimu i mudavhini ngeno inḡe i tshi khou dobela. Thimu i re mudavhini i tea u gidima i tshi lingedza u ḡhophu zwikoḡikoḡi zwa fhaḡa thawara ḡhukhu,' Tshinedu a tshi isa phanḡa a ri: 'U bva afho, vha tea u gidimela hune ha winiwa hone!'</p> <p>'Musi izwo zwi fana na Toti!' ndi Bulelwa a tshi dovholosa hafhu.</p> <p>'Mulayo wa hone u ḡi fana na wa Tshikhago,' Mudzuli na ene u khou dovholosa.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri</p> <p>Tshinedu u khou pfa o ḡaḡa ngauri u ri, 'Zwi pfala zwi tshi mangadza!'</p>

Maṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Zwa vhukuma?' Tshinedu u a vhudzisa, 'Zwi pfala zwi tshi mangadza!'</p>	
<p>Tshinedu u a isa phanḁa. 'Mushumo wa thimu i no khou dobela ndi u rwa vha iḁa inwe thimu nga bola. Miraḁo ya iḁa inwe thimu i fanela u lingedza u tinya uri bola i si vha rwe! Arali ya vha rwa, vha tea u dzula fhasi.</p> <p>'Zwi tou fana na zwa Toti!' Bulelwa u ralo a tshi vhone o ḁaḁa.</p> <p>'Milayo ya hone i tou fana na Tshikhago kwakwakwa!' hu amba Mudzuli.</p> <p>'Zwa vhukuma?' ndi Tshinedu a no ralo, 'Zwithu zwa hone, ngohoi!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Tshinedu o ḁaḁa ngauri uri, hezwi zwi a takadza</p> <p>Ndi a humbulela uri ha zwi ṭalukanyi uri uri vha khou amba nga ha mutambo muthihi.</p>
<p>Zwino, thimu i no khou dobela i tea u fha thimu i re ngomu bola. Mutambi muṅwe na muṅwe wa iyi thimu u na zwikhala zwiraru zwa u posa bola vha tshi lingedza u thefula tshiṭhopho tsha zwikoṭikoṭi.' ndi Tshinedu a tshi ṭalutshedza.</p> <p>'Yoo! I tou fana na kha Toti,' Bulelwa u a ḁadzisa. 'Arali thimu ya thefula tshiṭhopho, vha a wina phointhi, na u wana tshifhinga kana tshikhala tshinwe hafhu tsha u tamba?'</p> <p>'Ee!' hu amba Tshinedu, a tshi vhone o ḁaḁa. 'Ni zwi ḁivhela ngafhi inwi?'</p> <p>'Heyi i tou nga Toti ngoho! Ndi mutambo muthihi! ndi Bulelwa a tshi sea.</p> <p>'Na wa Tshikhago wo tou rali! ndi Mudzuli e nga fhaḁa. Zwi tou fana ngauri a thi ri arali hu si vhe na muthihi kha thimu ane a thefula zwikoṭikoṭi, vha iḁa inwe thimu vha fhiwa tshikhala tsha u tamba?'</p> <p>'Ee!' Tshinedu u a tenda 'Na divheke i tou ralo!'</p>	<p>Tshinedu u vhona u nga u khou ṭalutshedza mutambo wo fhambanaho na miṅwe, fhedzi khonani dzawe dzi sumbedza u ḁivha milayo yawo! Ndi tou humbulela uri nzulele iyi i khou ḁaḁisa Tshinedu!</p>
<p>'Aha, kha ri ye u ṭoḁa zwikoṭikoṭi!' ndi Bulelwa a no ralo. Vha mona na miḁi vha tshi humbela zwikoṭikoṭi kha vhahura vhavho.</p>	
<p>Musi vha tshi swika muḁini wa u fhedza tshiṭaraṭani itshi, Tshinedu a vhudzisa a ri, 'Vha nga ri fha-vho zwikoṭikoṭi zwa u tamba divheke?'</p> <p>Mufumakadzi vha henefho muḁini vha vha vhudza uri vha lindele. Vha vhuya vho gagaḁela puḁasiṭiki ḁo ḁalaho zwikoṭikoṭi.</p> <p>'Hone no vha ni tshi zwi ḁivha uri vhanwe vhatu vha ri uyu mutambo u pfi Tshikhago?' vha ralo vho tou fa nga zwisea, 'ngeno vhanwe vha tshiri u pfi Toti! ḁanu lingedza u zwi elekanya!'</p>	<p>Ndi tou humbulela uri vho pfa zwo vha mangadza vha tshi pfa avha muhulwane vha tshi amba ngaurali, ngauri zwo vha dzhiela tshifhinga tshilapfu u vhona uri mutambo uyu u na madzina manzhi o fhambanaho.</p>

Mañwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Mafheleloni vho mbo ñi vha wana zwiñkoñikoñi zwo linganaho. Tshinedu Bulelwa na Mudzuli vha lavhesana vha mwemwela, Kha ri tambe divheke-Tshikhago-Toti' ndi Mudzuli a no ralo, o tou liñe nga zwiseo.	Ndi tou humbulela uri a zwi seisi zwone. Zwo vha dzhiela tshifhinga tshilapfu u ñalukanya uri vha khou amba nga mutambo muthihi! Vho fhedza tshifhinga tshilapfulapfu vho ñaña!
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulondavhelewa
Ri nga humbulela hani uri vhabvumbudzwa vha bva fhethu ho fhambanaho vhuraru havho?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vhoñhe vho tou ña u dalela mashaka afho Soweto. • Ngauri ndi hone vha tshi khou thoma vhukonani. • Ngauri vhoñhe vha na madzina o fhambanaho a mutambo muthihi.
Ndi mini zwine avha vhana vha tea u kuvhanganya musi vha sa athu thoma u tamba?	Vha tea u kuvhanganya zwiñkoñikoñi.
Mbudziso ya ngani	Phindulondavhelewa
Ndi ngañi vhabvumbudzwa avha vho sea musi tshiñori tshi tshi fhela?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri zwo vha dzhiela tshifhinga tshilapfu u ñalukanya uri vho vha vha tshi khou amba nga muambo muthihi. • Ngauri vho fhedza tshifhinga tshilapfusa vho ñaña. • Ngauri dzina ña mutambo ña divheke-Tshikhago-Toti ño lapfesa nahone ñi a seisa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nñila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kñlasi yoñhe, muñwe na muñwe e na **Bambiri ña U shumela ña U vhala 8.**
- 2 Kha vha ñalutshedze kñlasi yoñhe **Nyito ya 1** ya **Ñavhuña.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ñalutshedze kñlasi yoñhe **Nyito ya 2** ya **Ñavhuña.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ñadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwiñhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ñalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Kora/nwisa.
 - Ṭaṭisa.
 - Ṭaṭisana.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshiqula tsha musingaḡe;	<i>Vhagudi vha tou tumba vha edzisela tshiqula tshi tshi fhufha.</i>
Vhakoma vha tshi ya Dzaṭa;	
Vha fhirisa muḡinda phanḡa;	
Muḡinda wa u fhunga nṱando;	
Hii! Hii! Hii!	

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori hetshi tshi amba nga...
Mulayo muthihi wa divheke ndi...
Hetshi tshiṭori tshi ṭumekana na thero yashu ya mitambo ngauri ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inṱwe na inṱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nṱekane phindulo na vhaṱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

nd	vh	l
a	e	i
o	u	n
g	m	b

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /**nd**/ na /**vh**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṯhe na themba dzo vanganaho (ṯhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṯha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**nd**/ - /**a**/-/**l**/-/**a**/ = **ndala**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho - a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**nd**/ kana /**vh**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**g**/-/**u**/-/**m**/-/**a**/ = **guma**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṯhohwana i no ri: **nd**, **vh**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṯa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṯele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ndala**, **ṅdevhe**, **ṅdila**, **ṅdou**, **vhalala**, **vha**, **vhona**, **vhenga**, **vhumba**, **guma**, **gamu**, **luma**, **lela**, **omba**, **mema**

PHUROGIREME YA U ṯHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: KHUMBULELO/MANWELEDZO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bambiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do shumisa **khumbulelo** vha dovha hafhu vha ola nga zwine zwi nga bvelela arali tshitori tsha ya phanda.
- 3 Kha vha **modele** u shumisa **khumbulelo** nga zwine zwi nga bvelela arali tshitori tsha bvele phanda, sa; ndi humbulela u nga ri vhabvumbedzwa tshitorini vha do tamba mutambo divha lothe, u swika li tshi kovhela!
- 4 Kha vha ole tshifanyiso tsha Bulelwa, Chinedu na Xihlala vha tshi khou tamba divheke kha bodo ya tshoko .
- 5 Tshi no tevhelela, kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ya u humbulela nga zwine zwi nga itea arali tshitori tsha bvele phanda.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha vale maṭo. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha vule maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela nga zwine zwi nga itea arali tshitori tsha bvele phanda.
- 8 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha nekane mihumbulo na phathinara nga zve vha ola.

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muṁwe na muṁwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zve vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalala kana nyito dza u vhalala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

9

THERO:

Zwiguluzwana zwiraru

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona sa tsumbo, zwifanyiso zwa zwiguluzwana zwiraru.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Ṭhoḍisiso ya phukha dzo fhambanaho.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 58, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 29, Kha ri ite nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 30, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha ṭarelwa.

Musumbuluwo

Nyito dza orala

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha gwati la Bugu Khulwane kha tshitori tsha: **zwiguluzwana zwiraru**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi:**zwiraru zwituku**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a No no vhuya na pfa nga ha itshi tshitori?
 - b Nguluvhe dzi shumisa zwishumiswa de u fhaṭa?
 - c Ndi nnyi are murahu hadzo?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Fhaṭa.
 - Zwishumiswa.
 - Khwaṭha.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ndi mpandasese Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku itani fhaḁa? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nḡe a ri ḡi khanga Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḡa kha phanḡa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ḡoḡa muthu ane vha sa khou mu ḡivha kana u mu vhona zwavhuḡi.</i>
Na mutshila wakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḡa kha phanḡa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ḡoḡa muthu ane vha sa khou mu ḡivha kana u mu vhona zwavhuḡi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmee!	

Muḡwalo

Minete ya 15

- Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḡḡowedzo.
- Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḡwale: (mbalo i fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - sase
 - nona
 - pala
 - kala
 - zipi
 - rema
 - zwela
 - bvuma
 - ḡḡala
 - vhala
- Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḡe.
- Kha vha ḡwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iḡwe.

PHUROGIREME YA U ḡḡADUKANYA MUḡWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **zwiguluzwana zwiraru**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumejanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḍivhadze vhagudi ḍivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: ṅwalani nga zwishumiswa zwine na nga shumisa u fhata.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U ṅWALA: Ndi khou ṭoda u fhata...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga zwishumiswa zwine vha zwi shumisa u fhata.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri Ndi ṭoda u fhata nṅdu yanga nga matombo ngauri o khwatha.
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou dobela matombo a u fhata nṅdu.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: Ndi ṭoda u fhata nṅdu yanga nga matombo.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi na vhagudiswa nga zwishumiswa zwa u fhaṭa.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: zwidina, thophe, bulannga, semennde, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi zwishumiswa zwifhio zwine vha zwi shumisa u fhaṭa?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze nga zwishumiswa zwine vha ḁo shumisa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi toda u...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala mihumbulo yavho!

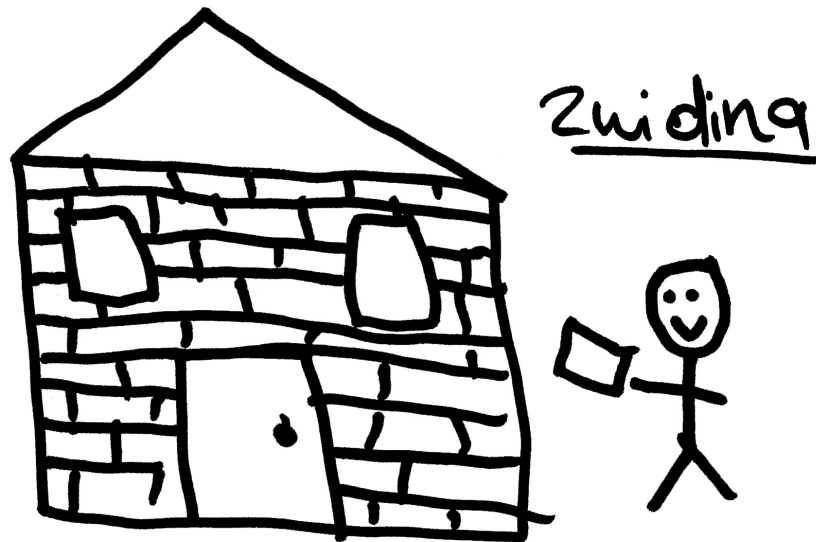
U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḁu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.*

Ndi toda u thata ndu ya
Zwidina.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nḡha magaraḡatai oḡhe o gudwaho nga iyi themo:
/k/ /p/ /n/ /ḡ/ /s/ /t/ /w/ /x/ /v/ /y/ /z/ /r/ /zw/ /bv/ /nd/ /vh/
- 2 Kha vha imisele nḡha magaraḡatai nga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaḡatai ḡi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḡe vha fhaḡe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaḡa na u ḡwala maipfi manzhi ane vha nga a kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muḡwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḡedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuḡwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḡi thoma nga danzi ḡa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ḡwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 Gugu vho dzula.

 Gugu vho dzula kha labi.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: ṬALANI MAÑWALWANI

Ṭinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Zwiguluzwana zwiraru</p> <p>Kalekale ho vha hu na zwiguluzwana zwiraru. Izwi zwiguluzwana zwo vha zwo no aluwa. Tshifhinga tsho swika tsha uri zwi pfuluwe afha hayani zwi ḡifhaṭele miḡi yazwo! Zwa mbo ḡi onesa mme azwo.</p>	<p>Zwiguluzwana zwo vha zwi tshi khou ya ngafhi? Hoo! Zwo vha zwi tshi khou ya u ḡifhaṭela miḡi yazwo!</p>
<p>'Ni fhaṭe nnḡu dzo khwaṭhaho!' ndi mme azwo vha tshi vhidzelela, 'Ni thanye phele khulukhulu ya tshiṭuhu!'</p>	
<p>Musi zwi nḡilani, zwa vhona phele khulukhulu ya tshiṭuhu i tshi khou zwi tevhela, 'Ri tea u fhaṭa nnḡu dzashu nga u ṭavhanya!' ndi zwiguluzwana zwi tshi tendelana.</p>	<p>Ndi nnyi we a vha a tshi khou tevhela zwiguluzwana? Hoo! Ndi phele khulukhulu ya tshiṭuhu!</p>
<p>Tshiguluzwana tsha u thoma tsha renga hatsi. Tsha shuma nga u ṭavhanya tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho.</p> <p>Tshiguluzwana tsha vhuvhili tsha renga basha. Tsha shuma nga u ṭavhanya tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho.</p>	
<p>Tshiguluzwana tsha vhuraru tsha renga zwidina na daka ḡa u farekanya zwidina. Tsha shuma nga u ṭavhanya na nga vhuronwane tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho yo khwaṭhaho.</p>	<p>Zwiguluzwana zwo shumisa mini kha u fhaṭa nnḡu? Hoo, ndo guda uri tshiguluzwana tsha u thoma tsho shumisa hatsi, tshiguluzwana tsha vhuvhili tsho shumisa basha, ngeno tshigudwana tsha vhuraru tsho shumisa zwidina!</p>

VHEGE YA 9

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Liṅwe ḡuvha vhusiku phele khulukhulu ya tshiṭuhu ya mbo swika ya vhona tshiguluzwana tsha u thoma tshi ṅḡuni yasho ya hatsi. 'Hee iwe kuguluzwana, kuguluzwana wee, mmvulele! hu vhidzelela phele. Tshiguluzwana tsha fhindula, 'Na luthihi! Ndi nga si vuwe ndo vula vothi ḡanga!' Phele ya sinyuwa. Ya vhidzelela, 'Izwo ndi ḡo vhudzula nda vhudzula u swikela ṅḡu i tshi wela ngomu!' Nangoho ya ita ngauralo. Tshiguluzwana tsha u thoma tsha shavhela ha khaladzi atsho ṅḡuni ya basha.</p>	<p>Ho bvelela mini kha kuḡu kwa u thoma? Yowee! Ndi guda uri yo vhudzulwa ya wa!</p>
<p>Phele khulukhulu ya tshiṭuhu ya mbo swika ya khokhonya kha vothi ḡa ḡḡa ṅḡu ya basha.</p> <p>'Hee zwiguluzwana, zwiguluzwana wee, mmvuleleni! hu vhidzelela phele.</p> <p>Zwiguluzwana zwa vhidzilela, 'Na luthihi! Ri nga si vuwe ro vula vothi!'</p> <p>Phele ya tou ṅaṅa u sinyuwa. Ya vhidzelela, 'Izwo ndi ḡo vhudzula nda vhudzula u swikela ṅḡu i tshi wela ngomu! Nangoho ya ita ngauralo. Zwiguluzwana zwivhili zwa shavhela ha khaladzi azwo ṅḡuni ya zwidina.</p>	<p>Ho bvelela mini kha kuḡu kwa vuvhili? Yawee! Ndi guda uri kwo vhudzulwa kwa wa!</p>
<p>Phele khulukhulu ya tshiṭuhu ya vha yo swika, Ya khokhonya kha vothi ḡa ḡḡa ṅḡu ya zwidina.</p> <p>'Hee zwiguluzwana, zwiguluzwana wee, mmvuleleni! hu vhidzelela phele.</p> <p>Zwiguluzwana zwa vhidzilela, 'Na luthihi! Ri nga si vuwe ro vula vothi!'</p> <p>Phele ya tou ṅaṅa u sinyuwa tshoṭhe zwino. Ya vhidzelela, 'Izwo ndi ḡo vhudzula nda vhudzula u swikela ṅḡu i tshi wela ngomu!</p>	
<p>Phele ya vhudzula yo vhudzula. Ya vhudzula yo vhudzula. Zwa sokou sea zwi tshi ṅanama ngauri yo balelwa u wisa ḡḡu ya zwidina! Zwiguluzwana zwa fhedza zwo tsireledzea.</p>	<p>Ho itea mini kha kuḡu kwa vhuraru? Hoo! Kwo vha kwo khwaṭhesa!</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Zwiguluzwana zwi shumisa mini kha u fhaṭa nṅḁ dzazwo?	Vha shumisa hatsi, basha na zwidina.
Ndi nnyi ane a khou pandamedza zwiguluzwana zwiraru?	Phele khulukhulu ya tshiṭuhu!
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini zwiguluzwana zwo shavhela ṅuni ya zwidina?	<ul style="list-style-type: none"> • Nṅḁ mbili dza u thoma dzo vhudzulwa dza wa. • Zwiguluzwana zwo shavhela ṅuni ya khaladzi azwo. • Nṅḁ iyi ya khaladzi azwo a i vhudzulwi ya wa. • Zwiguluzwana zwi khou ofha u ḽiwa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḽasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kḽasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kḽasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

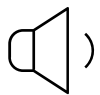
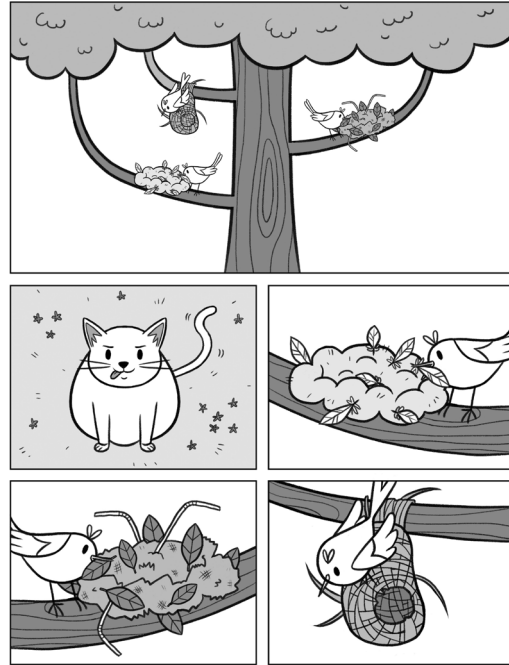
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS..
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Zwidina.
 - Daka.
 - Tsileledzea.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Ndi mpandasese Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Ku itani fhaĵa? Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Nġe a ri ĵi khanga Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Na mutshila wakwo Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanġa kha phanġa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou țoġa muthu ane vha sa khou mu ḑivha kana u mu vhona zwavhuġi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmee!	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

U dovholola maiipfi.

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa**MINETE YA 15**

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭa tai.
- 2 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muñwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḽedere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuñwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḽi thoma nga Danzi ḽa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ñwalulula mafhungo kha bugu dzavho

Nḽou i na nḽevhe khulu.

Vha vhenḽa u vhalala.

PHUROGIREME YA U ṽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Plane na Mvetamveto

THERO: Ñwalani nga mubvumbedzwa ane na mu takalela kha tshiṽtori tsha zwiguluzwana zwiraru.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale fhungo ḽithihi.

FUREME YA U ÑWALA: mubvumbedzwa ane na mu takalela ndi...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṽalutshedze uri ñamusu, vhagudi vha ḽo ñwala nga mubvumbezwa ane na mu takalela kha tshiṽtori tsha zwiguluzwana zwiraru.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**

- 3 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi takalela tshiguluzwana tsha vhuraru ngauri tsho fhaṭa nṁdu yo khwaṭhaho.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisel**o kha u ola tshifanyiso tshavho tsha tshiguluzwana tsha vhuraru.
- 5 Kha vha talutshedze uri vha ḁo ṁwala aipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṁwe na liṁwe, u fana na: mubvumbezwa ane na mu takalela kha tshitori tsha zwiguluzwana zwiraru.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshitou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṁwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi nga vhabvumbedzwa kha tshitori tsha zwiguluzwana zwiraru vhe na vhagudiswa
- 2 Kha vha ṁwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: tshiguluzwana tsha u thoma, tshiguluzwana tsha vhuvhili, ṭarelwa lihulu li sa fulufhedzei.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: mubvumbedzwa ane vha mu takalela?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṁwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga ha mubvumbedzwa ane na mu takalela.
- 6 Vha tea u amba uri: mubvumbedzwa ane na mu takalela ndi...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṁwala mihumbulo yavho!

U ṁWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṁwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha ṁwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḶu.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṁwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha ṁwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha hu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.*

Tshiguluzwana zwa u
fhedza ndi tshone
mybrumbedzwa ane nda
mutakalela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Shumisani maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: **pala; kala**
- 2 Kha vha bule ipfi: **pala**
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /p/ - /a/ - /l/ - /a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi iḷo: /p/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi iḷo: /a/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi iḷo: /l/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi iḷo: /a/.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi iḷo kha bodo ya tshoko: **pala**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /pa/ - /la/ = **pala**.
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **kala**

RINE RI DO

- 1 Dovahani ni shumise maṅwe maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: **teta; tata**
- 2 Kha vha bule ipfi: **teta**
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /t/ - /e/ - /t/ - /a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi iḷo: /t/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi iḷo: /e/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi iḷo: /t/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi iḷo: /a/.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi iḷo kha bodo ya tshoko: **teta**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /te/ - /ta/ = **teta**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **tata**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: ṬALANI MAṆWALWANI

Ṭinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zwiguluzwana zwiraru</p> <p>Kalekale ho vha hu na zwiguluzwana zwiraru. Izwi zwiguluzwana zwo vha zwo no aluwa. Tshifhinga tsho swika tsha uri zwi pfuluwe afha hayani zwi ḡifhaṭele miḡi yazwo! Zwa mbo ḡi onesa mme azwo.</p>	<p>Ndi ngani zwiguluzwana zwo vha zwi tshi khou onesa mme azwo? Hoo! Ndi ngauri zwo vha zwo no aluwa zwi tshi khou pfuluwa afha hayani!</p>
<p>'Ni fhaṭe nnḡu dzo khwaṭhaho!' ndi mme azwo vha tshi vhidzelela, 'Ni thanye phele khulukhulu ya tshiṭuhu!'</p>	
<p>Musi zwi nḡilani, zwa vhona phele khulukhulu ya tshiṭuhu i tshi khou zwi tevhela, 'Ri tea u fhaṭa nnḡu dzashu nga u ṭavhanya!' ndi zwiguluzwana zwi tshi tendelana.</p>	
<p>Tshiguluzwana tsha u thoma tsha renga hatsi. Tsha shuma nga u ṭavhanya tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho.</p> <p>Tshiguluzwana tsha vhuvhili tsha renga basha. Tsha shuma nga u ṭavhanya tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho.</p>	
<p>Tshiguluzwana tsha vhuraru tsha renga zwidina na daka ḡa u farekanya zwidina. Tsha shuma nga u ṭavhanya na nga vhuronwane tshi tshi fhaṭa nnḡu yatsho yo khwaṭhaho.</p>	<p>Ndi nnyi we a shuma nga vhuronwane a tshi fhaṭa nnḡu yawe? Ndi guda uri ndi tshiguluzwana tsha vhuraru fhedzi tshe tsha shuma nga vhuronwane!</p>
<p>Ṭinwe ḡuvha vhusiku phele khulukhulu ya tshiṭuhu ya mbo swika ya vhona tshiguluzwana tsha u thoma tshi nḡuni yasho ya hatsi. 'Hee iwe kuguluzwana, kuguluzwana wee, mmvulele! hu vhidzelela phele. Tshiguluzwana tsha fhindula, 'Na luthihi! Ndi nga si vuwe ndo vula vothi ḡanga!' Phele ya sinyuwa. Ya vhidzelela, 'Izwo ndi ḡo vhudzula nda vhudzula u swikela nnḡu i tshi wela ngomu!' Nangoho ya ita ngauralo. Tshiguluzwana tsha u thoma tsha shavhela ha khaladzi atsho nḡuni ya basha.</p>	<p>Ndi ngani tshiguluzwana tsha u thoma tsho shavhela ha khaladzi. Hoo! Ndi ngauri nnḡu yatsho yo vha yo vhudzulwa zwino phele yo vha i tshi khou tshi pandamedza!</p>

ᱵᱤᱨᱫᱟ	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Phele khulukhulu ya tshituᱦu ya mbo swika ya khokhonya kha vothi ᱵᱤ ᱵᱤ ᱨᱢᱤ ya basha.</p> <p>'Hee zwiguluzwana, zwiguluzwana wee, mmvuleleni! hu vhidzelela phele.</p> <p>Zwiguluzwana zwa vhidzelela, 'Na luthihi! Ri nga si vuwe ro vula vothi!'</p> <p>Phele ya tou ᱨᱢᱢᱤ u sinyuwa. Ya vhidzelela, 'Izwo ndi ᱦᱚ vhudzula nda vhudzula u swikela ᱨᱢᱤ i tshi wela ngomu! Nangoho ya ita ngauralo. Zwiguluzwana zwivhili zwa shavhela ha khaladzi azwo ᱨᱢᱤ ya zwidina.</p>	<p>Ndi ngani tshiguluzwana tsha u thoma na tsha vhuvhili zwo shavhela ᱨᱢᱤ ya khaladzi azwo? Hoo! Ngauri ᱨᱢᱤ dzazwo dzo vha dzo vhudzulwa dza wa nahone phele yo vha i tshi khou zwi pandamedza.</p>
<p>Phele khulukhulu ya tshituᱦu ya vha yo swika, Ya khokhonya kha vothi ᱵᱤ iyi ᱨᱢᱤ ya zwidina.</p> <p>'Hee zwiguluzwana, zwiguluzwana wee, mmvuleleni! hu vhidzelela phele.</p> <p>Zwiguluzwana zwa vhidzelela, 'Na luthihi! Ri nga si vuwe ro vula vothi!'</p> <p>Phele ya tou ᱨᱢᱢᱤ u sinyuwa tshoᱦhe zwino. Ya vhidzelela, "Izwo ndi ᱦᱚ vhudzula nda vhudzula u swikela ᱨᱢᱤ i tshi wela ngomu!</p>	
<p>Phele ya vhudzula yo vhudzula. Ya vhudzula yo vhudzula. Zwa sokou sea zwi tshi ᱵᱤᱨᱫᱟ ᱨᱢᱤ yo balelwa u wisa iyi ᱨᱢᱤ ya zwidina! Zwiguluzwana zwa fhedza zwo tsireledzea.</p>	<p>Iyi phele yo ᱵᱤ zwiguluzwana? Hai! ndi guda uri zwiguluzwana zwo ponya nge zwa vha zwi ᱨᱢᱤ ya zwidina!</p>
Mbuziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi ᱨᱢᱤ dzifhio dze dza vhudzulwa dza wa?</p>	<p>ᱨᱢᱤ ya hatsi na ya basha ndi dzone dze dza vhudzulwa dza wa.</p>
<p>Ndi ᱨᱢᱤ ifhio ye ya sumbedza u khwaᱦha?</p>	<p>ᱨᱢᱤ ya zwidina ndi yone ye ya sumbedza u khwaᱦha. A yo ngo vhudzulwa ya wa.</p>
Mbuziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga mini zwiguluzwana zwo fhedza zwo tsireledzea?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri zwo shavhela ᱨᱢᱤ ya zwidina. • Ngauri phele yo balelwa u vhudzula ᱨᱢᱤ ya zwidina ya wa. • Ngauri tshiguluzwana tsha vhuraru tsho fhaᱦᱤ ᱨᱢᱤ yo khwaᱦhaho ye ya vha tsireledza!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Gidimisa.
 - Tsireledzea.
 - Kuma.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ndi mpandasese Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku itani fhaĵa? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Nḁe a ri ĵi khanga Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Na mutshila wakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmeel!	

THERISANO YA MAḂWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḁwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Kha tshiṭori itshi...
 - Ndo takelela musi...
 - A tho ngo takalela musi...
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya therisano.

- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

k	p	n
l	a	b
ṅ	s	t
e	m	i
w	zw	bv
o	d	u

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala**TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO****U DOVHOLOLA U ṬALUTSHEDZA MANWALWA A TSHIṬORINI**

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi vha ḑo amba nga zwine vha takalela kha tshiṭori zwiguluzwana zwiraru.
- 2 Nga u modeḓa kha vha sumbedze vhagudi uri vha ṅea hani mafhungo 1–2 u ṭalutshedza zwe vha **zwi funa nga tshiṭori**, sa: **Zwe nda zwi funa** kha tshiṭori ndi musi ṭarelwa li tshi lwa na u wisa nṅdu ya vhuraru, la balelwa. Ndo funa tshipiḑa hetshi nga uri nguluvhe dzo fhedza dzo tsireledzea.
- 3 Kha vha imiselele bugu khulwane ṅṅha u sumbedza vhagudi zwifanyiso. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha sedze izwo zwifanyiso vha humbule nga zwo iteaho.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha humbule nga zwe vha sa zwi takalele nga tshiṭori na uri ndi ngani?
- 5 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha ṅekane mihumbulo yavho na kiḓasi. Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa mafhungo.
- 6 Kha vha ṭalutshedze vha khakhulule thaidzo dzo ḑowealeho u itwa nga vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-zwine tshiṭori tsha amba ngazwo na phathinara. (*A vho ngo tea u dovholola zwe mugudisi a amba, vha tea u shumisa mihumbulo yavho vhone vhane!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḑila Minete ya 30**ZWIGWADA:** _____

- 1 Kha vha dzudze kiḓasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḓasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala**.

- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutani.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi divha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 2

Vhege ya

10

THERO:

Zwiguluzwana zwiraru

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/ garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: Tshifanyiso tsha dziorangutani.
- 5 Kha vha ite ṭhodiṣiso kha inthenethe u itela ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Ndi mini tshine tsha takadza nga dziorangutani.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 62, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 62 na 64, Kha ri iwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 65, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwiguluzwana zwiraru na ndila ye zwa vha zwi ngayo musu nḍu yazwo i tshi kwashiwa.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLELE THERO: U SWIKELELA NĀIVHOTHANGELI (THERO YA VHEGE YA VHUVHILI)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha buludoza khulu i tshi khou kwasha nndu i re kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: **Mapfene matuku mararu**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: **Zwiguluzwana zwiraru**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso dza u mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwiwo zwa ndeme kha itshi tshiṭori?
 - b Phatheni ya tshiṭori itshi ndi ifhio?

ĀIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Āivhamaipfi ya Thero.
 - Mapfene maṭuku
 - Buludoza.
 - Tshinyadza.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ndi mpandasese Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku itani fhaĵa? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu divha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nḡe a ri ḡi khanga Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḡa kha phanḡa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ḡoḡa muthu ane vha sa khou mu ḡivha kana u mu vhona zwavhuḡi.</i>
Na mutshila wakwo Nkaweel!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḡa kha phanḡa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ḡoḡa muthu ane vha sa khou mu ḡivha kana u mu vhona zwavhuḡi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmee!	

Muḡwalo

Minete ya 15

- Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḡḡowedzo.
- Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḡwale: (mbalo dzi fhambana zwi tshi ya nga luambo.)
 - nḡula
 - nanga
 - pata
 - kuma
 - wela
 - veta
 - bvani
 - vhenga
 - ḡḡala
 - zwone
- Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḡe.
- Kha vha ḡwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iḡwe.

PHUROGIREME YA U ḡHḡUKANYA MUḡWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Mapfene matuku mararu**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumejanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḍivhadze vhagudi ḍivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto

THERO: Humbulani nga vhabvumbedzwa vhararu vhaṭuku na muthihi muhulu kha tshiṭori tshaṅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni engedze fhungo.

FUREME YA U ṆWALA: tshiṭori tshanga tshi pfi: ...vhararu vhaṭuku...na.....
muhulu wa swili

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga ha tshiṭori tshavho tshi pfi: ...vhararu vhaṭuku
- 2 Kha vha shumise **u modeḷa/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndi ṭoda uri tshiṭori tshanga tshi vhe nga ha zwikadzana zwiraru na libwa lihulu la swili!
- 4 Kha vha shumise **u modeḷa/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho, sa: zwikadzana zwiraru na libwa lihulu la swili
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: Tshiṭori tshanga tshi pfi: zwikadzana zwiraru na libwa lihulu la swili!
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi uri: vhabvumbedzwa vhararu vhatuku vha do vha vhafhio? mubvumbedzwa muthihi wa swili ndi nnyi?
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga vhabvumbedzwa vhavho.
- 4 Vha tea u amba uri: Tshitori tshanga tshi pfi: zwiraru na ...lihulu la swili!...
- 5 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

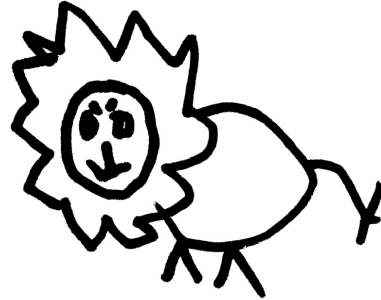
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebulu.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

phalandau

Tshitori tshanga tshi pfi:
Kupala na ndau khula
mmbi.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṭha magaraṭatai oṭhe o gudwaho nga iyi themo: /k/ /p/ /n/ /ṅ/ /s/ /t/ /w/ /x/ /v/ /y/ /z/ /r/ /zw/ /bv/ /nd/ /vh/
- 2 Kha vha imisele nṭha magaraṭatai nga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṭatai ḡi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḡe vha fhaṭe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṭa na u ṅwala maipfi manzhi ane vha nga a kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḡedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḡi thoma nga danzi ḡa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho

Gugu vho dzula.

Gugu vho dzula kha labi.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA**

Ṭinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mapfene matuku mararu</p> <p>Kalekale, tshitangadzimeni tsha Borneo, ho vhuya ha dzula muṭa wa zwipfene. Magandakanda o vha a tshi khou khura ḍaka nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela ndimo ya miri ya kofi, zwa ita uri haya ha Mapfene matuku hu fhungudzee ḍuvha ṭinwe na ṭinwe.</p> <p>Zwo ṭungufhadza vhukuma musu Mme a Zwipfene vha tshi rumela vhana vhavho huṭwe kule.</p> <p>'Ni nange miḍi yaṭu nga vhuronwane. Ni lingedze u ḍitsireledza kha magandakanda mahuluhulu a mutshinyalo ane a khou tshinyadza ḍaka ṭashu,' ndi Mme a Zwipfene vha no ralo maṭo o kama nga miṭodzi.</p>	<p>Ndi nga ṭumanya/livhanya haya ṭinwalwa na a <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ngauri mathomani a izwi zwiṭori vhuvhili hazwo, vhana vha mme vha re vhaṭuku vha pfuluwa mahayani avho!</p>
<p>Zwipfene zwiraru zwa thoma u dembetita zwi tshi lavhuwa afha mirini yo salaho, zwi tshi enda zwi tshi sea na u dembetita na nḍila. Hu si kale kupfene kuṭuku ku re phanḍa kwa thoma u neta. Kwa mbo ḍi ima afha mugumoni wa ḍaka – musu ku saathu swika ho no khuriwaho.</p> <p>'Ndi ḍi dzulela heneḍha,' ku ralo ku tshi amba.</p> <p>'Fhedzi hafha ndi tsinisa!' hu amba mukomana wakwo, 'Gandakanda ṭihuluhulu ṭa mutshinyalo ṭi ḍo ḍa ṭa thuthekanya muḍi wau arali wa nga dzula hafha!'</p>	<p>Musi ndi tshi ṭumekanya tshiṭori itshi na tsha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi a kona u bvumba uri iyi nḍu i ḍo thuthekanyiwa – u tou fana na nḍu ya tshiguluzwana tsha u thoma.</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Zwiḷa zwipfeṅe zwivhili zwa isa phanḷa na u tshimbila heneḷho ho no khuriwaho. Ho vha hu si tshee na miri ya mirunzi ine zwa nga dembetita khayō. Zwi khou tambula nga muḷhiso na u ṭungufhala zwo ṭungufhala.</p> <p>'Ndo farwa nga ṅḷala khulu!' hu amba kupfeṅe kwa vhuvhili. Nga tshenetsho tshifhinga kwa mbo vhona muomva.</p> <p>'Nḷe ndi ḍo fhaṭa muḍi wanga heneḷha, hu re na miomva minzhiminzhi ine nda ḍo ḍiphiṅa ngayo! Ndi khou swa nahone ṅḷala i khou nkora, ndi nga si tsha ya phanḷa! ndi kwone ku no ralo.</p> <p>'Fhedzi hafha bulasini dza miomva ho ḍala magandakanda!' hu amba kupfeṅe kwa vhuraru. 'U khomboni hafha fhethu!'</p> <p>Fhedzi kupfeṅe kwa vhuvhili ku si thetshesele tsivhudzo ya kukaladzi kwako.</p>	<p>Musi ndi tshi ṭumanya hezwi na <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi a kona u bvumba uri iyi nṅḷu i ḍo thuthekanyiwa – u tou fana na nṅḷu ya tshiguluzwana tsha vhuvhili.</p>
<p>Kupfeṅe kwa vhuraru kwa tshimbila kwa tshimbila u swikela ku tshi wana ḍaka ḷihuluhulu ḷa u naka. Kwa vhalha tshiga tsha mulaedza tshi no ri 'Vhuthivhelatshinyo ha Phuka dza Ḍaka dza Semenggoh.'</p> <p>'Hafha ndi honehone!' kwa ralo. 'Magandakanda ha ngo tendelwa u dzhena hafha fhethu!'</p> <p>Milenzhe yo vha i tshi vho rema nga lwendo lwa maḍuvha manzhimanzhi, fhedzi kwa zwi ḍivha uri lwendo lulapfu ngaurali lwo vha lwo tea.</p>	<p>Musi ndi tshi ṭumanya hezwi na zwa <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi a kona u bvumba uri nṅḷu yakwo a i nga thuthiwi – ngauri kupfeṅe kwa vhuraru ku na vhuronwane, u fana na tshiguluzwana tsha vhuraru.</p>
<p>Nga matsheloni a ḷi tevhelaho, kupfeṅe kwa u thoma kwa vuwa nga u pfa mubvumo we kwa u ḍowela wa gandakanda ḷihuluhulu ḷa mutshinyalo. Kwa ṭalela musi miri yo ku tangaho i tshi khou sukumedzwa i tshi wa. Zwino gandakanda kheḷi ḷo no swika murini wakwo.</p> <p>'Hee iwe kupfeṅe, kupfeṅe wee, itsai hafho murini!' ndi gandakanda ḷi tshi ku kombetshedza.</p> <p>'Ndi nga si vuwe ndo zwi ita hezwo! Nga khaladzi! lingedzai u ḍo vhona!' ndi kupfeṅe ku tshi vhidzelela.</p> <p>'Ndi khou ḍela nda sukumedza kuḍu kwau nda ku fuḍekanya!' ndi gandakanda ḷi tshi ku kaidza. ḷa sukumedza nga nungo dzoṭhe. Uḷa muri wa ri fhasi vhlivhili! Kupfeṅe kwa shavha ku tshi yo ṭoḍa khaladzi akwo.</p>	<p>U ṭumekanya hanga ho nthusa uri ndi bvumbe nga ṅḷila yone! Nṅḷu ya kupfeṅe kwa u thoma yo thuthiwa – u fana na ya tshiguluzwana tsha u thoma.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha vhege dzi si gathi, nga murahu ha musi ku kha ḡi tou bva u ḡikanda nga vhuragane ha miomva ya u ḡifha, kupfeṅe kwa u thoma na kwa vuvhili vha pfa mubvumo we vha u ḡowela wa gandakanda ḡihuluhulu ḡa mutshinyalo. Ho no vha fhaḡa, gandakanda kheḡi ḡo no swika murini wavho.</p> <p>'Hee iwe zwipfeṅe, zwipfeṅe wee, itsani hafho murini!' ndi gandakanda ḡi tshi vha kombetshedza.</p> <p>'Ri nga si vuwe ro zwi ita hezwo! Lingedzai u ḡo vhona!' ndi zwipfeṅe zwi tshi vhidzelela.</p> <p>'Izwo ndi ḡo u ḡela nda sukumedza kuḡu kwau nda ku fuḡekanya!' ndi gandakanda ḡi tshi kaidza.</p> <p>ḡa sukumedza nga nungo dzoṅhe. Uḡa muri wa ri fhasi vhlivhili! Zwipfeṅe zwa shavha zwi tshi yo ṅoḡa khaladzi azwo.</p>	<p>Na henefha-vho, u ṅumekanya hanga ho nthusa uri ndi bvumbe nga ṅḡila yone! Nnḡu ya kupfeṅe kwa vuvhili yo thuthiwa – u fana na ya tshiguluzwana tsha vuvhili.</p>
<p>Nga murahu ha miṅwedzi i si gathi, nga murahu ha u ḡiphina nga u dembetita na u tamba mirini, zwipfeṅe zwiraru zwa pfa mubvumo we vha u ḡowela wa gandakanda ḡihuluhulu ḡa mutshinyalo.</p> <p>'Fhedzi magandakanda ha ngo tendelwa hafha kha vhuthivhelatshinyo! ndi kupfeṅe kwa vhuraru ku no ralo.</p> <p>Zwipfeṅe izwi zwiraru zwa dembetita zwi tshi ya mukanoni wa luhura u vhona uri hu khou bvelela mini. ḡiḡa gandakanda ḡihuluhulu ḡa mutshinyalo kheḡi, ḡi khou lingedza u dzhena.</p>	
<p>'Hee iwe zwipfeṅe, zwipfeṅe wee, itsani hafho murini!' ndi gandakanda ḡi tshi vha kombetshedza.</p> <p>'Ri nga si vuwe ro zwi ita hezwo! Lingedzai u ḡo vhona!' ndi zwipfeṅe zwi tshi vhidzelela.</p> <p>'Ndi khou ni ḡela nda sukumedza kuḡu kwanu nda ku fuḡekanya!' ndi gandakanda ḡi tshi zwi kaidza.</p>	<p>Musi ndi tshi ṅumanya tshitori itshi na tsha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi a kona u bvumba uri zwipfeṅe izwi zwiraru zwi ḡo vha zwo tsireledzea – ngauri nnḡu ya vhuraru i nga si thuthiwe!</p>
<p>Fhedzi musi gandakanda ḡi tshi tou thoma u sendela, ha mbo ḡi bvelela lugwada lwa vhatu vho fara puḡakhadi. Vha ima na luhura lwa ḡaraṅa.</p> <p>ṅuwei! Ibvai hafha vhuthivhelatshinyo! vha vhidzelela vha tshi khou gwalaba, u swika dandakanda ḡi tshi kombetshedzea u ṅuwa.</p>	<p>U ṅumekanya hanga ho nthusa uri ndi bvumbe nga ṅḡila yone! Kha zwiṅori izwi vuvhili hazwo, nnḡu ya vhuraru ndi yone yo khaṅthesaho. Yo bala u thuthiwa. Zwiṅori izwi zwi tevhela phetheni nthihi!</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Zwipfeṅe zwiraru zwo tshila afha kha Vhuthivhelatshinyo ha Phuka dza Ḑaka ha Semenggoh zwo takala. Zwa vha na fulufhelo Ḑa uri haya hazwo huswa hu ḑo dzula hu si na magandakanda.	Kha zwiṭori izwi vhuvhili hazwo, vhabvumbedzwa vha tshila vho takala u ya nga hu sa fheli.
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Muanewa muvhi a re muhulu wa mbilu mmbi ndi nnyi tshiṭorini itshi?	Ndi Gandakanda Ḑihuluhulu Ḑa Mutshinyalo.
Vhaanewa vha re vhaṭuku ndi vhone tshiṭorini itshi?	Ndi zwipfeṅe zwiraru.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Itshi tshiṭori tshi fana nga mini na tsha Zwiguluzwana zwiraru?	<ul style="list-style-type: none"> • Hu na vhabvumbedzwa 'vhaṭuku vhararu' kha zwiṭori izwi vhuvhili hazwo. • Hu na vhabvumbedzwa vhavhi kha zwiṭori izwi vhuvhili hazwo. • Vhabvumbedzwa vhavhi vha thutha nṅu mbili dza u thoma kha zwiṭori izwi vhuvhili hazwo. • Mubvumbedzwa a re muhulu wa mbilu mmbi ha koni u thutha nṅu kha zwiṭori izwi vhuvhili hazwo.

U vhalo ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḑila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḑasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri Ḑa U shumela Ḑa U vhalo 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḑasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḑavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhalo.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḑasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḑavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḑadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalo mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalo kana nyito dza u vhalo.

Lāvhararu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

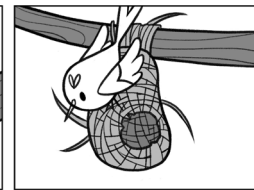
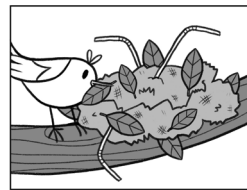
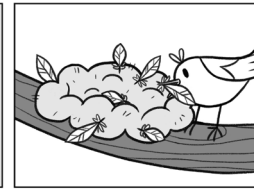
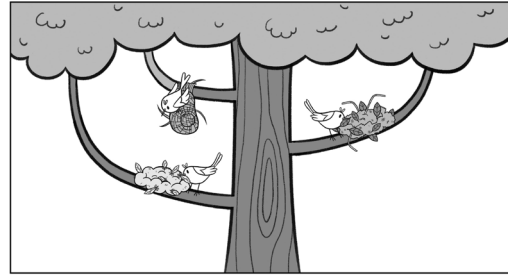
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhudzulo.
 - Hwetekana.
 - Kunakisa.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ndi mpandasese Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku itani fhaĵa? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Nḁe a ri ĵi khanga Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Na mutshila wakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmeel!	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelase zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

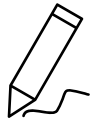
U DOVHOLOLA MAIIPFI.

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭa tai.
- 2 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe, vhahumbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhalala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muñwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ledere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuñwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo li thoma nga Danzi la fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ñwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

Ndou i na ndevhe khulu.

Vha vhennga u vhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetamveto**THERO:** Humbulani nga vhudzulo ha vhabvumbedzwa vhañu vhaṭuku vhararu.**MUSHUMO:** Olani tshifanyiso ni ñwal fhungo lithihi.**FUREME YA U ÑWALA:**zwiraru nazwo ita nnḁu yazwo nga.....na....na.....**NYEDZISELO**

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi, vhagudi vha ḁo ola nga nnḁu dzine vhabvumbedzwa vhavho vhaṭuku vhararu vha ḁo fhaṭa.
- 2 Kha vha shumise **u modeḁa/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Zwikadzana zwanga zwi takalela nnḁu ya u suvhelela ya

vhuphuvhephuvhe. Zwikadzana zwo shumisa zwickipa zwa kale, zwibayi na misamelo u fhaṭa nṅḁu yazwo.

- 4 Kha vha shumise **nyedzise**lo kha u ola tshifanyiso tshavho tsha zwidu zwiṭuku.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ṅwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṅwe na liṅwe, u fana na: Zwikadzana zwo shumisa zwickipa zwa kale, zwibayi na misamelo u fhaṭa nṅḁu yazwo.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa nga zwishumiswa zwo shumiswaho u fhaṭa nṅḁu.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: matombo, mabulannga, hatsi, maṭanga, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi zwishumiswa zwifhio zwine vhabvumbedzwa vhaṅu vha ḁo shumisa u fhaṭa nṅḁu dzavho?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze nga zwe vha nanga u shumisa?
- 6 Vha tea u amba uri: vhabvumbedzwa vha ḁo fhaṭa nga...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala mihumbulo yavho!

U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḁu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha hu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.*

matari mpalelo matari

Kupala kwo fhata hndu nga
mahatsi, mpalelo na matari.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri** la U shumela la U vhala 10.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya Lāvthuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya Lāvthuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NṂE NDI...

- 1 Shumisani maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo:**teta; veta**
- 2 Kha vha bule ipfi: **teta**
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /t/ – /e/ – /t/ – /a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /t/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /e/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vḥuraru wa ipfi ḷo: /t/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/ .
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **teta**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /te/ – /
ta/ = **teta**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **veta**

RINE RI ḐO...

- 1 Dovhani ni shumise maṅwe maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa
tsumbo:**vula; vala**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vula**
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /v/ – /u/ – /l/ – /a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /v/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /u/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vḥuraru wa ipfi ḷo: /l/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **vula**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /vu/ – /
la/ = **vula**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **vala**

PHUROGIREME YA U ṬHAḐUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬUMEKANYA/VHUṬUMEKANYI

Linwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Mapfene matuku mararu</u></p> <p>Kalekale, tshifangadzimeni tsha Borneo, ho vhuya ha dzula muṭa wa zwipfene. Magandakanda o vha a tshi khou khura ḍaka nga zwituku nga zwituku u itela ndimo ya miri ya kofi, zwa ita uri haya ha Mapfene matuku hu fhungudzee ḍuvha liṅwe na liṅwe.</p> <p>Zwo tungufhadza vhukuma musu Mme a Zwipfene vha tshi rumela vhana vhavho huṅwe kule.</p> <p>'Ni nange miḍi yaṅu nga vhuronwane. Ni lingedze u ḍitsireledza kha magandakanda mahuluhulu a mutshinyalo ane a khou tshinyadza ḍaka ḷashu,' ndi Mme a Zwipfene vha no ralo maṭo o kama nga miṭodzi.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumani! Kha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i> hu na khombo ya Phele Khulukhulu ya Tshihuhu. Kha tshitori itshi hu na magandakanda mahuluhulu a mutshinyalo! Zwiṭori izwi vhuvhili hazwo zwi na na vhabvumbudzwa vhavhi – fhedzi vhabvumbudzwa vha hone a vha fani.</p>
<p>Zwipfene zwiraru zwa thoma u dembetita zwi tshi lavhuwa afha mirini yo salaho, zwi tshi enda zwi tshi sea na u dembetita na ṅila. Hu si kale kupfene kuṭuku ku re phanda kwa thoma u neta. Kwa mbo ḍi ima afha mugumoni wa ḍaka – musu ku saathu swika ho no khuriwaho.</p> <p>'Ndi ḍi dzulela heneḍha,' ku ralo ku tshi amba.</p> <p>'Fhedzi hafha ndi tsinisa!' hu amba mukomana wakwo, 'Gandakanda jihuluhulu ḷa mutshinyalo ḷi ḍo ḍa ḷa thuthekanya muḍi wau arali wa nga dzula hafha!'</p>	<p>Kha tshitori tsha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, vhabvumbudzwa vho tou fhaṭa ṅḍu dzavho, fhedzi tshitorini itshi Zwipfene zwo wana miḍi mirini. Vhoṭhe vhabvumbudzwa vha zwiṭori izwi vha lila vhudzulo, fhedzi miḍi yavho a i fani.</p>
<p>Zwiḷa zwipfene zwivhili zwa isa phanda na u tshimbila heneḍho ho no khuriwaho. Ho vha hu si tshee na miri ya mirunzi ine zwa nga dembetita khayoy. Zwi khou tambula nga mufhiso na u tungufhala zwo tungufhala.</p> <p>'Ndo farwa nga ṅala khulu!' hu amba kupfene kwa vhuvhili. Nga tshenetsho tshifhinga kwa mbo vhona muomva.</p> <p>'Ṇe ndi ḍo fhaṭa muḍi wanga heneḍha, hu re na miomva minzhiminzhi ine nda ḍo ḍiphina ngayo! Ndi khou swa nahone ṅala i khou nkora, ndi nga si tsha ya phanda! ndi kwone ku no ralo.</p> <p>'Fhedzi hafha bulasini dza miomva ho ḍala magandakanda!' hu amba kupfene kwa vhuraru. 'U khomboni hafha fhethu!'</p>	<p>Musi ndi tshi ṭumanya hezwi na <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi pfa ndi tshi ofhela kupfene kwa vhuvhili, ngauri ndi a zwi ḍivha uri ṅḍu yakwo i ḍo thuthiwa.</p>

Liṅwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi kupfene kwa vhuvhili ku si thetshesele tsivhudzo ya kukaladzi kwako.</p>	
<p>Kupfene kwa vhuraru kwa tshimbila kwa tshimbila u swikela ku tshi wana ḁaka ḁihuluhulu ḁa u naka. Kwa vhalu tshiga tsha mulaedza tshi no ri 'Vhuthivhelatshinyo ha Phuka dza ḁaka dza Semenggoh.'</p> <p>'Hafha ndi honehone!' kwa ralo. 'Magandakanda ha ngo tendelwa u dzhena hafha fhethu!'</p> <p>Milenzhe yo vha i tshi vho rema nga lwendo lwa maḁuvha manzhimanzhi, fhedzi kwa zwi ḁivha uri lwendo lulapfu ngaurali lwo vha lwo tea.</p>	<p>Musi ndi tshi tumanya hezwi na zwa <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi pfa ndi na fulufhelo ḁa u dzhia tsheo ya kupfene kwa vhuraru, ngauri ndi a zwi ḁivha uri ḁwana wa vhuraru ndi ene ane a vha na vhuronwane. Muḁi wawe a u nga tshinyadziwi.</p>
<p>Nga matsheloni a ḁi tevhelaho, kupfene kwa u thoma kwa vuwa nga u pfa mubvumo we kwa u ḁowela wa gandakanda ḁihuluhulu ḁa mutshinyalo. Kwa ḁalela musi miri yo ku tangaho i tshi khou sukumedzwa i tshi wa. Zwino gandakanda kheḁi ḁo no swika murini wakwo.</p> <p>'Hee iwe kupfene, kupfene wee, itsai hafho murini!' ndi gandakanda ḁi tshi ku kombetshedza.</p> <p>'Ndi nga si vuwe ndo zwi ita hezwo! Nga khaladzi! lingedzai u ḁo vhona!' ndi kupfene ku tshi vhidzelela.</p> <p>'Ndi khou ḁela nda sukumedza kuḁu kwau nda ku fuḁekanya!' ndi gandakanda ḁi tshi ku kaidza. ḁa sukumedza nga nungo dzoḁhe. Uḁa muri wa ri fhasi vhilivhili! Kupfene kwa shavha ku tshi yo ḁoḁa khaladzi akwo.</p>	
<p>Nga murahu ha vhege dzi si gathi, nga murahu ha musi ku kha ḁi tou bva u ḁikanda nga vhuragane ha miomva ya u ḁifha, kupfene kwa u thoma na kwa vhuvhili vha pfa mubvumo we vha u ḁowela wa gandakanda ḁihuluhulu ḁa mutshinyalo. Ho no vha fhaḁa, gandakanda kheḁi ḁo no swika murini wavho.</p> <p>'Hee iwe zwipfene, zwipfene wee, itsani hafho murini!' ndi gandakanda ḁi tshi vha kombetshedza.</p> <p>'Ri nga si vuwe ro zwi ita hezwo! Lingedzai u ḁo vhona!' ndi zwipfene zwi tshi vhidzelela.</p> <p>'Izwo ndi ḁo u ḁela nda sukumedza kuḁu kwau nda ku fuḁekanya!' ndi gandakanda ḁi tshi kaidza. ḁa sukumedza nga nungo dzoḁhe. Uḁa muri wa ri fhasi vhilivhili! Zwipfene zwa shavha zwi tshi yo ḁoḁa khaladzi azwo.</p>	

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha miṅwedzi i si gathi, nga murahu ha u ḡiphiṅa nga u dembetita na u tamba mirini, zwipfeṅe zwiraru zwa pfa mubvumo we vha u ḡowela wa gandakanda ḡihuluhulu ḡa mutshinyalo.</p> <p>‘Fhedzi magandakanda ha ngo tendelwa hafha kha vhuthivhelatshinyo! ndi kupfeṅe kwa vhuraru ku no ralo.</p> <p>Zwipfeṅe izwi zwiraru zwa dembetita zwi tshi ya mukanoni wa luhura u vhona uri hu khou bvelela mini. ḡiḡa gandakanda ḡihuluhulu ḡa mutshinyalo kheḡi, ḡi khou lingedza u dzhena.</p>	<p>Musi ndi tshi tumekanya itshi tshiṭori na tsha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>, ndi pfa ndi sa vhilaheli, ngauri ndi pfa ndi na fulufhelo ḡa uri zwipfeṅe zwi ḡo vha zwo tsireledzea ṅḡuni ya vhuraru.</p>
<p>‘Hee iwe zwipfeṅe, zwipfeṅe wee, itsani hafho murini!’ ndi gandakanda ḡi tshi vha kombetshedza.</p> <p>‘Ri nga si vuwe ro zwi ita hezwo! Lingedzai u ḡo vhona!’ ndi zwipfeṅe zwi tshi vhidzelela.</p> <p>‘Ndi khou ni ḡela nda sukumedza kuḡu kwanu nda ku fuḡekanya!’ ndi gandakanda ḡi tshi zwi kaidza.</p>	
<p>Fhedzi musi gandakanda ḡi tshi tou thoma u sendela, ha mbo ḡi bvelela lugwada lwa vhatu vho fara puḡakhadi. Vha ima na luhura lwa ḡaraṭa.</p> <p>Ṱuwai! lbvai hafha vhuthivhelatshinyo! vha vhidzelela vha tshi khou gwalaba, u swika dandakanda ḡi tshi kombetshedzea u ṭuwa.</p>	<p>Hoo! Hu na vhatu tshiṭorini hetshi vhe vha thusa u tsireledza zwipfeṅe. Hezwi zwo fhambana na zwa tshiṭori tsha <i>Zwiguluzwana zwiraru</i>.</p>
<p>Zwipfeṅe zwiraru zwo tshila afha kha Vhuthivhelatshinyo ha Phuka dza Ḋaka ha Semenggoh zwo takala. Zwa vha na fulufhelo ḡa uri haya hazwo huswa hu ḡo dzula hu si na magandakanda.</p>	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Zwipfene zwo humbula u dzula ngafhi?	<ul style="list-style-type: none"> • Kupfene kwo humbula u dzula mugumoni wa daka. • Kupfene kwa vhuvhili kwo humbula u dzula tsimuni ya miomva. • Kupfene kwa vhuraru kwo humbula u dzula Vhuthivhelatshinyo ha Phuka dza Daka la Semenggoh.
Ndi nga mini zwipfene zwi songo fhaṭa nṅu, u fana na zwiguluzwana zwiraru?	Ndi ngauri zwipfene zwi dzula mirini – a zwi lili nṅu.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Itshi tshiṭori tshi fhambana nga mini na tsha Zwiguluzwana zwiraru?	<ul style="list-style-type: none"> • Fhethuvhupo ha hone ho fhamabana. • Vhabvumbedzwa vho fhambana. • Zwishumiswa zwa u fhaṭa nṅu zwo fhambana. • Nṅila dzine vhabvumbedzwa vha mbilu mmbi vha thutha ngayo nṅu dzo fhambana. • Nzw.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilaṣi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilaṣi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **lavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilaṣi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **lavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Kondelela.
 - Nuñuna.
 - Kombetshedza.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Nkawe Kula ndi nnyi wee? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ndi mpandasese Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku itani fhaĵa? Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Ku rea khanga dzakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Nḁe a ri ĵi khanga Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Na mutshila wakwo Nkawee!	<i>Vhagudi vha vhea zwanḁa kha phanḁa vha tshi ita muedziselo wa u nga vha khou ṭoḁa muthu ane vha sa khou mu ḁivha kana u mu vhona zwavhuḁi.</i>
Mpanda mpanda, ku tshi Tamba na khaladzi mmeel!	

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḁwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiṭori hetshi tshi fana na tsha zwiguluzwana zwiraru ngauri...
 - Tshiṭori hetshi tsho fhambana na tsha zwiguluzwana zwiraru ngauri ...
 - Ndo tshi takalelau fhira.....ngauri.....
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.

- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko i ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

k	p	n
l	a	b
ṅḍ	s	t
e	m	i
vh	zw	bv
o	d	u

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬAHISA MUHUMBULO

U DOVHOLOLA U ṬALUTSHEDZA MAṆWALWA A TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi vha ḁo amba nga zwine vha takalela kha tshiṭori tsha **mapfene matuku mararu**.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ḁo tea u ṭmekanya zwe vha vhala kha zwiraru na hetshi tshiṭori na zwiguluzwana zwiraru.
- 3 Nga u modela kha vha sumbedze vhagudi uri vha ṅea hani mafhungo 1–2 u ṭalutshedza zwe vha **zwi funa nga tshiṭori**, sa: **Zwe nda zwi funa kha tshiṭori ndi musi vhathu vha tshiphalala mapfene matuku**. Hezwi zwo fhambana na kha zwa tshiṭori tsha zwiguluzwana zwiraru. Fhedzi zwiṭori hezwi zwi vhili zwi a ṭumana ngauri mafheleloni zwiguluzwana na mapfene matuku dzo fhedza dzo tsireledzea. Tshipiḁa hetshi ndo tshi funesa ngauri nguluvhe dzo fhedza dzo tsireledzea.
- 4 Kha vha imiselele bugu khulwane ṅṅa u sumbedza vhagudi zwifanyiso. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha sedze izwo zwifanyiso vha humbule nga zwo iteaho.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha humbule nga zwe vha sa zwi takalele nga tshiṭori na uri ndi ngani?
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha ṅekane mihumbulo yavho na kiḁasi. Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa mafhungo.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vha khakhulule thaidzo dzo ḁowealeho u itwa nga vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-zwine tshiṭori tsha amba ngazwo na phathinara. (A vho ngo tea u dovhoolola zwe mugudisi a amba, vha tea u shumisa mihumbulo yavho vhone vhane!)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḁa U shumela ḁa U vhala 10**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḁasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu**.

- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhufanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.